

**LAPSIPERHEIDEN OSALLISUUS
MATALAN KYNNYKSEN
AVOIMISSA KOHTAAMISPAIKOISSA**

Minna Heinström
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalihuollintiede
Itä-Suomen yliopisto
Sosiaali- ja terveysjohtamisen
laitos
Marraskuu 2018

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta
Sosiaali- ja terveystieteiden laitos, sosiaalihuollintiede

HEINSTRÖM, MINNA: Lapsiperheiden osallisuus matalan kynnyksen avoimissa kohtaamispaikoissa

Pro gradu -tutkielma, 103 sivua, 3 liitettä (5 sivua)

Tutkielman ohjaajat: Professori (ma.) Sanna Laulainen
 Projektitutkija Minna Hoffrén

Marraskuu 2018

Avainsanat: osallisuus, lapsiperhe, matalan kynnyksen palvelut, avoimet kohtaamispaikat, vaikuttavuus, vaikutukset

Osallisuus kytkeytyy kiinteästi lähes kaikkeen tämän hetkiseen yhteiskunnalliseen muutospuheeseen. Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena oli tarkastella lapsiperheiden kokemuksia osallisuudesta ja yhteenkuuluvuudesta matalan kynnyksen avointen kohtaamispaikkojen kontekstissa. Tutkimuksen tavoitteena oli syventää ymmärrystä osallisuudesta ilmiönä sekä matalan kynnyksen palveluista lapsiperheiden osallisuuden ja hyvinvoinnin tukijana. Tavoitteena oli myös tuottaa uutta tietoa osallisuudesta, siihen vaikuttavista tekijöistä sekä osallisuuden vaikutuksista. Tutkimuskysymykset olivat: Millaisena osallisuus ilmenee matalan kynnyksen avointen kohtaamispaikkojen toimintaan osallistuville lapsiperheille? Mitkä tekijät vaikuttavat toimintaan osallistuvien lapsiperheiden osallisuuteen? Mitä vaikutuksia osallisuudella on lapsiperheiden arkeen ja hyvinvointiin?

Osallisuuden teoreettinen viitekehys perustui holistiseen käsitykseen osallisuudesta. Sen mukaan osallisuuden eri muodot ovat keskenään samanarvoisia, koko ajan läsnä olevia ja toisiinsa kietoutuneita. Tutkimuksen tieteenfilosofisena lähtökohtana oli kriittinen realismi. Aineisto kerättiin kyselytutkimuksella yhteistyössä Pohjois-Savon YHDESSÄ!-ohjelman sekä osatoteuttajana olleen Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin kanssa. Kyselyyn vastasi 963 vastaajaa. Avokysymyksiin kerätty tutkimusaineisto analysoitiin käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Lisäksi analyysiä syvennettiin kriittisen realismin lähestymistapaa soveltavan CAIMeR-mallin osa-alueiden avulla.

Tutkimustulosten mukaan lapsiperheiden osallisuus ilmeni yhteenkuuluvuutena, voimaantumisenä, toiminnallisuutena ja tietämyksenä. Osallisuuteen vaikuttivat yksilö- ja perhelähtöiset tekijät, kuten yksilön taidot ja tiedolliset valmiudet sekä perheen tilanne ja tarpeet, mutta myös kontekstitekijät, kuten toimintaympäristö, kulttuuri ja palveluun pääsyn menettelytavat. Osallisuuden vaikutukset ilmenivät tiedollisina, taidollisina ja toiminnallisina vaikutuksina, sosiaalisina vaikutuksina sekä hyvinvointivaikutuksina.

Osallisuutta rakentaa yksilön ja perheen elämysmaailma sekä ympäröivä yhteisö, organisaatiot ja yhteiskunta. Osallisuuden monimuotoisuus rakentuu erilaisissa konteksteissa ja tilanteissa. Toimintaympäristö, palvelun tai intervention luonne, muut toimijat sekä tieto ovat kiinteässä yhteydessä osallisuuteen. Matalan kynnyksen avoimet kohtaamispaikat osoittivat tutkimustulosten perusteella arvonsa lapsiperheiden hyvinvoinnin tukijana. Lapsiperheiden osallisuuden vahvistaminen omissa palveluissa ja palvelujen kehittämisessä vaatii perheiden asiantuntijuuden tunnistamista.

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND, Faculty of Social Sciences and Business
Studies
Department of Health and Social Management, social management sciences

HEINSTRÖM, MINNA: Involvement of Families with Children in the Public Meeting
Places of Low-Threshold Services

Master's thesis, 103 pages, 3 appendices (5 pages)

Thesis Supervisors: Acting Professor Sanna Laulainen
 Project Researcher Minna Hoffrén

November 2018

Keywords: service user involvement, families with children, low-threshold services,
public meeting places, effectiveness, effects

Service user involvement is closely linked to almost all the present societal discussion related to change. The purpose of this master's thesis was to investigate the experiences of families with children in regards to service user involvement and social cohesion in the context of public meeting places of low-threshold services. The aim of the study was to deepen the understanding of service user involvement as a phenomenon and of the low-threshold services in supporting service user involvement and well-being of the families with children. Additionally, the aim was to provide new information related to service user involvement, the factors affecting it, and the effects of service user involvement. The research questions were the following: How is service user involvement evident to the families with children participating in the activities held by public meeting places of low-threshold services? What factors affect the service user involvement of the families with children participating in the activities? What kind of effects does service user involvement have on the everyday life and well-being of families with children?

The theoretical framework of involvement was based on the holistic view of involvement. According to this view, the different forms of involvement are all equal, ubiquitous, and intertwined. The scientific-philosophical basis of the research was critical realism. The material was collected in the form of a scientific survey in collaboration with the "YHDESSÄ!" program of Northern Savonia, and the Finnish Lake District branch of the Mannerheim League for Child Welfare as a secondary actor. The survey was filled by 963 participants. The research material, which was collected using open-ended questions, was analyzed employing inductive content analysis. Moreover, the analysis was deepened by utilizing the divisions in the model of the CAIMeR theory, which applies critical realism as an approach.

According to the research results, involvement of families with children manifested in the form of social cohesion, empowerment, functionality, and knowledge. Service user involvement was affected by factors based on individuals and families, such as the skills and intellectual capacity of the individual as well as the circumstances and needs of the family, but also contextual factors, such as the operational environment, culture, and the policy to participate in the services. The effects of service user involvement manifested as effects related to knowledge, skills, and functionality, but also as social effects and effects related to well-being.

Service user involvement is constructed by the lifeworld of the individual and the family as well as the surrounding community, organizations, and society. The diversity of service user involvement is constructed in different contexts and circumstances. The operational environment, the nature of the service or intervention, other actors, and knowledge are closely linked to service user involvement. On the grounds of the research results, the public meeting places of low-threshold services demonstrated their value in supporting the well-being of families with children. In order to empower the involvement of families with children in the services and the improvement thereof, it is required to identify the expertise of the families.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	3
1.1 Tutkimuksen lähtökohtia	3
1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	6
2 OSALLISUUS TUTKIMUSKOHTENA.....	7
2.1 Osallisuus käsitteenä ja ilmiönä.....	7
2.2 Osallisuus hierarkkisena ja holistisena mallina	10
2.3 Erilaisia näkökulmia osallisuuteen.....	14
2.4 Osallisuuden vaikuttavuus ja vaikutukset.....	19
3 MATALAN KYNNYKSEN PALVELUT JA AVOIMET KOHTAAMISPAIKAT TUTKIMUKSEN KONTEKSTINA	25
3.1 Matalan kynnyksen palvelut	25
3.2 Matalan kynnyksen sosiaalipalvelut palvelujärjestelmässä.....	29
3.3 Lapsiperheiden avoimet kohtaamispaikat.....	35
4 TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTO.....	38
4.1 Kriittinen realismi tieteenfilosofisena lähtökohtana.....	38
4.2 Aineiston hankinta ja kuvaus.....	42
4.3 Aineiston analyysi	46
5 TULOKSET	52
5.1 Lapsiperheiden osallisuuden ilmeneminen	52
5.2 Lapsiperheiden osallisuuteen vaikuttavat tekijät	61
5.3 Osallisuuden vaikutukset lapsiperheiden arkeen ja hyvinvointiin.....	67
6 POHDINTA JA PÄÄTELMÄT	74
6.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	74
6.2 Tutkimustulosten yhteenveto ja päätelmät.....	80
LÄHTEET	89
LIITTEET	99

KUVIOT

KUVIO 1. Osallisuuden holistinen malli	11
KUVIO 2. Vaikutuksen käsite	21
KUVIO 3. Tuottavuus, laatu ja vaikuttavuus arviointiprosessissa	22
KUVIO 4. Perhekeskusmalli	34
KUVIO 5. Avoimet kohtaamispaikat Pohjois-Savossa	35
KUVIO 6. Avoimet kohtaamispaikat palvelukokonaisuudessa	37
KUVIO 7. Tutkimuksen sisällönanalyysin eteneminen	50
KUVIO 8. Osallisuuden ilmeneminen tutkimuksessa	52
KUVIO 9. Osallisuuteen vaikuttavat tekijät tutkimuksessa	61
KUVIO 10. Osallisuuden vaikutukset tutkimuksessa	68

TAULUKOT

TAULUKKO 1. CAIMeR-mallin osa-alueet	41
TAULUKKO 2. Kyselyn ”Avoimet kohtaamispaikat perheiden tukena” osion vastaus- ten lukumäärät	44

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen lähtökohtia

Lapsiperheiden ongelmat ja kriisiytyneet, toisinaan jopa tuhoisiin seurauksiin johtaneet tilanteet ovat näyttäytyneet uutisotsikoissa ajoittain. Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden ja hyvinvoinnin vahvistaminen sekä heille tarjottavien varhaisen tuen ja ennalta ehkäisevien matalan kynnyksen palvelujen kehittäminen on yksi Juha Sipilän hallituksen strategisista tavoitteista (VNK 2015, 20–22). Osallisuus, asiakaslähtöisyys ja asiakkaiden vaikuttamisen mahdollisuudet ovat osa jo olemassa olevaa lainsäädäntöä (Valkama 2012, 11; Närhi, Kokkonen & Matthies 2014, 227–228). Silti osallisuuden vahvistaminen on edelleen keskeisesti esillä maakuntia ja sosiaali- ja terveystalvija koskevassa lainsäädännön uudistustyössä (Koivisto, Isola & Lyytikäinen 2018, 7; Sihvo, Isola, Kivipelto, Linnanmäki, Lyytikäinen & Sainio 2018, 13). Lainsäädännön tarkoituksena on edistää asiakkaiden hyvinvointia ja osallisuutta vahvistamalla oikea-aikaisia, laadukkaita ja riittäviä perustalvija sekä muita hyvinvointia edistäviä toimia. Tavoitteena on vähentää korjaavien toimenpiteiden tarvetta. (L1301/2014.)

Hallituksen kärkihanke Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma (LAPE) ja maakunnallisesti Pohjois-Savon YHDESSÄ!-ohjelma toteuttavat osaltaan hallituksen ja lainsäädännön tavoitteita. Muutosohjelman keskeisenä tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta ja hyvinvointia. Muutosohjelmalla tähdätään palvelujen painopisteen siirtämiseen korjaavista toimista varhaiseen tukeen sekä kaikille yhteisiin matalan kynnyksen ennalta ehkäiseviin palveluihin. Yhtenä merkittävänä tavoitteena on myös pirstaleisten perhepalvelujen rakenteellinen ja toiminnallinen verkostoiminen perhekeskustoimintamalliksi. Uudistuksella tavoitellaan palvelujen oikea-aikaisuutta, vaikuttavuutta ja kustannussäästöjä sekä perheiden osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä omassa elämässään. (STM 2016; ks. myös Bulling 2017, 1270.)

Tämä pro gradu -tutkielma kohdistuu lapsiperheiden osallisuuteen. Kysyn, millaisena osallisuus ilmenee ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat? Osallisuus on toimintaa sekä subjektiivinen kokemus kuulluksi tulemisesta, vaikuttamisen mahdollisuudesta ja yhteenkuuluvuudesta (Beresford 2012). Se on valintoja ja päätösvaltaa omassa elämässä sekä

yhteisissä asioissa (Goossen & Austin 2017, 38). Osallisuus on kuulumista yhteisöön ja yhteiskuntaan, jolloin se on yhteydessä yksilön elämismailmaan (Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari & Keto-Tokoi 2017). Yksilön osallisuus ja yhdenvertaisuus voi kuitenkin käytännössä jäädä toteutumatta esimerkiksi toimintakyvyn, mahdollisuuksien tai organisaatioiden toiminnallisten tai rakenteellisten heikkouksien vuoksi (ks. myös Niiranen 2002, 75). Yhteiskunnassamme on viime vuosina ollut useiden eri toimijatahojen käynnistämiä osallisuuden edistämisen hankkeita ja ohjelmia valtiohallan tasolta kuntiin ja yksittäisiin organisaatioihin (ks. myös Koivisto ym. 2018). Hankkeissa on rakennettu osallisuutta tukemaan ja vahvistamaan erilaisia toimintamalleja, toimintoja, hyviä käytäntöjä ja mittarityökaluja.

Kysyn pro gradu -tutkielmassa myös, mitä vaikutuksia osallisuudella on lapsiperheiden arkeen ja hyvinvointiin? Vaikuttavuuden tarkastelu sosiaali- ja terveyspalveluissa on aina ajankohtainen kysymys talouden ja palvelujen toimivuuden näkökulmasta. Vaikuttavuus kuvaa tulosta, vaikutusta ja vaikuttamisen prosessia sekä syitä ja seurauksia (Dahler-Larsen 2005, 7). Marja Vaarama tarkastelee vaikuttavuutta yksilön hyvinvoinnin muutoksina, palvelujärjestelmän organisaatioiden ja työn vaikuttavuutena sekä yhteiskunnallisena vaikuttavuutena. Vaikuttavuutta on muun muassa palvelujen oikea kohdentaminen, palvelun onnistuminen ja sen hyvinvointivaikutukset. Osallisuuden näkökulmasta keskeistä on kysyä, mitä palveluja yksilö tai perhe kokee tarvitsevänsä. (Vaarama, Pieper & Sixsmith 2008; Vaarama 2015.) Myös Petteri Paasio (2003, 5–6, 25; 2006, 98–102) lähestyy vaikutuksia ja vaikuttavuutta hyvinvoinnin asiakasmuutosten näkökulmasta. Merkityksellisiä kysymyksiä vaikutuksia arvioitaessa on, kuinka toiminnalla on onnistuttu edistämään hyvinvointia, miten hyvinvointi on tosiasiallisesti muuttunut ja missä määrin muutos on intervention tai toiminnan tulosta.

Tämän tutkimuksen kontekstina on lapsiperheiden matalan kynnyksen avoimet kohtaamispaikat. Avoimista kohtaamispaikoista mukana tutkimuksessa ovat Pohjois-Savon alueen perhekahvilat, seurakunnan perhekerhot, perheentalot ja avoimet päiväkodit. Matalan kynnyksen palvelujen merkittävänä toteuttajana toimivat kolmas sektori, järjestöt ja seurakunnat. Näiden organisaatioiden palvelut täydentävät julkisen sektorin palveluja. (Ks. esim. Pihlaja 2010, 13–14.) Organisaatioiden pyrkimys on tuottaa asiakkailleen helposti

tavoitettavia palveluja matalalla kynnyksellä (ks. esim. Pestoff 2012). Matalan kynnyksen palveluja kuvastaa matala byrokratia, palveluihin pääsyn helppous, yhteistyö ja osallistava toimintaympäristö (Bulling 2017, 1264–1273). Kynnyksen mataluudella ja kynnyksettömyydellä vähennetään osallistumiseen liittyviä esteitä. Matala kynnykset rakentuu asiakkaiden kokemuksesta sekä palvelujärjestelmän rakenteellisista ja toiminnallisista tekijöistä. (Ks. esim. Törmä 2009.)

Tarkastelen tutkimuksessa osallisuutta ilmiönä. Ymmärrän osallisuuden holistisesti, jolloin osallisuuden muodot ovat toisiinsa nähden samanarvoisia ja keskenään kietoutuneita. Janet Warrenin (2007, 50–51) holistisen mallin mukaan asiakkaiden osallisuus palvelujärjestelmässä näyttäytyy neljään suuntaan informaationa, konsultaationa, osallistumisena ja voimaantumisenä. Tarkastelen tutkimuksessa lisäksi osallisuuteen vaikuttavia tekijöitä sekä osallisuuden vaikutuksia lapsiperheiden arkeen ja hyvinvointiin. Tarkastelen vaikuttavuutta Paasiota (2006) ja Vaaramaa (2008; 2015) mukailen lapsiperheiden kokemana hyvinvoinnin muutoksena eli osallisuuden tuottamina vaikutuksina perheiden arkeen ja hyvinvointiin. Nojaan tutkimuksessa kriittisen realismin mukaisiin näkemyksiin todellisuudesta ja lapsiperheiden elämismaailmasta. Kriittisen realismin näkemys kiinnittää huomioni todellisuuden kerrostuneisuuteen sekä siihen yhteydessä oleviin rakenteisiin ja mekanismeihin (ks. esim. Bhaskar, Danermark & Price 2017).

Tutkimuksen aihe on tärkeä ja ajankohtainen, sillä osallisuus kytkeytyy lähes kaikkeen tämän hetkiseen yhteiskunnalliseen muutospuheeseen (ks. esim. Koivisto ym. 2018). Tulevaisuuskatsauksia (ks. esim. Kauppinen, Rotko & Palokangas 2016; Kiiski Kataja 2017; VNK 2018) tai globaaleja megatrendejä (ks. esim. Hajkowicz 2015) tarkasteltaessa yksilön osallisuus ja hyvinvointiin liittyvät tekijät nousevat vahvasti esiin. Tämä tutkimus sijoittuu yhteiskuntatieteellisessä tutkimuskentässä osallisuuden ja sosiaalihuollon palvelurakenteen tutkimukseen sivuten myös vaikuttavuuden tutkimusta. Anna-Aurora Kork (2016, 40, 79) ja Susanna Rautio (2016, 132–136) toteavat, kuinka sosiaali- ja terveyspalvelujen reformipolitiikassa korostuu kansalaisten osallisuuden vahvistaminen ja ongelmien ennaltaehkäisy sekä palvelujen asiakaslähtöisyyden, saatavuuden ja kustannustehokkuuden parantaminen. Palvelurakenteen vahvistuessa entistä ennalta ehkäisevämmäksi tarvitaan varhaiseen tukeen ja matalan kynnyksen palveluihin ja tukimuotoihin liittyvää tutkimusta nykyistä enemmän.

1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on tutkia lapsiperheiden kokemuksia osallisuudesta ja yhteenkuuluvuudesta matalan kynnyksen avointen kohtaamispaikkojen kontekstissa. Tarkastelen tutkimuksessa osallisuuden ilmenemistä, siihen vaikuttavia tekijöitä sekä osallisuuden vaikutuksia lapsiperheiden arkeen ja hyvinvointiin. Lapsiperheiden avoimet kohtaamispaikat ovat esimerkki ennalta ehkäisevistä, perheitä ja vanhemmuutta tukevista matalan kynnyksen palveluista.

Tutkielman tavoitteena on syventää ymmärrystä osallisuudesta sekä matalan kynnyksen palveluista perheiden osallisuuden ja hyvinvoinnin tukijana. Lisäksi tavoitteena on tuottaa uutta tietoa lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman (LAPE) sekä Pohjois-Savon YHDESSÄ!-ohjelman prosessien tueksi.

Tutkimuskysymyksinä ovat:

1. Millaisena osallisuus ilmenee matalan kynnyksen avointen kohtaamispaikkojen toimintaan osallistuville lapsiperheille?
2. Mitkä tekijät vaikuttavat toimintaan osallistuvien lapsiperheiden osallisuuteen?
3. Mitä vaikutuksia osallisuudella on lapsiperheiden arkeen ja hyvinvointiin?

Tutkimuksen aineisto on kerätty kyselytutkimuksella yhteistyössä Pohjois-Savon YHDESSÄ!-ohjelman sekä osatoteuttajana olleen Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin kanssa. Avokysymyksiin kerätyn tutkimusaineiston olen analysoinut aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Lisäksi analyysiäni syventämässä olen käyttänyt kriittisen realismin lähestymistapaa soveltavan ja vaikutusten tarkasteluun liittyvän CAIMeR-mallin osa-alueita.

2 OSALLISUUS TUTKIMUSKOHTEENA

2.1 Osallisuus käsitteenä ja ilmiönä

Osallisuus (involvement) on monitahoinen ja monitasoinen, abstrakti käsite (ks. esim. Goossen & Austin 2017, 37–38). Käsitteen määrittely on usein moninainen ja sitä käytetään melko huolettomasti erilaisissa asiayhteyksissä. Osallisuus on politiikkaa ja demokratian perusrakenteita sekä valtaa, oikeuksia ja velvollisuuksia. Siihen kytkeytyy historiallinen, kulttuurinen, poliittinen ja ideologinen konteksti sekä yksilöllä olemassa oleva tieto ja kokemus. (Beresford 2012, 21–22.) Osallisuudella on monia lähikäsitteitä, kuten osallistuminen (participation), minäpystyvyys (self-efficacy), voimaantuminen (empowerment), sitoutuminen (engagement) ja yhteistoiminta (collaboration). Näiden käsitteiden keskinäinen suhde ei ole yksiselitteinen ja niiden merkitys ihmisille voi olla erilainen (ks. myös Warren 2007, 6). Käsitteillä saatetaan tarkoittaa samaa kuin osallisuus, sen edellytyksiä tai seurauksia, tai osallisuuteen liittyviä osatekijöitä. Osallisuuden käsitteelle ei myöskään ole yksiselitteistä vastinetta englanninkielessä. Edellä kuvattujen lisäksi on yleisesti käytetty käsitteitä inclusion, social inclusion, citizen participation, citizen engagement ja social engagement. (Leemann & Hämäläinen 2016, 587; Vuorenmaa 2016, 20.) Käsitteenä osallisuus sisältää olettamuksen toiminnasta ja toiminnalla vaikuttamisesta sekä kuulumisen yhteisöön ja yhteiskuntaan. Osallisuus on kytkeytynyt yksilön elämämaailmaan ja sen verkostoihin. (Ks. esim. Isola ym. 2017.)

Osallisuus on toimintaa sekä subjektiivinen kokemus osallisuuden toteutumisesta. Osallisuus on osallistumista, johon liittyy vaikuttaminen oman elämän kulkuun ja mahdollisuuksiin tai yhteisiin asioihin ja toimintoihin. Se on myös kuulumista, liittymistä ja yhteisyyttä sekä mukaan ottamista ja vuorovaikutussuhteissa olemista. (Beresford 2012, 29–32; Isola ym. 2017, 3–5.) Osallisuus merkitsee sitoutumista ja vastuuta seurauksista. Kuuluminen johonkin heijastuu yksilön identiteettiin. (Närhi ym. 2014, 232–235.) Osallisuus on yksilön subjektiivinen kokemus (Warren 2007, 10; Kivistö 2014, 196), jota voidaan tarkastella olotilana, joka yhtäältä saa aikaan toimintaa ollen toisaalta toiminnan edellytys (Niiranen 2002, 73; myös Isola ym. 2017, 12).

Osallisuus ilmenee itsemääräämisenä, oman elämän valintoina, päätösvaltana ja ennakoitavuutena (Kvarnström, Hedberg & Cedersund 2012, 295–296; Kivistö 2014, 115; Goosen & Austin 2017, 38) eli oman olemisen ja tekemisen säätelynä. Se ilmenee merkityksellisyden luomisena ja kokemisena sekä sosiaalisina vastavuoroisina suhteina. Osallisuus ilmenee mukanaolona erilaisissa vaikuttamisprosesseissa. (Thoits 2011, 147–149; Isola ym. 2017, 25, 29.) Se on palvelunkäyttäjien asiantuntijuuden hyväksymistä, huomiointia ja hyödyntämistä, joka toteutuu muun muassa mielipiteiden huomioimisena sekä ihmisten kohtaamisena ja aitona kuulemisena (Laitila 2010, 145–147; Valkama 2012, 71). Aiempiin tutkimuksiin perehtymisen valossa ymmärrän osallisuudella olevan erilaisia ulottuvuuksia henkilökohtaisesta yleiseen tasoon. Osallisuus rakentuu yksilöiden toiminnasta ja kokemuksista, mutta se rakentuu yhtäaikaaisesti myös organisaatioiden ja niiden edustajien toiminnasta sekä kaikkien osallisten välisistä suhteista.

Hyvinvointi ja osallisuus ovat toisiinsa kytkeytyneitä (ks. myös Isola ym. 2017, 3–4). Sosiaalipalvelujen tarkoitus on tukea, edistää ja ylläpitää kansalaisten osallisuutta, hyvinvointia ja arjessa selviytymistä. Hyvinvointi tarkasteltuna sosiologi Erik Allardtin (1976) hyvinvoinnin jäsenyyden näkökulmasta rakentuu yksilön käytössä olevina resursseina (having), yhteisyytenä, jäsenyytenä ja vuorovaikutuksena (loving) sekä itsensä toteuttamisena ja toimijuutena omassa elämässä (being). Sen sijaan hyvinvointi tarkasteltuna welfare- ja wellbeing-hyvinvoinnin näkökulmista rakentaa siitä laajemman kokonaisuuden. Welfare-hyvinvointi tarkoittaa hyvinvoinnin tukemisen yhteiskuntapoliittisia järjestelmiä, sosiaalipalvelujen rakentumisen kenttää. Wellbeing-hyvinvointi on puolestaan enemmän yksilön subjektiivinen kokemus ja näkemys omasta hyvinvoinnista sosiaalipalvelujen kohdentuessa juuri wellbeing-hyvinvointiin. Sosiaalipalvelujen kannalta on merkityksellistä, millaisen avun ja palvelun kansalaiset kokevat tukevan heidän hyvinvointiaan. Wellbeing-hyvinvointiin liittyy kiinteästi ihmisten sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja osallisuus, jotka toteutuvat yhteistoiminnan kautta rakentuvissa palveluissa ja yhteisöjen toiminnassa. (Toikko 2012, 21–28; ks. myös Elstad & Eide 2017, 3.)

Hyvinvoinnin lähteitä yksilölle ovat muun muassa aineelliset mahdollisuudet ja resurssit, kuten toimeentulo, koti, työ, koulutus sekä materiaalit ja tarvikkeet. Aineettomia hyvinvoinnin lähteitä ovat luovuus, liikkuminen, ihmissuhteet, sosiaalinen vuorovaikutus, luot-

tamus tai motivaatio. Luonto ja kulttuuri, tarpeidenmukaiset palvelut tai oman kiinnostuksen mukaiset harrasteet ja virkistäytyminen ovat myös toimintavalmiuksia tai vireyttä lisääviä hyvinvoinnin lähteitä. (Isola ym. 2017, 3; ks. myös Thoits 2011.) Frank Martela ja Richard M. Ryan (2015) toteavat hyvän tekemisen, eli tunteen kyvystä ja mahdollisuudesta antaa, parantavan hyvinvointia toimien näin hyvinvoinnin lähteenä. Ymmärrän, että lapsiperheiden palveluissa tämä hyvän tekeminen tarkoittaa muun muassa vertaistukea antamisena ja vastaanottamisena. Osallisuus on osaltaan kuulumista ja mukanaoloa sellaisissa kokonaisuuksissa, jotka mahdollistavat liittymisen erilaisiin hyvinvoinnin lähteisiin ja elämän merkityksellisyyttä vahvistaviin vuorovaikutuksellisiin suhteisiin.

Ammattihenkilöiden osallisuudelle antamat merkitykset sosiaali- ja terveystalouden kontekstissa Susanne Kvarnströmin, Berith Hedbergin ja Elisabet Cedersundin (2012) mukaan liittyvät muun muassa yksilön oman elämän osallisuuteen, motivaatioon ja vastuunottoon omasta elämästä. Osallisuuden merkityksenannot liittyvät myös aktiivisuuden sosiaalisissa yhteisöissä ja toimittaessa ammattihenkilöiden kanssa. Osallisuus ilmeni muun muassa tietojenvaihtona, neuvotteluna ja vuorovaikutustilanteissa olemisena sekä itsemääräämisoikeuden käyttämisenä ja valintojen tekemisenä. Yksilön henkilökohtaiset ominaisuudet sekä toisaalta palvelujen rakenteet, toimintatavat tai resurssit vaikuttavina tekijöinä antavat myös merkityksensä osallisuudelle ja sen toteutumiselle.

Ymmärrän osallisuuden ja osallisuusajattelun taustalla olevan yksilöiden osallistumista, vaikuttamista ja valinnanmahdollisuuksia korostavan konsumerismin. Toisaalta osallisuuden taustalla on yksilöiden äänen ja mielipiteiden kuulemista ja valtaistumista esiin nostava demokratia. Konsumerismin lähestymistavassa osallisuudessa korostuu yksilöiden asema aktiivisina toimijoina, tietoisina kuluttajina tai yhteistyökumppaneina. Heidän näkemyksensä ja mielipiteensä tulee huomioida palveluprosessissa. Demokratiaan kytkeytyvä näkemys puolestaan on yksilöiden tasapuolista kansalaisuutta, oikeuksia ja mahdollisuuksia. (Niiranen 2002, 66; Warren 2007, 47–48; Laitila 2010, 7–8; Närhi & Kokkonen 2014, 96–97.) Demokratiaa on myös oikeus sanoa mielipiteensä ja näkemyksensä julkisin verovaroin rahoitettavien ja tuotettavien palvelujen kehittämisessä, suunnittelussa ja toimeenpanossa (Kettunen & Möttönen 2011, 57–58; Stenvall & Virtanen 2012, 151).

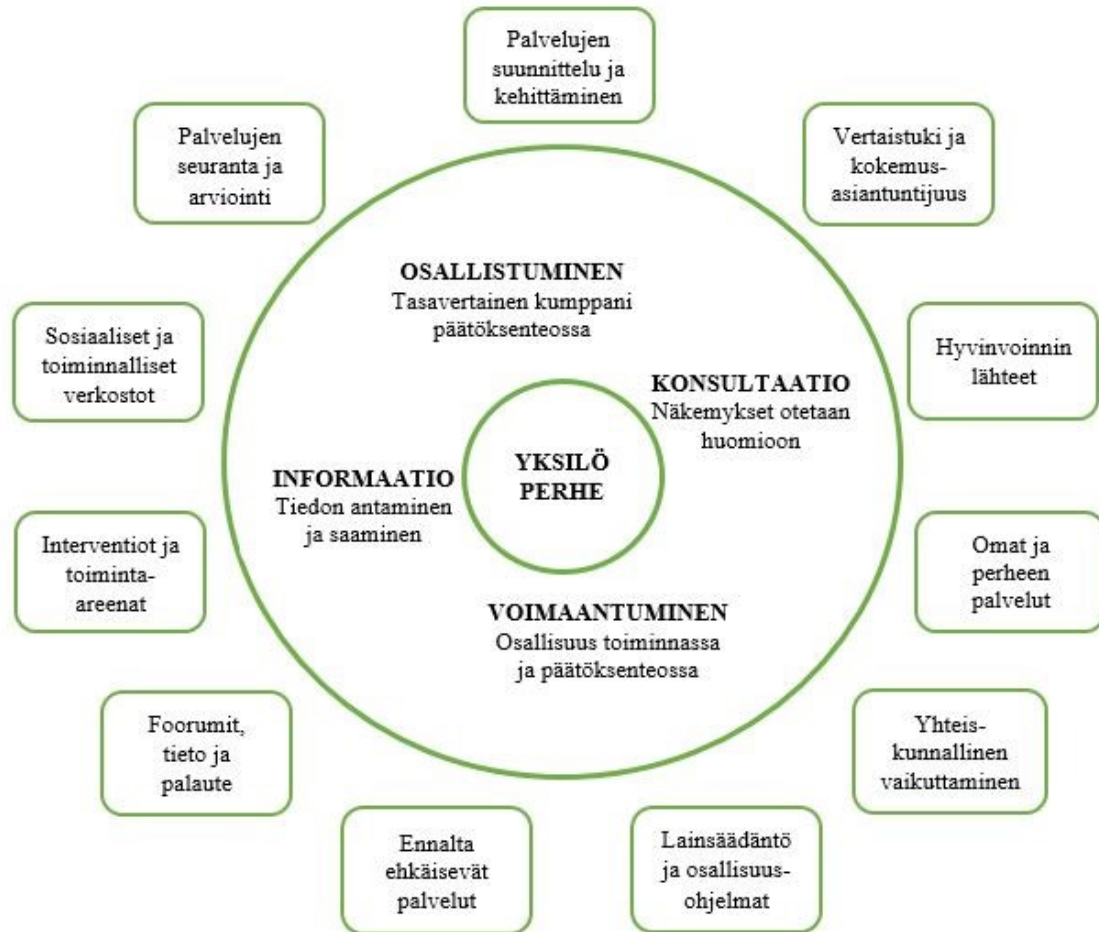
2.2 Osallisuus hierarkkisenä ja holistisena mallina

Osallisuuden hierarkkinen tarkastelu asettaa osallisuuden muodot toisiinsa nähden hierarkkiseen suhteeseen tai esiintymään jatkumona (ks. esim. Thompson 2007; Valokivi 2008). Osallisuuden holistisessa kuvassa puolestaan osallisuuden muodot ovat toisiinsa nähden samanarvoisia asettumatta arvoasetelmaan tai järjestykseen toisiinsa nähden. Tarkastelutavasta riippumatta yksilö voi toimia ja käyttää useita erilaisia osallisuuden muotoja saman tilanteen tai tapahtuman aikana. Hän voi kokea oman osallisuutensa vaikuttamisesta, yhteisyydestä ja vahvasta osallisuudesta kuulematta tulemisen, osallistumattomuuden tai osattomuuden tunteeseen. (Ks. esim. Thompson 2007; Warren 2007; Valokivi 2008, 62–63; Laitila 2010, 9–14; Kivistö 2014, 113–114; Virkki 2015, 118–122.) Myös Koivisto kumppaneineen (2018, 8) toteaa osallisuuden rakentuvan ja muuttuvan tilanteissa yksilön tarpeiden, resurssien ja toimijuuden edellytysten mukaan.

Sherry Arnsteinin (1969) klassinen osallisuuden tikapuumalli kuvastaa osallistumisen asetta hierarkkisen mallin mukaisesti. Tikapuiden alimpiin manipulaation ja terapian portaisiin ei liity lainkaan osallisuutta. Kolmas on tiedonsaannin porras, neljäs konsultaation ja viides yhteissuunnittelun porras. Nämä kuvastavat kansalaisten mielipiteiden kuulemistä suuntaa antavina, kuitenkin ilman päätösvaltaa. Kuudes porras kuvastaa kumppanuutta, seitsemäs delegoitua toimivaltaa ja ylin porras kansalaisvalvontaa. Nämä tasot ilmentävät kansalaisten toiminta- ja päätösvaltaa sekä heidän johdollaan tehtävää kehittämistyötä ja vaikuttamista. Edellä kuvattu malli on laajasti käytetty erilaisissa konteksteissa ja se on ollut pohjana monessa osallisuuden määritelmässä (Warren 2007, 50; Vuorenmaan 2016, 22).

Tässä tutkimuksessa käytän osallisuuden teoreettisena viitekehyksenä Janet Warrenin (2007) osallisuuden holistista mallia. Ymmärrän osallisuuden holistisena ja kokonaisvaltaisena nähden sen eri muodot samanarvoisina, koko ajan läsnä olevina ja toisiinsa kietoutuneina. Warrenin (2007) holistisessa mallissa korostuvat osallisuuden erilaiset ulottuvuudet, jotka nähdään keskenään samanarvoisina, lomittuneina ja toisiaan täydentävinä (ks. myös Virkki 2015). Yksilö, toimija, asiakas tai palvelun käyttäjä on mallin keskiössä ja osallisuus ilmenee osallistumisena, voimaantumisenä, informaationa ja konsultaationa (ks. kuvio 1). Mallin pyrkimys on huomioida, että kaikki osallisuus ja osallistuminen on

tärkeää ja arvokasta. Erilaiset osallisuuden muodot soveltuvat erilaisille toimijoille erilaisissa tilanteissa ja ajallisesti eri tavoin. (Warren 2007, 48–52; ks. myös Laitila 2010, 14–15; Virkki 2015, 118.)

KUVIO 1. Osallisuuden holistinen malli (mukailien Warren 2007, 51)

Osallisuuden holistinen malli (kuvio 1) koostuu sisäkehän osallisuuden ulottuvuuksista alkuperäisessä muodossaan Warrenin mukaan. Sen sijaan ulkokehän kuvauksilla olen lähestynyt lapsiperheiden kerrosmaisesti rakentunutta elämismailmaa ja sen verkostoja sekä palvelujen rakenteita. Nämä ulkokehän kuvaukset ovat esimerkkejä usealla eri tasolla olevista tekijöistä, joiden osaltaan näen olevan rakentamassa, mahdollistamassa ja vaikuttamassa lapsiperheiden osallisuuteen (ks. myös Thoits 2011; STM 2016; Isola ym. 2017).

Holistinen malli ei arvota eri osallisuuden muotoja toistaan paremmaksi tai huonommaksi. Yksilö sijaitsee mallin keskellä. Hän käyttää eri tilanteissa, päätöksenteossa tai palvelussa itselleen mielekästä, tarkoituksenmukaista ja tilanteeseen sopivaa osallisuuden muotoa. Saavuttaakseen osallisuuden yksilö tarvitsee mahdollisuuksia olla osallinen tasavertaisena kumppanina kaikissa vaiheissa palvelujen suunnittelusta käyttöön ja arvioinnista kehittämiseen. Käytännössä tämä tarkoittaa osallisuuden mahdollisuutta palveluprosessin alusta alkaen suunnittelusta toimeenpanoon, seurantaan ja arviointiin. Aidon osallisuuden toteutumiseen tarvitaan osallisuuteen sitoutuva ja sitä kannustava ilmapiiri. Lisäksi tarvitaan riittävästi tietoa, yksilöllistä tukea sekä osallisuutta mahdollistavia toimintatapoja. (Warren 2007, 50–52.) Prosessi voi käsittää yksilöä itseään koskevia palveluja tai paikallisesti hänen arkista ympäristöä. Se voi käsittää myös osallisuutta laajemmin ympäröivän yhteiskunnan palveluihin ja toimintoihin.

Informaatio osallisuuden muotona tarkoittaa muun muassa tiedon keräämistä, tiedottamista tai tiedon lähteenä, vertaistoimijana tai kokemusasiantuntijana toimimista. Informaatio todentuu esimerkiksi osallistumisena palvelun, toiminnan tai koulutusten sisällölliseen suunnitteluun ja toteuttamiseen. (Gallagher, Rhodes & Darling 2004; Toikko 2009, 6–7.) Se on myös oikeutta tiedon saamiseen ja tuottamiseen (Fordham, Gibson & Bowes 2011) sekä kuulluksi tulemiseen (Laitila 2010, 146). Tietoa saa ja voi jakaa monien erilaisten kanavien kautta, mutta kaikki tietoväylät eivät ole kaikkien käytettävissä. Tietoon liittyvässä osallisuudessa vallan elementti näyttäytyy konkreettisella tavalla.

Osallistuminen osallisuuden muotona on yhteistyötä (Jakobsen & Severinsson 2006), vuorovaikutusta, kumppanuutta ja yksilön toimijuutta tasavertaisena palvelujen tai toiminnan suunnittelijana, toteuttajana ja kehittäjänä (Itzhaky & Schwartz 2000; Toikko 2009, 6; Martin 2011; Virkki 2015, 118). Se on yksilön asiantuntijuuden hyväksymistä, huomioimista ja hyödyntämistä. Palvelun käyttäjillä on vahva asiantuntijuus ja kokemusperäinen tietämys palvelujen sisällöstä, on kyseessä sitten yksilön omat palvelut tai laajemmin palvelujen suunnittelu ja kehittäminen. Kokemusta ja asiantuntijuutta voi hyödyntää myös sähköisessä mediassa, vertaisyhteisöissä ja muussa toimintaan osallistumisessa. (Ks. myös Laitila 2010, 145–146, 150.)

Konsultaatio osallisuuden muotona on yksilön äänen, näkemysten ja aloitteiden kuulemista sekä tietämyksen ja kompetenssin kunnioittamista (Cele & van der Burgt 2015, 25; ks. myös Laitila 2010, 146). Konsultaation lähestymistapa yhdistyy esimerkiksi palvelutoiminnan laatuprosesseihin palvelujen arvioinnin kautta. Toimintana konsultaatio toteutuu erilaisissa asiakasfoorumeissa tai asiantuntijaryhmissä toimimisena tai yhteistyönä toimintaorganisaation kanssa. (Toikko 2009, 6–8.) Konsultaatio osallisuutena antaa toimijalle itseluottamusta ja -kunnioitusta sekä luo haasteita ja tavoitteita (ks. myös D'Sa & Rigby 2011, 188–190).

Voimaantuminen osallisuuden muotona on itseä, omia asioita tai palveluja koskevaa päätöksentekoa (Itzhaky & Schwartz 2000; Goossen & Austin 2017, 37–38) eli tietoa ja valtaa omien asioiden käsittelyssä. Voimaantuminen on myös hyvinvointiin liittyvä yksilöllinen prosessi, joka kytkeytyy elämäntapaan sekä omien voimavarojen ja toimintavalmiuksien löytämiseen. Voimaantumista tukee turvallinen ja hyväksyvä ympäristö ja ilmapiiri. (Siitonen 1999, 161–171.) Itsestä ulospäin suuntautuessa voimaantuminen on toisten vertaisten auttamista ja tukea (Duppong Hurley, January & Lambert 2017, 174–175), suoraa osallisuutta palvelujen tuottamisessa tai osallistumista palvelutoiminnan päätöksentekoprosesseissa ammattihenkilöiden rinnalla toimien (Itzhaky & Schwartz 2000; Toikko 2009, 6, 9–10). Vaikka yksilöllä on edellä kuvatussa tilanteessa vähemmän subjektiivista valtaa, hän pääsee osallistumismahdollisuuden kautta osalliseksi yhteiseen päätöksentekoon (ks. myös Virkki 2015, 118–119).

Warrenin osallisuuden holistinen malli tarkastelee osallisuutta keskenään samanarvoisena kokonaisuutena. Malli jättää kuitenkin ulkopuolelle osallisuuden kuvaukset, jotka ilmentyvät palvelujärjestelmästä irtisanoutumisena ja ulkopuolelle jättäytymisenä tai jäämisenä (Valokivi 2008), osattomuutena (Thompson 2006; Clark, Davis, Fisher, Glynn & Jefferies 2008; Kivistö 2014) tai näennäisenä osallisuutena (Arnstein 1969; Niiranen 2002; Valkama 2012).

2.3 Erilaisia näkökulmia osallisuuteen

Muodostaakseni vahvemman käsityksen osallisuudesta, erilaisista lähestymiskulmista osallisuuteen sekä osallisuuden holistisesta ja hierarkkisesta tarkastelutavasta, olen perehtynyt ilmiöstä aiemmin tehtyihin tutkimuksiin. Tutkimusten valossa minulle erottautui kolme näkökulmaa: 1) osallisuus yksilötason toimintana ja subjektiivisena kokemuksena, 2) osallisuus yhteiskunnan, organisaatioiden tai työntekijätoimijoiden toimintana ja 3) osallisuus yksilön ja toisen toimijan välisenä suhteena ja yhteistoimintana. Tarkastelen osallisuutta ja aiempia tutkimuksia seuraavaksi näiden kolmen näkökulman kautta. Lisäksi tarkastelen osallisuuden toteutumiseen liittyviä haasteita. Erilaiset tulokulmat osallisuuteen tekevät näkyväksi osallisuuden monimuotoisuutta ilmiönä.

Osallisuus yksilötason toimintana ja subjektiivisena kokemuksena

Osallisuudessa korostuu yksilön kyvykkyys, taidot, toimintakyky, oppiminen, motivaatio (Niiranen 2002, 67–72; Thompson 2007; Laitila 2010, 152) sekä yksilön toimijuus (Isola ym. 2017, 9). Yksilön toiminta, osallisuuden taso tai muoto sekä kokemus osallisuudesta eivät ole pysyvä tila. Osallisuuden muodot toiminnassa eivät myöskään ole toisiaan seuraavia tai poissulkevia. Erilaisissa tilanteissa yksilön toiminnassa ja osallisuuden kokemuksessa tapahtuu vaihtelua osallisuuden muotojen ja ulottuvuuksien välillä. (Thompson 2007, 1308; Warren 2007; Valokivi 2008, 62–63.)

Yksilön toimintatapana ja kokemuksena osallisuus todentuu muun muassa aktiivisuutena ja vaativuutena, jota kuvastaa vastuunotto ja sitoutuminen. Tällöin yksilö tai esimerkiksi vanhempi käyttää ammattihenkilöiden asiantuntijuutta aktiivisesti hyödyksi oman vanhemmuutensa kehittämisessä tai toimii itsenäisesti ilman ammattilaisen asiantuntijuuden tarvetta. Osallisuus on myös tasavertaista kumppanuutta ja neuvottelua, aktiivista toimimista tilanteessa tai neutraalissa vuorovaikutuksessa olevaa toimijuutta ilman vaatimuksia. Yksilön aktiivisuus ja osallisuus tilanteissa ilmentyy esimerkiksi oman kokemuksen ja asiantuntijuuden esiintuontina argumentoimalla ja puolustamalla omaa näkemystä. Osallisuus toimintatapana ja kokemuksena on myös mukanaoloa, tietoista passiivista vetäytymistä tai ulkopuolelle jättäytymistä. (Sirviö 2006; ks. myös Valokivi 2008.) Joissain tapauksissa yksilöllä ei ole halua tai kykyä oman mielipiteen esiin tuomiseen ja tällöin

hänen asiansa jää osittain tai kokonaan ammattihenkilöiden näkemysten varaan (Bäckman 2008, 212–213).

Yksilön tai esimerkiksi perheen ja vanhempien näkökulmasta tarkasteltaessa osallisuuden on yhteydessä monia yksilö- ja ympäristölähtöisiä tekijöitä (Bult, Verschuren, Jongmans, Lindeman & Ketelaar 2011). Osallisuutta vahvistavat muun muassa korkea koulutustaso, perheenjäsenten terveydentila sekä perheen nykytilanne arjen toimivuutena ja perheen sekä työn yhteensovittamisena. Vaikutusmahdollisuudet, tiedonsaanti ja päätöksentekoon osallistuminen oman lapsen asioissa sekä yleisesti perheiden palveluissa ovat myös osallisuuden vahvistavasti yhteydessä. Sen sijaan lapsiperheiden arkielämän stressi, vanhemmuuden huolet, hankaluudet saada apua lähipiiriltä sekä monet vanhempien omissa lapsuudenperheissä esiintyneet vaikeudet ovat vanhempien osallisuuden heikentävästi yhteydessä olevia tekijöitä. (Vuorenmaa 2016; ks. myös Häggman-Laitila & Pietilä 2007, 52, 56; Laitila 2010.)

Oman elämän asiantuntijuus ja tieto liittyvät osallisuuteen. Osallisuus toteutuu muun muassa yksilön oman asiantuntijuuden ymmärtämisen ja käyttämisen kautta. Toimintana tietoon liittyvä osallisuus on tiedon keräämistä ja vastaanottamista sekä sen antamista ja jakamista. Yksilö voi tietämyksellään jakaa asiantuntemustaan ja kokemuksiaan toisille sekä auttaa ammattihenkilöitä ymmärtämään esimerkiksi perheen tarpeet ja näkökulma. Yksilölle oman tiedon jakaminen muille voi olla voimaannuttavaa ja arvokasta itsetunnon ja -luottamukselle. (D'Sa & Rigby 2011, 190.) Yksilöiden ja palvelunkäyttäjien asiantuntijuuden näkeminen voimavarana vaatii sen kunnioittamista profession toiminnassa (Gallagher ym. 2004; Warren 2007, 17, 25–26).

Osallisuus yhteiskunnan, organisaatioiden tai työntekijätoimijoiden toimintana

Yksilön osallisuus todentuu ammattihenkilöiden toimintana ja työkäytäntöinä (Bäckman 2008; Kvarnström ym. 2012) sekä kommunikaationa ja yhteistyönä palvelunkäyttäjän kanssa tai vastaavasti jättämisenä yhteistyön ulkopuolelle (Jakobsen & Severinsson 2006). Osallisuus tarkoittaa yksilön asiantuntijuuden hyväksymistä, huomiointia ja hyödyntämistä (Laitila 2010). Osallisuus ilmenee myös vastuun antamisena palvelunkäyttäjille (Elstad & Eide 2017) sekä viranomaisen tapoina kirjoittaa asiakkaasta, hänen asias-

taan ja osallisuudesta asiakirjoihin (Kivistö 2014). Asiakkaiden tuentarpeiden tunnistamiseksi ja varhaisen tuen saamiseksi sekä osallisuuden toteutumisen varmistamiseksi tarvitaan erilaisten työmuotojen ja menetelmien kehittämistä (Häggman-Laitila & Pietilä 2007, 54; Laitila 2010; ks. myös Martin 2011).

Osallisuus todentuu toisiinsa limittyvillä osallisuuden areenoilla (ks. myös Valokivi 2008, 51), joita yksilölle ovat muun muassa työ, opiskelu, yhteisölliseen tai yhteiskunnalliseen toimintaan osallistuminen, palvelut sekä harrastukset. Osallisuuden areenat eivät ole itsestäänselvyys, vaan vaativat esimerkiksi vammaisten henkilöiden kohdalla osallisuuden toteutumiselle rakenteellisia ja toiminnallisia panostuksia. Ympäristön rakenteellinen esteettömyys, samoin kuin palvelujen käytännön toimivuus tai toimimattomuus vaikuttavat osallisuuden kokemukseen. Areenoilta syrjäytyminen tuo osattomuutta. Tämä voidaan myös tulkita, että osallistuvat ovat osallisia ja osallistumattomat osattomia. (Kivistö 2014, 113–114.)

Yksilön osallisuus työntekijän tai viranhaltijan toimintana määrittyy yksilön asiantuntijuuden hyväksymiseksi, huomioimiseksi ja hyödyntämiseksi (Laitila 2010, 138, 145; ks. myös Gallagher ym. 2004; Warren 2007, 10–16; D'Sa & Rigby 2011, 190). Yksilön asiantuntijuus ulottuu omien palvelujen toteuttamiseen, vertaistoimijuuteen ja kokemusasiantuntijuuteen tai laajemmin palvelujen kehittämiseen. Osallisuuden toteutuminen työntekijän asiakaslähtöisenä toimintatapana tarkoittaa esimerkiksi asiakkaan mielipiteiden huomioimista sekä kohtaamista ja aitoa kuulemista (ks. myös Brafield & Eckersley 2008, 60; Martin 2011). Työntekijän osaamisella ja asenteella sekä yhteistyötilanteen ajallisella resurssoinnilla on suuri merkitys (ks. myös Häggman-Laitila & Pietilä 2007, 56). Kii-reellä on osallisuutta heikentävä vaikutus (ks. myös Warren 2007, 54). Asiakkaan kuuleminen vaatii työntekijältä luopumista asiantuntijan vallasta ja kaikkietävydestä (Laitila 2010, 87, 145–147).

Palvelutoiminnan rakenteella sekä organisaation tai työntekijän toiminnalla on vaikutusta siihen, miten yksilön osallisuus kohtaamisissa rakentuu. Kun asiakkaat eivät ole millään tavoin osallisina palvelujen suunnittelussa tai toteuttamisessa, heillä ei ole osallisuutta (no involvement). Osallisuuden tila voi vaihdella rajoitetusta osallisuudesta (limited in-

volvement) kasvavaan osallisuuteen (growing involvement), yhteistoimintaan (collaboration) ja kumppanuuteen (partnership). Yksilön osallisuus vahvistuu annetun tiedon, ohjauksen ja tuen sekä mukaan ottamisen vaikutuksesta. (Clark ym. 2008, 10–11; ks. myös Jakobsen & Severinsson 2006, 501–502.)

Lasten osallisuus ja toimijuus osana varhaiskasvatusta on sidoksissa siihen, millaiseksi heidän toimijuutensa päiväkotitoiminnassa mahdollistuu. Päivi Virkin (2015) tutkimuksessaan rakentamassa lasten toimijuuden ja osallisuuden mallissa ilmenee neljä ulottuvuutta: lapset kasvattajien toiminnan kohteina, lapset ympäristöstä ohjautuvina toimijoina, lapset yhdenvertaisina toimijoina toistensa ja kasvattajiensa kanssa sekä lapset omaehtoisina toimijoina. Toimijuus kytkeytyy yksilöllisiin ja yhteisön kykyihin toimia, sekä toteutettavaan toimintaan. Lasten osallisuus näyttäytyy erilaisena toimijuuden eri ulottuvuuksilla. Osallisuuteen liittyy myös vahvasti aikuisen toiminta mahdollistajana eli lapsen mukaan ottaminen johonkin yhteiseen.

Osallisuus yksilön ja toisen toimijan välisenä suhteena ja yhteistoimintana

Yksilön valinnan ja vaikuttamisen mahdollisuus ovat keskeisiä osallisuuteen vaikuttavia tekijöitä (Valkama 2012, 64). Osallisuus ilmenee yksilön ja ammattihenkilöstön välisenä tai yksilöiden keskinäisenä vuorovaikutussuhteena ja dialogina (Bäckman 2008) sekä yhteistyösuhteena (Coyne & Cowley 2007; Laitila 2010). Osallisuus ilmenee myös molemminpuolisena asiantuntijuuden hyväksymisenä ja hyödyntämisenä oman toiminnan kehittämiseen (Sirviö 2006) sekä muiden ihmisten osoittamana asennoitumisena yksilöä kohtaan (Kivistö 2014). Toiminta-areena voi olla fyysinen tai virtuaalinen tila tai olosuhde osallisuuden, vaikuttamisen ja vuorovaikutuksen toteutumiseksi (Koivisto ym. 2018, 14, 21).

Osallisuus rakentuu ja todentuu asiakkaan ja työntekijän välisessä kanssakäymisessä ja yhteistoiminnassa. Työntekijän toiminta voi vaihdella työntekijälähtöisestä auktoriteettisuhteesta neuvottelevan kumppanuussuhteen ja asiakaslähtöisen valmentajasuhteen välillä. Asiakkaan osallisuus yhteistyösuhteessa voi puolestaan liikkua passiivisesta vastaanottajasta osallistumiseen, sitoutumiseen ja täysivaltaiseen asiantuntijuuteen. Työntekijän ollessa auktoriteetti hän tekee päätökset joko asiakkaan omasta tahdosta tai tahtomatta, ja asiakkaan odotetaan myöntävän niihin. Asiakkaan osallisuus on tällöin vähäinen

ja hän jää passiiviseen vastaanottajan rooliin. Kumppanuuteen perustuvaa yhteistyösuhdetta ja vahvistuvaa osallisuutta kuvaa molemminpuolinen tiedon antaminen ja saaminen, neuvottelu ja yhteinen päätöksenteko. Näin yhteistoiminta etenee dialogiin, vastavuoroisuuteen ja vaihtoehtojen yhteiseen miettimiseen, jolla on myös asiakasta sitouttava merkitys. Valmentajasuhdetta kuvaa yhteistyö, asiakkaan vahva osallisuus ja tasa-arvoinen vuorovaikutus. Päätöksenteko on jaettava ja asiakkaan asiantuntijuutta omassa asiassa kunnioitetaan yhdessä työntekijän ammattitaidon ja asiantuntemuksen kanssa. (Laitila 2010; Omeni, Barnes, MacDonald, Crawford & Rose 2014; myös Thompson 2007.)

Sosiaalinen vuorovaikutus verkostoitumisena, suhteina, tukena ja kokemusten jakamisena rakentaa osallisuutta ja luottamusta itseen sekä yhteisössä toimimiseen (Duppong Hurley ym. 2017; Elstad & Eide 2017; ks. myös D'Sa & Rigby 2011, 190; Beresford 2012, 32) sekä tukee yksilön fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia (Thoits 2011; Martela & Ryan 2015). Sosiaaliset ja toiminnalliset verkostot sekä vuorovaikutus toisen kanssa mahdollistavat osallisuuden toteutumisen. Verkostoituminen, vertaistuki ja kokemusten jakaminen muiden samassa tilanteessa olevien kanssa, sekä hyväksyvä ja osallistava ilmapiiri ovat tärkeitä tekijöitä osallisuuden kokemisessa ja toteutumisessa. Palveluihin ja toimintaan osallistuminen tarjoavat myös mahdollisuuden vaikuttaa ja ottaa vastuuta palvelun sisällöstä ja toteutuksesta.

Osallisuuden toteutumiseen ja mahdollisuuksiin kohdistuvia haasteita

Osallisuuden toteutuminen yksilön toimintana ja kokemuksena on aina henkilökohtainen ja tilannesidonnainen (ks. myös Vuorenmaa 2016, 75). Näin ollen sama tilanne toteutuu yksilöllisinä toimintaratkaisuin ja tuottaa subjektiivisia kokemuksia, joka yhdelle voi olla osallisuuden, toiselle osattomuuden kokemus. Yksilöön kohdistetaan usein myös riskitaitaisia odotuksia työntekijöiden ja järjestelmän taholta. Hänen odotetaan olevan omasta tilanteestaan vastuuta ottava aktiivinen toimija, vaikka yhtäaikaaisesti hänen edellytetään mukautuvan palvelujärjestelmän käytäntöihin ja toimenpiteisiin. (Laitila 2010, 4; Närhi ym. 2014, 232.) Yksilö toimii tilanteissa omista lähtökohdistaan parhaaksi katsomallaan tai aiemmin käyttämällään toimintatavalla. Yksilön henkilökohtaiset ominaisuudet, taidot, asenteet ja aikaisemmat kokemukset kytkeytyvät kontekstin, kulttuuristen ja elämismaailmaan liittyvien tekijöiden kanssa (ks. myös Bult ym. 2011). Nämä tekijät

yhdessä ja toisiinsa kietoutuneina tuottavat mahdollisuuksia, mutta myös haasteita osallisuuden toteutumiseen.

Asiakastyössä toimivalla työntekijällä voi olla pelko kontrollin menettämisestä ja tarpeettomuudesta (Brafield & Eckersley 2008, 56). Työntekijä on osin ristiriitaisessa asemassa soveltaessaan hyvinvointipolitiikan tavoitteita, lainsäädännön määräyksiä ja organisaation ohjeita pyrkiessään yhtäaikaisesti vastaamaan asiakkaiden yksilöllisiin tarpeisiin (Närhi ym. 2014, 228). Toimintaympäristö sekä organisaation ja sen työntekijöiden omaksumat arvot, asenteet, olettamukset ja kulttuuri sääntöineen ja toimintamalleineen vaikuttavat asiakkaiden osallisuuteen ja osallistumisen mahdollisuuksiin. Ne tarjoavat mahdollisuuksia, mutta luovat myös raameja joihin asiakkaiden tulee sopeutua. (Warren 2007, 53–56; Brafield & Eckersley 2008, 56–57; Laitila 2010, 87; Valkama 2012, 20; Cele & van der Burgt 2015, 21–23.) Haasteita osallisuuden toteutumiselle voivat muodostaa lisäksi muun muassa resurssin vähyys ja kiire, osaamisen vajeet, yksilöön kohdistettu vallankäyttö sekä esimerkiksi kommunikaation ja vuorovaikutuksen pulmat.

2.4 Osallisuuden vaikuttavuus ja vaikutukset

Tässä tutkimuksessa vaikuttavuudella tarkoitetaan osallisuuden vaikutuksia lapsiperheiden hyvinvoinnin näkökulmasta. Osallisuuteen vaikuttavat tekijät kytkeytyvät kiinteästi osallisuuden vaikutuksiin. Vaikuttavuuden tutkimusta sivuten kiinnostuksen kohteeni on lapsiperheiden osallisuuteen vaikuttavat tekijät matalan kynnyksen avointen kohtaamispaikkojen kontekstissa sekä osallisuuden vaikutukset lapsiperheiden arkeen ja hyvinvointiin.

Matalan kynnyksen avointen kohtaamispaikkojen palveluissa interventioiden ja toiminnan yhtenä tavoitteena on perheiden osallisuuden ja hyvinvoinnin tukeminen. Varhaisen tuen palveluilla voidaan ehkäistä mahdollinen myöhempi korjaavien palvelujen tarve. Vaikutukset ovat merkittäviä yksilön ja perheen kannalta, mutta myös yhteiskunnan kannalta muun muassa kalliiden korjaavien palvelujen kustannussäästöinä.

Vaikuttavuus (effectiveness) määritellään eri tieteenaloilla ja tietokulttuureissa eri tavoin, ja se on merkitysisällöltään sekä ilmenemismuodoiltaan kompleksinen (Rajavaara

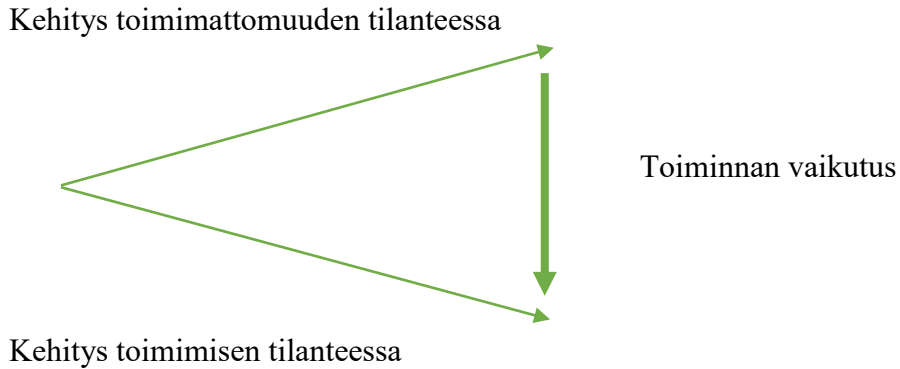
2006, 13–14, 32; Silvennoinen-Nuora 2010, 80–81). Vaikuttavuus kuvaa tulosta, vaikutusta ja vaikuttamisen prosessia sekä syitä ja seurauksia (Dahler-Larsen 2005, 7). Leena Silvennoinen-Nuoran (2010, 80–81) mukaan vaikuttavuutta voidaan tarkastella talouden ja kustannusten panos-tuotos näkökulmasta tai kustannuksilla tavoitellun terveyst- ja hyvinvointihyödyn kustannus-vaikuttavuus tai kustannus-hyöty näkökulmista.

Marketta Rajavaaran (2006, 38–43; ks. myös Vaarama 2015) mukaan vaikuttavuutta voidaan tarkastella myös tavoitteiden saavuttamisena, jolloin huomio liittyy siihen, miten hyvin asetetut tavoitteet on saavutettu. Vaikuttavuus toimenpiteen seurauksena on ole-massa olevan asiantilan säilyttämistä, muuttamista tai estämistä (ks. myös Meklin 2001, 108) ja vaikuttavuus palvelujärjestelmän kykynä saada aikaan vaikutuksia tarkoittaa ni-menomaan järjestelmän valmiutta tai mahdollisuutta aikaansaada vaikutuksia. Vaikutta-vuus suhteessa tarpeisiin on tarvelähtöinen näkökulma siihen, kuinka interventio tai pal-velu vastaa asiakkaiden tarpeisiin eri toimijoiden näkökulmista tarkasteltuna. Tarkastele-malla vaikutusten mekanismeja vaikuttavuus ilmenee erilaisten muuttujien, vaikuttavien tekijöiden ja kontekstien yhdistelmien yksilöllisinä vaikutuksina (ks. myös Vedung 1997, 35–37; Dahler-Larsen 2005, 13).

Vaikuttavuutta arvioitaessa keskeinen kysymys Peter Dahler-Larsenin (2005, 7–8, 23) mukaan on: ”Mikä vaikuttaa mihinkin, miten, milloin ja millä edellytyksillä?” Perimmäi-senä ajatuksena on oletus säännönmukaisuudesta, että interventio, ohjelma, palvelu tai tapahtuma johtaa jonkin prosessin kautta tuloksiin eli ne ovat kausaalisesti (syy-seuraus) yhteydessä toisiinsa. Vaikuttavuuden arviointi testaa näitä käsityksiä ja rakentaa siltaa intervention, prosessien ja vaikutusten välille.

Vaikutukset (effects) ovat toiminnassa mukana olevien tai palveluja käyttävien henkilöi-den elämässä ja hyvinvoinnissa näkyviä muutoksia, jotka ovat seurausta toimintaan osal-listumisesta tai palvelujen käytöstä (Stakes 2001, 8; Paasio 2003; Warren 2007, 25). Paa-sio (2003, 5–6, 25; 2006, 98–102) huomauttaa, että vaikutuksia arvioitaessa on merkityk-sellistä tarkastella, kuinka toiminnalla on onnistuttu edistämään hyvinvointia, miten hy-vinvointi on tosiasiallisesti muuttunut ja missä määrin muutos on intervention tai toimin-nan tulosta. Vaikutukset vaikuttavuuden arvioinnissa määrittyy Pentti Meklinin (2001,

107–108) mukaan toimimisen ja toimimattomuuden, tai toiminnan järjestämisen tai järjestämättömyyden, väliseksi erotukseksi. Meklin havainnollistaa vaikutuksen käsitettä graafisesti (ks. kuvio 2).

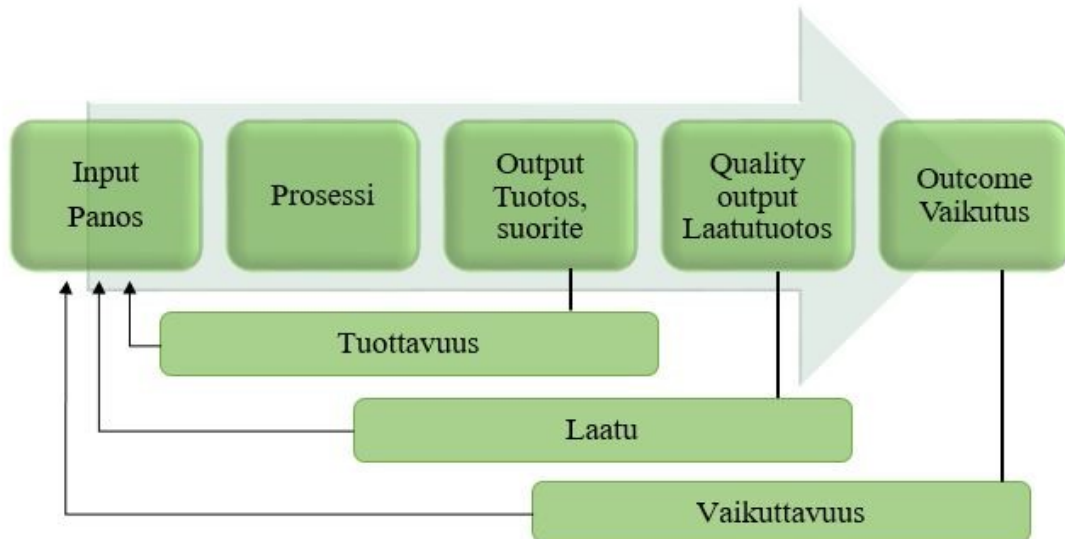

KUVIO 2. Vaikutuksen käsite (Meklin 2001, 108)

Evert Vedung (1997, 49–50) toteaa, että ohjelmien, toiminnan, toimenpiteiden tai interventioiden vaikutusten arviointi ei ole vain asetettujen tavoitteiden arviointia. Meklin (2001, 108–110) onkin havainnollistanut vaikutusten moninaisuutta ja erilaisia näkökulmia jaotellen ne asiakas- ja yhteiskunnallisiin vaikutuksiin, määrällisiin ja laadullisiin vaikutuksiin, subjektiivisiin ja objektiivisiin vaikutuksiin, lyhyt- ja pitkäaikaisiin vaikutuksiin, toisaalla ilmeneviin ulkoisvaikutuksiin, myönteisiin ja kielteisiin vaikutuksiin sekä odotettuihin ja odottamattomiin vaikutuksiin (ks. myös Vedung 1997, 53–58; Robson 2001, 85–120; Stakes 2001, 6–7; Dahler-Larsen 2005, 18–24; Rajavaara 2006, 32–33, 43–44).

Ymmärrän osallistumisen avoimen kohtaamispaikan toimintaan saavan alkunsa jostain lapsiperheelle yksilöllisestä alkusyystä, tarpeesta tai tavoitteesta. Kun toimintaan osallistuminen koetaan positiivisena, itselle sopivana tai tarpeita vastaavana, osallistuminen jatkuu. Vastaavasti kokemuksen ollessa jollain tavoin negatiivinen, osallistuminen hylätään. Osallistumisella avoimen kohtaamispaikan toimintaan on monia erityyppisiä, yksilöllisesti koettuja tai konkreettisia ja näkyviä vaikutuksia sekä yksilön että yhteiskunnan tasolla. Positiiviset, neutraalit tai negatiiviset vaikutukset voivat ilmentyä nopeasti tai pitkän ajan kuluessa.

Paasion (2003, 38–45) lähestymistapa vaikuttavuuteen ja vaikutuksiin hyvinvoinnin muutoksena kuvastaa esiyymmärrystäni. Paasio kuvaa vaikuttavuuden arviointia systeemisena prosessina (ks. kuvio 3). Sen lähtökohtana ja panoksina (input) ovat asiakkaiden tarpeet, ongelmat, voimavarat ja tilanne, toiminnan resurssit sekä tieto asiakkaista ja toimintaympäristöstä. Prosessilla tarkoitetaan menetelmiä sekä toimintaa, interventioita tai toimintoja, joihin asiakas osallistuu. Tuotoksia ja suoritteita (output) ovat palvelutuotos tai -tapahtuma, yksittäinen suorite tai pidempi interventiojakso. Tuotosten arvioinnin kautta saadaan tietoa tuottavuudesta. Laatutuotoksia ja -suoritteita (quality output) arvioidaan laatukriteerein. Vaikutukset (outcome) ovat asiakasmuutoksia ja -tuloksia eli muutoksia asiakassysteemissä ja asiakkaiden hyvinvoinnissa. Vaikutukset ja asiakasmuutokset kertovat vaikuttavuudesta.

KUVIO 3. Tuottavuus, laatu ja vaikuttavuus arviointiprosessissa (Paasio 2003, 40 mukailen Martin & Kettner 1996; Mäntysaari 1998)

Hyvinvoinnin muutos voi ilmentyä ja todentua yksilön tai perheen tilanteen, olosuhteiden, toimintakyvyn, käyttäytymisen, toiminnan, asenteiden tai käsitysten muutoksina. Vaikuttavuuden kannalta tarkoitus ei ole vain palvelun tuottamisessa, vaan sen keinoin myötävaikuttaa perheiden hyvinvoinnin muutokseen. Tuottavuus-, laatu- ja vaikuttavuustieto kertovat tapahtuneesta muutoksesta lähtötilanteeseen peilaten. Ilman syntyneiden muutosten tunnistamista tuottavuutta, laatua tai vaikuttavuutta ei voida arvioida tai todentaa. (Ks. myös Paasio 2003, 59.)

Hyvinvoinnin lisääntymisen ja ongelmien lieventymisen mittaaminen on muutoksen mitaamista ja arviointia. Muutos on mitattavissa kahden eri ajankohdan todellisuuden havaintoja tai kokemuksia vertaamalla, ja näiden ero kertoo muutoksesta. Vaikuttavuuden arvioinnissa muutoksen lisäksi tarvitaan tieto interventioista, kontekstista eli asiakkaan tilanteesta sekä muutosmekanismista eli muutosvoimasta, jonka ajatellaan aikaansaaneen muutoksen. (Paasio 2003, 55, 58.)

Petteri Paasion (2003, 6–7) mukaan sosiaalialan vaikuttavuuden arviointi kulminoituu kysymyksiin havaitusta asiakasmuutoksesta sekä intervention ja havaitun asiakasmuutoksen välisestä kausaalisuhteesta. Keskeistä sosiaalipalveluissa on sosiaalisen ongelman tunnistaminen ja määrittely sekä tuen tarpeen arviointi. Näiden seikkojen lisäksi yhtä tärkeä on selvittää hyvinvointia tukevat ja uhkaavat rakenteet ja toimintakäytännöt eli konteksti ja mekanismit.

Sosiaalihuoltolakiin (L1301/2014) on sen uudistuksen yhteydessä kirjattu mukaan vaikuttavuuden näkökulma. Sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuuden vaikuttavuutta, vaikutuksia ja vastaavuutta asiakkaiden tarpeisiin tulee ohjata, arvioida, seurata, kehittää ja tuottaa siitä tietoa (STM 2017). Lisäksi vaatimus vaikuttavuudesta on laajentunut useille yhteiskuntapolitiikan aloille, kuten ympäristö-, kunta-, työllisyys-, koulutus- tai hyvinvointipolitiikka (Tervonen-Gonçalves & Oinonen 2014, 521, 525). Sosiaalialan palvelujen ja interventioiden eettinen ja yhteiskunnallinen oikeutus perustuu siihen, että asiakkaat tulevat autetuiksi ja hyvinvointi tosiasiallisesti lisääntyy (Paasio 2003, 24). Näin myös lainsäätäjät ottaa kantaa sosiaalipalvelujen oikeutukseen yhteiskunnassa vaikuttavuuden kautta.

Nina Halmeen, Marja-Leena Perälän ja Camilla Laaksosen (2010) yhteistyöinterventioiden vaikuttavuudesta lapsiperheiden palveluissa tekemän järjestelmällisen katsauksen tulosten mukaan lapsille ja perheille suunnattujen interventioiden ominaisuuksina korostuivat perheiden osallisuus ja sitoutuminen. Kuvattuja interventioita olivat muun muassa perheiden ohjaus ja koulutus, moniammatilliset yhteistyötapaamiset ja työskentelytavat, kotiin vietävät palvelut, vanhempien osallistaminen ja lasten myönteinen vahvistaminen, erilaiset perheiden pienryhmätoiminnot sekä palvelujen yhteensovittaminen. Vanhem-

muutta ja perhettä tukevilla oikea-aikaisilla toimilla, ongelmien varhaisella tunnistamisella sekä perheiden asiantuntijuutta korostavilla interventioilla voidaan edistää perheiden osallisuutta, toimijuutta ja hyvinvointia (ks. myös Häggman-Laitila & Pietilä 2007).

Halme ja kumppanit (2010) havaitsivat tutkimuksessaan lapsivaikutuksien liittyvän muun muassa lapsen kehitykseen, itseluottamukseen, psykososiaaliseen toimintakykyyn ja taitoihin, käyttäytymiseen ja koulumenestykseen. Vanhempiin kohdistuneet vaikutukset puolestaan liittyivät perheen sisäisiin suhteisiin, vanhempien itseluottamukseen ja vanhemmuuden taitoihin, sekä perheen toimintaan ja tapoihin tunnistaa ja selviytyä ongelmista tai toimia osallisina päätöksenteossa. Lisäksi tutkimuksen tulokset osoittivat useiden interventioiden kohdistuvan erilaisiin perheiden ongelmatilanteisiin.

Lapsiperhepalvelujen ja interventioiden lyhyen ja pitkän aikavälin vaikutukset voivat heijastua välillisesti laajemmalle ja syvemmälle lasten ja perheiden elämään. Oikea-aikainen apu ja tuki voi vaikuttaa positiivisesti perheiden tiedollisiin ja taidollisiin valmiuksiin sekä arjen- ja elämänhallintaan (ks. myös Fordham ym. 2011). Lasten kohdalla kasvun ja kehityksen tuella voi olla kauaskantoiset vaikutukset koulussa suoriutumiseen, sekä vuorovaikutuksen ja elämisen taitoihin (ks. myös Halme ym. 2010). On tarkoituksenmukaista pyrkiä vastamaan perheiden tarpeisiin ennen korjaavien toimien tarvetta ennalta ehkäisevien palvelujen sekä oikea-aikaisen tuen keinoin matalalla kynnyksellä.

3 MATALAN KYNNYKSEN PALVELUT JA AVOIMET KOHTAAMISPAIKAT TUTKIMUKSEN KONTEKSTINA

3.1 Matalan kynnyksen palvelut

Matala kynnyks on paljon käytetty ilmaisu, mutta silti käsitteenä monimerkityksinen. Sinikka Törmä (2009, 164) lähestyy käsitettä helpon pääsyn ja johonkin vaivattoman ryhtymisen kautta. Jarmo Vakkurin (2011, 5) sekä Toril Anne Elstadin ja Arne Henning Eiden (2017) mukaan matala kynnyks on palveluun pääsyn helppoutta ja palvelujen joustavuutta, saavutettavuutta ja saatavuutta. Käytännössä tämä tarkoittaa asiakkaiden tarpeita vastaavia aukioloaikoja, läheteettömyyttä, sähköisiä palveluja, palvelun maksuttomuutta ja palvelujen tarkoituksenmukaista sijaintia. Lars Leemann ja Riitta-Maija Hämäläinen (2015, 1) toteavat matalan kynnyksen palveluissa olevan normaalipalvelujen rakenteisiin ja käytäntöihin verrattaessa matalampi kynnyks. Myös asiakkailta vaadittuja palveluihin hakeutumisen edellytyksiä on madallettu. Törmä (2009, 165) toteaa vain kynnyksen ylittäjien ja sen taakse jäävien pystyvän kertomaan kynnyksen todellisesta mataluudesta. Näin ollen kynnyksen mataluus on suhteellinen käsite, joka yhtäältä todentuu palvelujärjestelmän vaatimuksina, rakenteina ja käytäntöinä, ja toisaalta yksilön kokemuksena.

Kynnyksellä tarkoitetaan estettä palveluun hakeutumisessa tai pääsyssä (Leemann & Hämäläinen 2016, 590) tai palvelun käytössä (Kork 2016, 40–41). Matala kynnyks kuvaa palveluja ja toimintatapoja, joiden pyrkimyksenä on helpottaa palvelujen saantia ja joiden oletetaan madaltavan asiakkaiden palveluun hakeutumisen kynnyksiä. Kynnyksiksi palveluihin voivat muodostua muun muassa palveluun pääsyn menettelytavat, kuten ajanvaraus ja soittoajat, palvelujen pitkät jonot, aukioloajat, palvelun sijainti, korkeat palvelun tai hoidon tavoitteet, tai kynnykset eri palvelujen välillä. Kynnyksen voivat aiheuttaa myös asiakkaan heikot voimavarat tai toimintakyky, asiakkaan tai asiakasryhmän koettu tai todellinen asema yhteiskunnassa, ongelmien kasautuminen, häpeä tai pelko leimautumisesta. (Törmä 2009, 164–168; Leemann & Hämäläinen 2015, 1–3; ks. myös Bloom & Tam 2015, 61–62.)

Käsitteenä matala kynnyks esiintyi ensimmäisiä kertoja Euroopassa 1980-luvun alussa, jolloin sitä ryhdyttiin käyttämään rakennettaessa huumeiden käyttäjien hoitojärjestelmää.

Myöhemmin matalan kynnyksen käsite on laajentunut koskettamaan laajasti muita asiakasryhmiä ja erilaisia palveluja. (Törmä 2009, 164–165; ks. myös Bulling 2017, 1264.) Suomeen matalan kynnyksen palvelut vakiintuivat 1990-luvulla hyvinvointivaltion kriisin ja taloudellisen laman myötä, jolloin kansalaisten vaikeudet ja avuntarve, ja toisaalta yhteisöllisyyden tarve lisääntyivät merkittävästi (Leemann & Hämäläinen 2015, 5–6). Lisäksi sanotaan, että matalan kynnyksen palvelujen pyrkimyksenä on aktiivisesti tavoittaa kohderyhmien henkilöitä, jotka ovat jääneet tai jättäytyneet palvelujärjestelmän ulkopuolelle (ks. esim. Törmä 2009, 165–166; Leemann & Hämäläinen 2015, 1). Tämä historia ja ajattelutapa luovat matalan kynnyksen palveluihin mielikuvaa yhteiskunnan huonopisoisten ja marginaaliryhmien palveluna. Matalan kynnyksen palvelut voivat olla osalle asiakkaista ainoa keino hakeutua ja päästä palvelujen piiriin. Palvelurakenteen uudistaminen ja toimintakulttuurien muutos häivyttävät tätä jo aikansa elänyttä ajattelutapaa.

Erot matalan kynnyksen palvelujen ja perinteisten julkisten palvelujen välillä liittyvät palvelujärjestelmän rakenteellisiin ja toiminnallisiin elementteihin sekä asiakkaiden kokemuksiinsa tekijöihin. Norjalainen Ingunn Skjesol Bulling (2017, 1264–1273) on matalan kynnyksen perhekeskuksen palvelujen käyttöön liittyvässä tutkimuksessa todennut neljä tekijää, jotka korostuvat matalan kynnyksen palvelujen ja julkisten palvelujen eroissa. Nämä tekijät ovat helppo palveluihin pääsy (sijainti ja keskitetyt palvelut), matala byrokratia (joustavuus, ei aikatauluja tai ilmoittautumisia, lyhyet odotusajat), yhteistyön tekeminen (jatkuvuus, pysyvät työntekijät, palveluohjaus, yhteydenottamisen helppous, ammattihenkilöiden yhteistyö) ja osallistava toimintaympäristö (avoimet kohtaamispaikat perheille, sosiaalinen kanssakäyminen, perheiden kunnioitus, avoin vuorovaikutus).

Periaatteita matalan kynnyksen palveluissa ovat muun muassa hyvinvoinnin edistäminen, osallisuuden vahvistaminen, ongelmien varhainen tunnistaminen ja ennaltaehkäisy, palvelujen asiakaslähtöisyys, toimivuus ja yhdenvertainen saatavuus sekä kustannusten hallinta. Periaatteet ovat yhteneviä myös sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämis- ja tavoitelinjausten kanssa. Palvelujen matalalla kynnyksellä voidaan parantaa palveluihin pääsyä, ennaltaehkäistä ongelmia, tavoittaa palveluja tarvitsevia asiakasryhmiä ja parantaa asiakastyytyväisyyttä. (Kork 2016, 38–41.) Lisäksi matalan kynnyksen palvelujen tarkoituksena on tukea asiakkaiden osallisuutta, sosiaalisuutta ja voimaantumisen kokemusta sekä yhteisöllisyyttä ja verkostoitumista toisten toimijoiden kanssa. Matalan kynnyksen

palvelutoiminta sekä kohtaamispaikat ja harrastemahdollisuudet tarjoavat mahdollisuuden ihmissuhteisiin ja vertaistoimintaan, arjen pienien ja isojen asioiden jakamiseen sekä sosiaalisten taitojen ylläpitoon. (Jalava & Koiso-Kanttila 2013, 172; Leemann & Hämäläinen 2016, 591–592.) Matalan kynnyksen palveluilla voidaan näin saada aikaan positiivisia vaikutuksia yksilöiden terveyteen ja hyvinvointiin, vähentää eriarvoisuutta sekä tuottaa tunteen omaan elämään vaikuttamisesta ja osallisuudesta.

Osallisuudella, sosiaalisuudella ja vuorovaikutuksella on tärkeä merkitys matalan kynnyksen yhteisöllisissä palveluissa. Asiakkaat käyttävät palveluja yksilöllisten tarpeidensa mukaan säännöllisesti tai satunnaisesti. Palvelujen käyttö on esimerkiksi osallistumista ryhmämuotoisiin toimintoihin ja keskusteluihin tai neuvojen ja tuen hakemista ammattihenkilöltä tai muilta toimijoilta. Vertaistuki ja kokemusten jakaminen muiden samassa tilanteessa olevien toimijoiden kanssa, sekä hyväksyvä, tukea antava ja osallistava ilmapiiiri ovat tärkeitä tekijöitä. Yhteisön toimintaan osallistuminen tarjoaa palvelunkäyttäjille myös mahdollisuuden vaikuttaa ja ottaa vastuuta palvelun sisällöstä ja toteutuksesta. (Elstad & Eide 2017.) Toiminnan kautta mahdollistuu verkostoituminen ja yhdessä osallistuminen laajemminkin yhteisön ja ympäristön tapahtumiin. Osallisuuden kautta vahvistuu ja rakentuu luottamus itseen ja yhteisössä toimimiseen.

Matalan kynnyksen palveluja kuvastaa ennalta ehkäisevä ja varhaista tukea antava luonne. Palvelujen vahvuuksia ovat asiakkaan kohtaaminen ja mahdollisuus tarttua ongelmiin varhaisessa vaiheessa. Parhaimmillaan asiakas ja hänen tilannettaan ja tarpeitaan vastaava palvelu tai tuki kohtaavat ajoissa ehkäisten ongelmien kärjistymisen tai kasaantumisen. (Geeraert, Van den Noortgate, Grietens & Onghena 2004; Kork 2016, 90–91.) Riittävän varhaisella tuella voidaan välttyä raskailta ja usein pitkäkestoisilta korjaavilta toimilta sekä ennen kaikkea inhimilliseltä kärsimykseltä ja sen kauaskantoisiltakin vaikutuksilta.

Palveluja kuvaa myös saatavuus ja saavutettavuus. Palvelujen saatavuudella tarkoitetaan alueellista ja määrällistä saatavuutta. Saavutettavuudella sen sijaan kuvataan palvelujen etäisyyttä asiakkaisiin ja palvelun käyttäjiin. (Stenvall & Virtanen 2012, 60–63.) Saataavuutta ja saavutettavuutta ovat esimerkiksi joustavat aukioloajat ja helppo lähestyttävyyys,

sähköisten palvelujen mahdollisuus, sekä erilaisten palvelujen keskittäminen yhteen paikkaan tai niiden tuominen ihmisten arkiympäristöön, kuten kauppakeskuksiin (Vakkuri 2011, 5). Lähelle ihmisten arkielämää tuodut ja osin virka-ajan ulkopuolella toteutetut palvelut tarjoavat mahdollisuuden ainakin helpolta kuulostavalle palveluun hakeutumiseksi, esimerkiksi kaupassa käynnin yhteydessä.

Palvelut järjestetään yleisesti asiakas- ja kohderyhmälähtöisesti, ei niinkään palvelutyypin tai -tarpeiden mukaan (Leemann & Hämäläinen 2016, 590–591). Myös erilaiset netti-, verkko- ja puhelinpalvelut ovat yleensä kohdennettu asiakasryhmittäin. Sen sijaan terveystalouden matalan kynnyksen kauppakeskuksista löytyvien terveystalouden lähikohdanna on terveysneuvonnan ja -palvelujen tarjoaminen kaikille asiakasryhmille (Kork 2016). Eri asiakasryhmien palvelut yhdistyvät luontevasti esimerkiksi kirjastoissa ja yhteiskahviloissa.

Matalan kynnyksen palveluja voi luonnehtia hybridipalveluiksi, joissa pyritään monialaisesti usean eri palvelun yhdistämiseen (ks. myös Leemann & Hämäläinen 2015, 5). Myös Jalava ja Koiso-Kanttila (2013, 172) toteavat matalan kynnyksen palveluilla ja asiakkaiden kokonaisvaltaisella ja moniammatillisella kohtaamisella pyrittävän siihen, että ongelmista riippumatta asiakkaat saisivat tarvitsemaansa tukea ja tulisivat autetuiksi useammassa asiassa yhdellä kertaa.

Tahto madaltaa kynnystä yhteiskunnalliseen osallisuuteen ja auttaa heikommassa asemassa olevia kansalaisia todentuu matalan kynnyksen palvelujärjestelmän luomisena ja kehittämisenä. Ilmiön käänköpuoleksi muodostuu matalan kynnyksen tarve, koska järjestelmän normaalikynnys on korkea. Tässä piilee myös vaara, joka asettaa asiakkaat tai asiakasryhmät yhteiskunnalliseksi erityiskysymykseksi, tai heidät halutaan nähdä sellaisena. Näin asiakkaista muodostuu oma erityinen marginaaliryhmä matalan kynnyksen järjestelmässä. Miten yhteiskunta siis määrittelee ”normaalin kansalaisen” ja heidän palvelut, ja kenet sijoitetaan erityisen matalan kynnyksen palvelujärjestelmän asiakkaaksi. (Törmä 2009, 168; Leemann & Hämäläinen 2015, 7–8.)

Haasteena matalan kynnyksen palveluissa on epävarmuus ja yllätyksellisyys asiakkaiden tavoittamisesta ja toisaalta palvelujen käyttämisen määrästä. Kun ajanvarausta ei ole,

asiakasmäärät voivat vaihdella suuresti vaikuttaen henkilöstöresursointiin, toimintaan ja tilojen tarpeeseen (ks. myös Bulling 2017, 1268). Myös henkilöstön jaksaminen, työolot ja turvallisuuteen liittyvät tekijät voivat olla palvelutoiminnan haasteena. Palvelun ja asiakaskunnan muotoutuessa kynnyksen säilyttäminen matalana voi hävitä rakentuvien sääntöjen, rajoitusten tai asiakaskiintiöiden alle. Asiakkaille sijainniltaan ja fyysisesti sopivien tilojen löytäminen ei myöskään aina ole yksinkertaista. Haasteena on myös järjestelmän kynnyksen mataluuden, tai korkeuden, vastaavuus asiakkaiden subjektiiviseen kokemukseen ja käytännössä todentuvaan kynnyksen mataluuteen. Lisäksi kokemus kynnyksen mataluudesta eroaa asiakkaiden tai asiakasryhmien välillä. (Kaakinen, Törmä, Huotari & Inkeroinen 2003, 79–82; ks. myös Leemann & Hämäläinen 2015, 3–4,7.) Palvelutoiminnan kynnyksen säilyttäminen matalana vaatii jatkuvaa arvokeskustelua ja toiminnan arviointia. Tätä tukee asiakaslähtöinen ja asiakkaiden osallisuutta kaikissa palvelutoiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin vaiheissa tukeva toimintakulttuuri.

3.2 Matalan kynnyksen sosiaalipalvelut palvelujärjestelmässä

Lainsäädäntö muodostaa kehyksen sosiaalipalveluille, joita tarjotaan useissa erilaisissa valtiollisissa, julkisen sektorin, yritysten ja kolmannen sektorin järjestöjen palvelurakenteissa ja -verkostoissa. Sosiaalipalvelut perustuvat lainsäädäntöön osana sosiaalihuoltoa. (Toikko 2012, 9–10, 41.) Sosiaalihuoltolain (L1301/2014) tarkoituksena on parantaa asiakkaiden yhdenvertaisuutta sekä edistää hyvinvointia ja osallisuutta vahvistaen oikea-aikaisia, laadukkaita ja riittäviä peruspalveluja ja muita hyvinvointia edistäviä toimia vähentäen näin korjaavien toimenpiteiden tarvetta. Palvelut on lähtökohtaisesti toteutettava siten, että oma-aloitteinen hakeutuminen niihin riittävän varhaisessa vaiheessa on mahdollista. Perhepalveluissa painopisteen muutos tarkoittaa ennalta ehkäisevien matalan kynnyksen palvelujen vahvistamista ja yli sektorirajojen toteutuvia palveluja ja tukitoimia. Perheiden yhdenvertaisten mahdollisuuksien perustana on saatavilla olevat julkiset peruspalvelut ja tarpeiden mukaiset kohdennetut palvelut.

Asiakkaalle palvelujen matala kynnys liittyy sekä tuen hakemiseen että vastaanottamiseen. Sosiaalihuoltolain mukaista kotipalvelua, perhetyötä, vertaisryhmätoimintaa sekä tukihenkilöitä ja -perheitä on saatavissa ilman lastensuojelun asiakkuutta. Tavoitteena on pyrkiä turvaamaan perheiden oikea-aikainen tuki ja madaltaa tuen hakemisen kynnystä.

(STM 2014.) Vastaavasti Törmän (2009, 164–165) mukaan matalan kynnyksen palvelujen pyrkimyksenä on parantaa palvelujen saatavuutta ja asiakaslähtöisyyttä turvaamalla helppo ensikosketus palvelujärjestelmän kanssa. Näin kynnys tuen hakemiseen näyttäytyy matalana. Palvelua voidaan tarkastella myös sen vastaanottamisen näkökulmasta. Esimerkiksi perhetyössä varhaisen tuen tarkoituksena on antaa perheille tukipalveluja oikea-aikaisesti ennen tilanteen kriisiytymistä ja ongelmien kasaantumista (ks. myös McCartt Hess, McGowan, & Botsko 2000, 231). Tärkeäksi muodostuu palvelujen järjestäminen niin, että kynnys tuen vastaanottamiseen säilyy matalana (STM 2017, 58). Esimerkiksi kolmannen sektorin toimijan tuottamalla palvelulla ei ole viranomaisstatusta, jolloin tuen hakemisen ja vastaanottamisen kynnys voidaan kokea matalaksi.

Suomalaisessa yhteiskunnassa sosiaali- ja terveysalan järjestöt kuuluvat palvelutuotannon perinteeseen ja niiden asema hyvinvointipolitiikassa on merkittävä (Närhi & Kokkonen 2014, 96). Stenvall ja Virtanen (2012, 29–31) toteavatkin julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin järjestöjen toiminnan ideologisten lähtökohtien olevan erityyppisiä, vaikka tavoitteena oleva palvelunkäyttäjien ja kansalaisten hyvinvoinnin vahvistaminen on kaikilla toimijoilla yhteinen. Järjestöjen toimintatavat ja -periaatteet ovat hyvin asiakaskeskeisiä ja asiakkaat osallistuvat palvelutuotantoon järjestötyön kautta. Kolmannen sektorin toimijoiden asiakasymmärrys sekä asiakaslähtöinen uudistaminen ja kehittämissä on julkista sektoria vahvempaa (ks. myös Martin 2011).

Kolmannen sektorin järjestö- ja yhdistyskenttä on monimuotoinen järjestelmä sosiaalisen tuen, edunvalvonnan ja sosiaalipalvelujen tuottajana. Suuri osa yhdistyksistä ja järjestöistä edustavat jotain tiettyä asiakasryhmää. Toimintaa järjestetään paikallisesti, mutta toimijoiden taustalla ovat usein omat kansalliset keskusjärjestöt. (Toikko 2012, 72.) Sosiaali- ja terveyspalveluja kehitettäessä järjestöjen asema turvataan ja tavoitteena on järjestöjen ja viranomaisten yhteistoiminta. Kolmas sektori nähdään keskeisenä toimijana uusien toimintamallien kehittämisessä sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen ja ongelmien ennaltaehkäisyn työssä. (Martin 2011; Närhi & Kokkonen 2014, 101–104; Pestoff 2014, 1413–1415.)

Kolmannen sektorin järjestöjen ja seurakuntien matalan kynnyksen lapsiperheiden palvelut ovat julkisia sosiaalipalveluja täydentäviä ja ne usein nähdään erillisenä osana palvelujärjestelmää. Palveluja ja toimintaa järjestetään myös eri organisaatioiden hankkeina ja projekteina. Järjestöjen toiminta ja palvelujen rahoitus tapahtuvat kuntien ostopalveluna, avustuksilla ja määrärahoilla, hankerahoituksella, varainhankinnalla ja lahjoituksilla tai jäsenmaksuilla ja mahdollisella sijoitustoiminnalla. Lisäksi toimintaa toteutetaan työvoimapolitiittisten määrärahojen ja vapaaehtoistyön voimin. Myös Raha-automaattiyhdistys (RAY) on perinteisesti toiminut järjestöpalvelujen ja projektien rahoittajana. RAY on myöntänyt rahoitusta myös vapaaehtois- ja vertaistukitoiminnan järjestämiseen. (Pihlaja 2010, 40–45; Jalava & Koiso-Kanttila 2013, 172–174; Pekurinen & Seppälä 2014, 17; Väisänen & Vaalavuo 2014, 27–28; ks. myös Bloom & Tam 2015, 71–73.) RAY:n toiminta on lakkautettu ja sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuksien käsittelystä vastaa 1.1.2017 alkaen Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA.

Matalan kynnyksen palvelujen lisäämisen ja vahvistamisen yksi yhteiskunnallinen tavoite on kustannussäästöt. Asiakasryhmiä erottelematta varhaisessa vaiheessa annettavalla avulla, tuella ja ohjauksella voidaan ehkäistä monien korjaavien palvelujen tarpeita. Matalan kynnyksen palvelujen on todettu olevan kustannustehokkaita ja vähentävän sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmään kohdistuvia vaikutuksia muun muassa asiakkaiden akuutin avun sekä monialaisen palvelutarpeen tilanteissa (Bloom & Tam 2015, 61–62, 74–75; Rautio 2016, 32, 132; Isola ym. 2017, 43).

Palvelun helppo saavutettavuus tai hoitoon pääsemisen helpottaminen voivat kuitenkin joissain tilanteissa lisätä palvelujen kysyntää ja käyttöä sekä nostaa kustannuksia. Terveyskioskien tapauksessa ilmeni palvelujen suurkäyttäjien ja pitkäaikaissairaiden käyttävän terveystioskia lisäpalveluna kynnyksen sinne ollessa muita palveluja matalampi (Kork 2016, 90). Toisaalta tällaisten ennalta ehkäisevien palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden ansiosta korjaavien palvelujen tarve vähenee, mikä puolestaan aikaansaa säästöjä (Stenvall & Virtanen 2012, 44–47; ks. myös Bloom & Tam 2015, 71–73).

Suomen hallitus painottaa strategisissa tavoitteissaan palvelujen painopisteen siirtämistä ennalta ehkäisevään toimintaan ja saatavuuden parantamiseen, jotta palvelujärjestelmä

pystyy auttamaan kansalaisia riittävän varhain ja tehokkaasti (VNK 2015, 20–22). Susanna Rautio (2016, 123) toteaa, kuinka neuvolan matalan kynnyksen tuella ja ennalta ehkäisevällä perhetyöllä on voitu vähentää korjaavien toimien eli sosiaalitoimen perhetyön tarvetta. Stenvall ja Virtanen (2012, 52–53) toteavat ennalta ehkäisevän palvelutoiminnan vaikutuksien olevan oletettuja ja näkyvän toteutuessaan vasta tulevaisuudessa. Palvelun tuottama arvo voi realisoitua nopeasti tai vasta pidemmän ajan kuluessa.

Matalan kynnyksen palvelujen kehittäminen ja lisääminen mainitaan tavoitteena Suomen hallitusohjelmassa ensimmäisen kerran Jyrki Kataisen hallituskaudella (VNK 2011). Sosiaali- ja terveysministeriö tiedotti huhtikuussa 2015 voimaan astuvan uuden sosiaalihuoltolain lisäävän matalan kynnyksen palveluja (STM 2014). Nykyään matalan kynnyksen palveluista puhutaan erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon ennalta ehkäisevien palvelujen sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisen ja tavoitelinjausten yhteydessä (Kork 2016, 41). Yhteiskunnan vahva ja toiminnallisesti laaja panostus matalan kynnyksen palvelujen kehittämiseksi, vahvistamiseksi sekä hyvien käytäntöjen aikaansaamiseksi näkyy useina erilaisina valtakunnallisina hankkeina ja ohjelmina, joille on osoitettu myös mittavia rahoituksia.

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) ja Pohjois-Savon YHDESSÄ!

Tämän tutkimuksen taustavaikuttaja, Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE), on yksi Sipilän hallituksen kärkihankkeista. Ohjelma kytkeytyy sote- ja maakuntauudistuksen toimeenpanoon lasten, nuorten ja perheiden palvelujen osalta. LAPE-muutosohjelman tavoitteena on nykyisen hajallaan olevan palvelujärjestelmän uudistaminen. Palvelut on tarkoitus sovittaa yhteen integroiduksi kokonaisuudeksi, jossa painopiste on lapsi- ja perhelähtöisyydessä, perus- ja matalan kynnyksen palvelujen vahvistamisessa sekä ennalta ehkäisevissä ja varhaisen tuen ja hoidon palveluissa. LAPE-muutosohjelma kiinnittää huomionsa lasten etuun ja oikeuksiin sekä vanhemmuuden tukeen, joiden keinoin voidaan myös vähentää eriarvoisuutta. (STM 2016.)

Tutkimuksen tärkeä yhteistyökumppani on Pohjois-Savon YHDESSÄ!-ohjelma. Ohjelma on LAPE-muutosohjelman maakunnallinen hanke, jossa mukana ovat Pohjois-Savon kunnat mukaan lukien Joroinen Etelä-Savosta. Lisäksi muita hankkeessa mukana

olevia toimijoita ovat muun muassa Kuopion yliopistollinen sairaala, Itä-Suomen yliopisto, Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä, Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, koulu, varhaiskasvatus ja nuorisotyö sekä useita kansalaisjärjestöjä, seurakuntia, yksityisiä palveluntuottajia ja kokemusasiantuntijoita. (STM 2018.)

Pohjois-Savon YHDESSÄ!-ohjelman tavoitteena on lapsen oikeuksia edistävän toimintakulttuurin rakentaminen, palvelujen integroiminen lapsi- ja perhelähtöiseksi kokonaisuudeksi sekä matalan kynnyksen palvelujen verkostoiminen perhekeskustoimintamallin mukaisesti. Tavoitteena on myös oikea-aikaisten palvelujen saatavuuden parantaminen sekä tuen painopisteen siirtäminen pois korjaavista palveluista kohti ennalta ehkäiseviä palveluja ja varhaista tukea. Lisäksi hankkeessa suunnitellaan yhdessä maakuntien valmistelijoiden kanssa Pohjois- ja Etelä-Savon sekä Keski-Suomen ja Pohjois-Karjalan yhteistyöalueelle osaamis- ja tukikeskusrakennetta, jossa yhdistyy lasten, nuorten ja perheiden vaativan tason asiantuntemus ja palvelut. (STM 2018.)

Perhepalvelujen rakenteellisen ja toiminnallisen kehittämisen näkökulmasta LAPE-muutosohjelman tavoitteena on myös paikallisesti soveltuvan perhekeskustoimintamallin käyttöönotto. Perhekeskusmalli on tapa koota ja sovittaa yhteen maakunnan, kuntien, seurakunnan, järjestöjen ja vertaistuen toimijoiden lapsiperheille tarkoitettut palvelut verkostoiduksi, asiakaslähtöiseksi ja monitoimijaiseksi palvelukokonaisuudeksi. Perhekeskukissa, sekä jalkautuneina asiakkaiden omiin elämänympäristöihin, tarjotaan organisoidusti matalan kynnyksen palveluja ja palvelutarpeen arviointiin perustuvaa hoitoa ja tukea. Monitoimijaisessa palvelukokonaisuudessa perheiden osallisuus toiminnoissa ja palveluissa vahvistuu. (STM 2016.) Norjassa ensimmäiset vastaavanlaiset matalan kynnyksen perhekeskukset (family's house) on perustettu vuosina 2002–2004 (Bulling 2017, 1265–1267). Perhekeskus on konkreettinen rakennus, mutta se on myös metafora, joka kuvaa palvelujen järjestämistä, yhdistämistä ja sijoittelua perhekeskusmallin mukaan.

Perhekeskusmallia voidaan kuvata kolmikerroksisena talona (ks. kuvio 4). Talon perusta kuvaa palvelutoiminnan infrastruktuuria. Talon ensimmäinen kerros kuvastaa kaikkien lapsiperheiden käytössä olevia universaaleja palveluja, jotka ovat luonteeltaan ennalta ehkäisevää, yhteisöllistä toimintaa. Toinen ja kolmas kerros kuvastavat perheiden tarpeiden mukaisia kohdennettuja palveluja, joissa tuen ja palvelujen määrä lisääntyy erityisen

tuen tarpeeseen ja korjaaviin palveluihin ylöspäin siirryttäessä. (Bulling 2017, 1265–1267.)

3. KERROS
Lapsille, nuorille ja perheille tarkoitetut erityisen tuen korjaavat palvelut

2. KERROS
Lapsille, nuorille ja perheille tarkoitetut varhaisen tuen kohdennetut palvelut

1. KERROS
Kaikille lapsiperheille tarkoitetut avoimet, universaalit ja ennalta ehkäisevät palvelut, yhteisöllinen toiminta

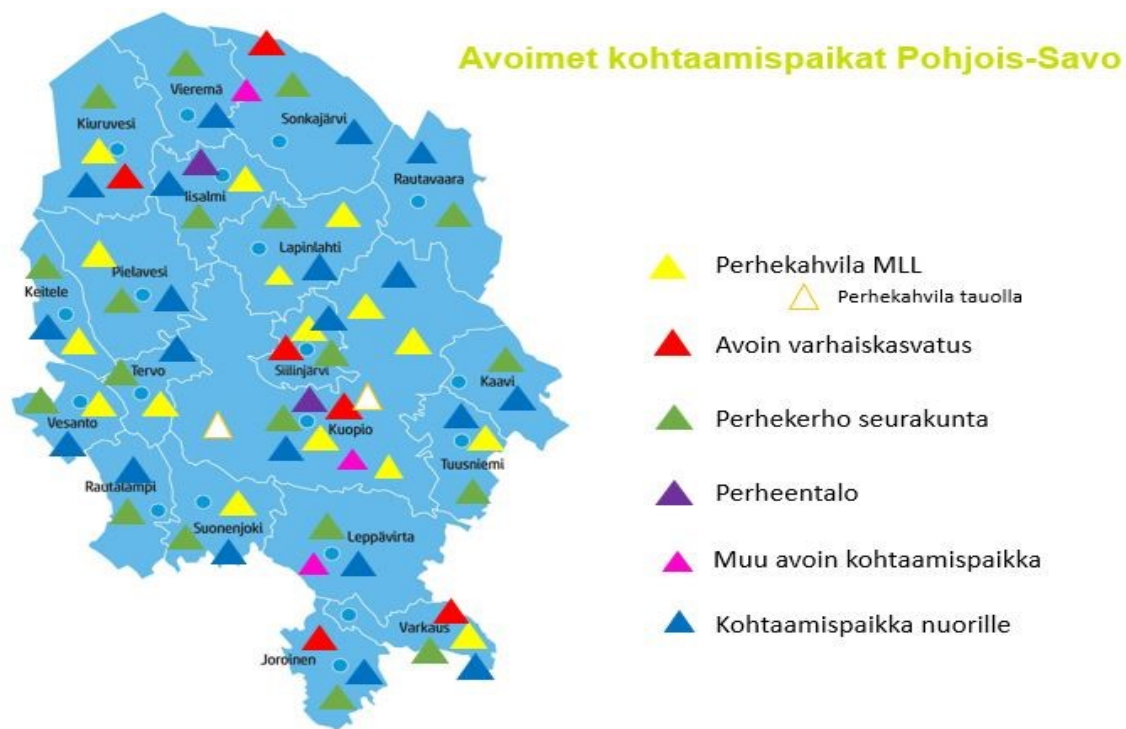
PERUSTA
Kuntien, maakuntien ja muiden palveluverkoston toiminnan rakenne

KUVIO 4. Perhekeskusmalli (mukailen Bulling 2017, 1265–1266)

Meneillään oleva laaja lapsi- ja perhepalvelujen muutos koskee monia hallinnonaloja ja palveluja. Muutokseen liittyvät muun muassa sosiaali- ja terveystyöt, kasvatustyö, opetus- ja kulttuuripalvelut, nuorisotyö, maahanmuutto- ja kotoutumispalvelut, pahoinpitelyihin ja hyväksikäyttöön liittyvät asiat, nuorten työllisyyteen ja työpaikkojen perheystävällisyyteen liittyvät asiat, huoltajuuskysymykset ja rikoksiin syyllistyneiden nuorten palvelut. Lisäksi muutoksessa on mukana kaikilla edellä mainituilla aloilla toimivien järjestöjen ja seurakuntien toiminta. Ohjelman tärkeä lähtökohta on vahvistaa kaikissa palveluissa lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta sekä kokemusasiantuntijuuden huomioimista. Tärkeää on perheiden monimuotoisuuden ja yksilöllisten tarpeiden tiedostaminen. Myös ammattihenkilöiden osaamisen kehittäminen sekä organisaatioiden toimintakulttuurin muutos ovat ohjelmassa keskeisiä tekijöitä. (STM 2016.)

3.3 Lapsiperheiden avoimet kohtaamispaikat

Tämän tutkimuksen toimijoita ovat lapsiperheet ja kontekstina on lapsiperheille suunnatut matalan kynnyksen palvelut ja edelleen tarkennettuna avoimet kohtaamispaikat. Avoimet kohtaamispaikat on rajattu Pohjois-Savon alueen lapsiperheille suunnattuihin toimintoihin ja palveluihin (ks. kuvio 5), joista mukaan on valittu perheentalo, perhekahvila, seurakunnan perhekerhot ja avoimet päiväkodit. Nuorten avoimet kohtaamispaikat on rajattu tässä tutkielmassa pois niiden luonteen ja toiminnan erilaisuuden vuoksi lapsiperheiden palveluihin verrattuna.

KUVIO 5. Avoimet kohtaamispaikat Pohjois-Savossa, tilanne 11.12.2017 (Julkunen 2017)

Lapsiperheille suunnattuja matalan kynnyksen palveluja ovat muun muassa Mannerheimin lastensuojeluliiton (MLL), Pelastakaa Lapset ry:n ja muiden toimijoiden perhekahvilat, perheentalot ja tukiperhetoiminta, seurakuntien perhekerhot, kuntien avoin varhaiskasvatus kerhojen, leikkikoulujen ja avoimien päiväkotien toimintana, kotipalvelu, vertaisryhmätoiminta sekä neuvolan perhetyö. Tarjolla on myös useita erilaisia verkkopalveluja avun ja tiedon etsimiseen sekä vertaistukeen ja asiantuntija-apuun. Palvelut ovat

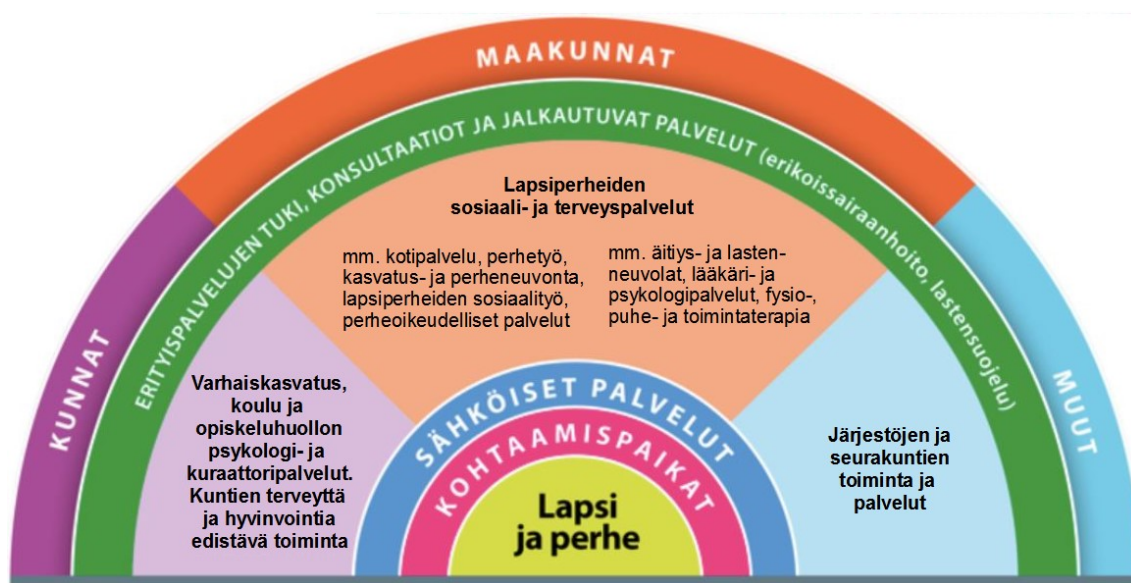
perheiden tukena erilaisissa arjen haasteissa, elämäntilanteissa tai ongelmissa. Bulling (2017, 1264) toteaa koko perheelle annettavan tuen olevan keskeistä vain lapselle tai vain vanhemmille suunnatun tuen sijaan.

Perheentalo-toiminta on yhteisöllisesti toimiva varhaisen tuen monialainen toimintamuoto, jonka arvoperusta on matala kynnyksen tai kynnysettömyys sekä lapsilähtöisyys ja lapsen oikeudet. Perheentalon tiloissa yhteistyöverkoston yhdistykset, järjestöt ja muut toimijat järjestävät tapahtumia ja toimintaa lapsiperheille. (Perheentalot 2016; ks. myös Iisalmen perheentalo 2017, Joensuun perheentalo 2017, Kuopion perheentalo 2017; Pelastakaa Lapset -lehti 4/2017, 21.) Perhekahvilat kokoontuvat yleensä 1-2 kertaa viikossa muun muassa verkostojen toimitiloissa, avoimissa päiväkodeissa tai leikkipuistoissa. Toiminnan tavoitteena on lisätä perheiden hyvinvointia ja tukea arjessa selviytymistä ja jakamista. (Perhekahvilat 2017.) Perhekerhot ovat seurakuntien järjestämää kerhotoimintaa, jonne äidit, isät, isovanhemmat tai hoitajat voivat tulla yhdessä lasten kanssa. Perhekerho on niin sanotusti avoin olohuone, jossa tutustutaan toisiin lapsiin ja aikuisiin sekä opitaan asioita elämän eri alueilta. (Perhekerhot 2017.) Avoin päiväkotitoiminta on osan kunnan maksutonta varhaiskasvatuspalvelua ja kunnallista päivähoitoa. Toiminta on tarkoitettu alle kouluikäisille lapsille ja heitä kotona hoitaville huoltajille. (Avoin päiväkotitoiminta 2017.)

Yhteistä kaikkien toimijoiden järjestämälle palvelulle on niiden maksuttomuus, helppous tulla ilman ennakoilmoittautumista, myötämielinen ilmapiiri, fyysinen esteettömyys, tavoite tukea lapsiperheiden arkea ja hyvinvointia sekä lisätä osallisuuden mahdollisuuksia. Lähialueella järjestettävät toiminnot mahdollistavat perheiden verkostoitumisen ja vahvistavat osallisuutta (ks. myös Rautio 2016, 131). Verkostoitumisen mahdollisuus ja ystävystyminen sekä tiedonvälitys ja toiminnalliset tapaamiset tukevat yhteisöllisyyttä ja sosiaalisuutta. Lasten ja perheiden osallisuutta vahvistaa yhdenvertaisuus sekä mahdollisuus vaikuttaa toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Avoimet kohtaamispaikat voivat vähentää yksinäisyyttä ja yhteisöllisyyden, osallisuuden ja vertaistuen keinoin lisätä perheiden hyvinvointia.

Matalan kynnyksen avoimet kohtaamis- ja kokoontumispaikat ovat Aila-Leena Matthiasin (2008, 74–78) mukaan yhteisöllistävien ja osallistavien toimintamallien sektorirajat

ylittäviä toteutuksia hyvinvointipalvelujen kentässä, joihin sisältyy kommunikatiivisuuden ja avoimen osallistumisen periaatteita. Matalan kynnyksen paikkaan erilaiset ja eri ikäiset ihmiset voivat kokoontua yhteen jakamaan elämänkulun asioita yhdessä. Yhteistoiminnan kautta yksilöt ja perheet voivat näin tulla osaksi elinympäristöä ja lähiyhteisöä. Sekä palvelukokonaisuuden että lapsiperheiden näkökulmista katsottuna avoimet kohtaamispaikat sijaitsevat lähellä perheitä ja ovat osana perheiden arkea ja hyvinvointia (ks. kuvio 6).

KUVIO 6. Avoimet kohtaamispaikat palvelukokonaisuudessa (mukaillen THL 2018)

Matthies (2008, 74–78) toteaa, kuinka matalan kynnyksen kohtaamispaikan osallisuuden ja yhteisöllisyyden vaikutuksesta yksilö voi saavuttaa täysivaltaisen kansalaisen roolin, sekä löytää ja aktivoida omia voimavarojaan. Kohtaamispaikan toiminnot ihmissuhteiden voivat ratkaisevasti auttaa arjessa selviytymisessä ja elämän toimivuuden rakentamisessa. Toimintaan osallistuminen voi olla ratkaiseva tekijä yhteisöllisille ja yksilöllisille kehitysprosesseille. Tarpeenmukaisen avun ja tuen saamisen vaikutus voi olla omien voimavarojen vahvistuminen, voimaantuminen, aktivoituminen toimijuuteen omassa elämässä ja yhteisössä, tai uskallus auttaa muita samassa tilanteessa olevia.

4 TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTO

4.1 Kriittinen realismi tieteenfilosofisena lähtökohtana

Tutkimuksen tekemiseen kuuluu tieteenfilosofisia kysymyksiä, periaatteita ja valintoja. Ontologiset ja epistemologiset käsitykset ovat tutkimuksen perusta. Ontologia eli käsitys todellisuuden ja tutkittavan ilmiön luonteesta ilmenee tutkimuksessani osallisuuden holistisena ymmärtämisenä sekä käsityksenä elämismaailman ja todellisuuden kerrostuneisuudesta. Epistemologia eli tieto-oppi, käsitys tiedosta, tiedostamisesta ja tiedonsaannin metodisista mahdollisuuksista tutkimuskohteesta, puolestaan ilmenee tutkimuksessani toimijoiden kokemusten kuvausten kautta rakentuneena tietona ja ymmärryksenä osallisuudesta. (Ks. myös Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 129–131.)

Nojaudun tutkimuksessani kriittisen realismin mukaisiin näkemyksiin todellisuuden kerrostuneisuudesta, osien keskinäisestä vaikutuksesta toisiinsa sekä välittömien empiirisesti havaittavien tekijöiden ulkopuolella olevien tekijöiden ymmärtämisestä ja vaikutuksista kokonaisuuteen. Kriittisen realismin keskeisiä edustajia ovat englantilaiset Rom Harré ja Roy Bhaskar, joiden mukaan maailmassa havaittavat asiat ja tutkittavat ilmiöt tuottavat kausaalisesti vaikutuksia, prosesseja ja tapahtumia. Elämismaailma ja sen todellisuus voidaan nähdä kerrostuneena, kerrosmaisesti rakentuneena. Inhimillisen maailman ilmiöitä selitettäessä todellisuudessa hahmotetaan olevan tuloksiin vaikuttavia rakenteita sekä mekanismeja, jotka tapahtuvat tietyssä kontekstissa, ja eivät ole aina suoraan havaittavissa. Samat mekanismit ja rakenteet voivat toimia eri tavoin eri konteksteissa. Kriittisen realismin todellisuuskäsitys on holistinen. Sen mukaan yksilöllä, luonnolla ja yhteiskunnalla on oma paikkansa kausaalisen vuorovaikutuksen suhdejärjestelmässä. (Kuusela 2004, 126–129; Bhaskar ym. 2017, 32, 39–40, 50.)

Todellisuus on kriittisen realismin näkemyksen mukaan emergenssi, kerrosmaisesti rakentuva ja sen osien vuorovaikutuksessa kehkeytyvä (Morén & Blom 2003, 44–47; Mäntysaari 2006, 151–154; Bhaskar ym. 2017, 47–49). Lapsiperheen elämismaailma ja sosiaalinen todellisuus on kerrosteinen, jossa osallisuus rakentuu eri osien vuorovaikutuksessa. Yksilön tai perheen hyvinvointia ja osallisuutta tarkasteltaessa voi olla vaikea tai mahdotonta sanoa, mikä johtuu kontekstin tekijöistä, mikä esimerkiksi perheenjäsenen

psyykkisestä tai fyysisestä terveydentilasta tai mikä olemassa olevasta sosiaalisesta verkostosta tai taloudellisesta tilanteesta. Perheenjäsenten persoonalliset tekijät ja elämänhistoria sekä esimerkiksi kulttuurin ja asuinympäristön aiheuttavat tai edesauttavat tekijät rakentavat aina uudelleen osallisuuden ja hyvinvoinnin kokonaisuutta.

Kriittisessä realismissa korostuu rakenteiden, kontekstuaalisuuden ja mekanismien ymmärtäminen, joka puolestaan mahdollistaa tapahtumien säännönmukaisuuksien selittämisen. Sosiaalinen maailma ymmärretään avoimena ja muuttuvana järjestelmänä, jossa todellisuus on rakenteellisesti monitasoinen ja jossa erilaiset kontekstit ja mekanismit liittyvät toisiinsa. Inhimilliseen todellisuuteen ja mekanismien suhteisiin liittyy kuitenkin aina satunnaisuutta ja ennustamattomuutta. (Morén & Blom 2003, 44; Kuusela 2004, 127–131; Töttö 2006, 58, 67–73.) Osallisuus monitasoisena ilmiönä rakentuu yksilöiden, organisaatioiden ja yhteiskunnan sosiaalisen järjestelmän tasoille kerrostuen. Eri tasoilla on vaikutusta toisiinsa ja ne ovat kausaalisessa keskinäisessä vuorovaikutuksessa.

Kriittisen realismin näkemys ilmenee tutkimukseni teoreettisessa näkökulmassa ja metodisissa valinnoissa. Ymmärrän osallisuuden holistisena, jatkuvasti läsnäolevana ja rakentuvan elämismaailman eri tasoilla ja rakenteissa. Tiedonmuodostuksen näkökulmasta olen kiinnostunut toimijoiden kokemuksista ja sitä kautta rakentuvasta tiedosta. Ilmiön syvempien rakenteiden ja todellisuuden kerrostuneisuuden ymmärrystä tukemassa käytän tutkimuksessani CAIMeR-mallin osa-alueita ja käsitteitä. Niiden kautta minulla on mahdollisuus saada näkyviin syitä ja seurauksia antaen toimijoille kuitenkin vapauden kuvata eri tasoilla ilmentyviä osallisuuden kokemuksia sekä niihin vaikuttaneita tekijöitä.

CAIMeR-mallin osa-alueet tutkimuksen tukena

Tämän tutkimuksen taustalla vaikuttaa Björn Blomin ja Stefan Morénin (2010) alkujaan sosiaalityön tutkimukseen kehittämä teoreettinen CAIMeR-malli. CAIMeR-malli soveltaa kriittisen realismin lähestymistapaa. CAIMeR tulee sanoista kontekstit (contexts), toimijat (actors), sisältö/toiminta (interventions), mekanismit (mechanisms) ja tulokset/vaiikutukset (results) (Blom & Morén 2010, 107–111). Olen käyttänyt CAIMeR-mallin osa-alueita tutkimuksen kyselyn kysymyksiä rakentaessani. Lisäksi aineiston analysoinnin

loppuvaiheessa malli on ajattelun ja huomion kiinnittämisen tukena elämismaailman kerrostuneisuuden, vaikuttavuuden ja mekanismien tematiikkaan.

Blomin ja Morénin (2010, 100–102) mukaan ymmärrys interventioiden kausaalisuudesta mahdollistaa käsityksen siitä, miksi interventio toimii tai ei toimi. Ilman tätä ymmärrystä interventio on ”musta laatikko”, josta nähdään sen vaikutukset, mutta muutoksen liikkeellepanevaa voimaa ei pystytä selittämään. Sosiaalinen todellisuus rakentuu kriittisen realismin käsityksen mukaan monitasoisena kokonaisuutena, jonka syvemmillä tasoilla on tapahtumia käynnistäviä mekanismeja (ks. myös Kuusela 2004, 127). Nämä generatiiviset mekanismit ovat sosiaalisen todellisuuden potentiaalisia tai todellisia tekijöitä, jotka olosuhteiden ollessa suotuisia voivat aktivoitua aikaansaaden toimintaa ja muutoksia (ks. myös Dahler-Larsen 2005, 12). Lapsiperheiden sosiaalisessa todellisuudessa vaikuttavat voimat ja syyt ovat harvoin suoraan empiirisesti havaittavissa. Rakenteiden ja mekanismien tunnistamisen kautta pyrin kriittisen realismin näkemyksiin nojaten selittämään tutkittavan ilmiön kerroksisuutta ja vaikutuksia.

CAIMeR-mallin osa-alueissa konteksti viittaa rakenteellisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin tekijöihin, asiakkaan elämismaailmaan, intervention kontekstiin ja mekanismien sosiaaliseen kontekstiin. Toimijoita ovat kaikki interventioprosessiin osalliset henkilöt ja interventioiden toteuttamiseen suoraan tai epäsuorasti vaikuttavat tahot. Interventiot muodostuvat kaikkien toimijoiden, asiakkaan itsensä, työntekijöiden ja muiden mukana olevien henkilöiden, virallisista ja epävirallisista interventioista. Mekanismit ovat intervention mekanismeja sekä sosiaalisia, vuorovaikutukseen liittyviä mekanismeja. Interventio itsessään ei ole vaikuttava, vaan muutos tapahtuu mekanismien kautta ilmentyen ihmisen prosesseissa, ajattelussa, vuorovaikutuksessa tai toiminnassa. Tuloksia ovat asiakkaiden elämäntilanteessa tai hyvinvoinnissa tapahtuneet muutokset, jotka voivat todentua välittömästi tai pidemmällä aikavälillä. Tulokset ja vaikutukset voivat olla yleisen tason muutoksia ja ulkoisesti havaittavia tai yksilölle syvällisiä, muun muassa identiteettiin vaikuttavia muutoksia. (Blom & Morén 2010, 107–111; ks. myös Hietämäki 2015, 36.)

Seuraavassa taulukossa (ks. taulukko 1) olen kuvannut ja tarkastellut CAIMeR-mallin osa-alueiden sisältöjä sisällyttäen kuvauksiin lapsiperheiden elämismaailman elementtejä. Mallin osa-alueet tuovat esiin elämismaailman kerroksisuutta ja monitasoisuutta.

TAULUKKO 1. CAIMeR-mallin osa-alueet (Blom & Morén 2010, 101–111)

CAIMeR osa-alueet	CAIMeR osa-alueiden kuvaus
KONTEKSTIT (Contexts) Sosiaalinen ja kulttuurinen konteksti Lapsiperheen elämismaailma • ensisijaiset suhteet ja elämismaailman tilanteet • toissijaiset suhteet ja elämismaailman tilanteet Interventiokontekstit • suorat • epäsuorat Mekanismien sosiaalinen konteksti • Mikro-taso (yksilö) • Meso-taso (ryhmä, organisaatio) • Makro-taso (yhteiskunta)	Ympäröivä yhteiskunta, kulttuuri, lähiyhteisöt, elämänpiiri, organisaatiot, avoimet kohtaamispaikat • Perhe, läheiset, ystävät, ihmissuhteet, asuminen, terveys, talous, merkittävät elämäntilanteet ja -tapahtumat • Tuttavat, naapurit, työkaverit, ihmissuhteet, kommunikaatio, virkistys ja harrastukset, elämismaailman tapahtumat • Psykkinen ja sosiaalinen ympäristö, ilmapiiri, sijainti, paikalliset palvelut ja interventiomahdollisuudet • Paikalliset palveluntuottajat ja toimijat, tarjonta, politiikka, resurssien jako, viralliset ja epäviralliset ohjelmat • Vuorovaikutus, motiivit, valinnat, harkinta, arvot, hierarkia asema, etnisuus, uskonto, kommunikaatioteknologia • Vuorovaikutus ryhmän/organisaation sisällä, eri ryhmien välillä ja verkostoissa, motiivit, valinnat, tavat, säännöt • Yhteiskunnan sosiaalinen toiminta, motiivit, valinnat, vuorovaikutus, kirkko, politiikka ja koulutusjärjestelmä
TOIMIJAT (Actors) • Ensisijaiset toimijat • Muut viralliset ja epäviralliset toimijat	• Lapsiperhe, kaikki interventiossa ja toiminnassa osalliseksi olevat henkilöt • Päivähoidon ja koulun sekä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöt, lähityöntekijät, poliisi, läheiset, naapurit
INTERVENTIOT (Interventions) • Lapsiperheen interventiot • Muut viralliset ja epäviralliset interventiot	• Toimintaan osallistuminen, tuentarpeen arviointi ja haku-toimet, harkinta, valinnat, sosiaalinen toiminta • Palvelut, ohjelmat, menetelmät, mallit, ystävien tuki, käytännön apu, sosiaalinen kontrolli, vertaistuki, myötätunto
MEKANISMIT (Mechanisms) • Intervention sosiaaliset ja psykologiset mekanismit (1-4) • Intervention kontekstimekanismit	1. Haaste/reaktiomekanismi: asiakkaan reaktio ja toimintaratkaisut intervention tarjoamiin mahdollisuuksiin 2. Riskinottomekanismi: luottamus ryhtyä muutokseen 3. Vastausmekanismi: asiakkaan aktiivinen palaute, toiminta ja vastaus, intervention annin hyödyntäminen 4. Roolinylitysmekanismi: järjestelmän ja asiakkaan välillä tapahtuvaa kohtaamista eri rooleissa • Palvelujärjestelmän ehtojen ja lapsiperheen elämismaailman vuorovaikutus
TULOKSET (Results) • Intervention tuottamat muutokset • Vaikutukset	• Muutos elämäntilanteessa ja hyvinvoinnissa, saatu materiaallinen ja emotionaalinen tuki • Yksilö ja yhteiskunnalliset, subjektiiviset ja objektiiviset, määrälliset ja laadulliset, myönteiset ja kielteiset, lyhyt- ja pitkäaikaiset, odotetut ja odottamattomat vaikutukset

Yksilöiden elämismaailmassa toimitaan avoimessa ja kerrostuneessa systeemissä. Siinä eivät vaikuta erilaisina yhdistelminä ainoastaan tapahtumat ja mekanismit, tai toimijat ja rakenteet tai mekanismit, vaan mukana on myös konteksti, toimintaympäristö. (Ks. myös Bhaskar ym. 2017, 40.) CAIMeR-malli tuo elämismaailman kerrostuneisuutta ja kausaliiteetin näkökulmaa mukaan kyselytutkimuksen kysymysasetteluun. Käytän CAIMeR-mallin osa-alueita myös tutkimuskysymyksittäin toteuttamani aineistolähtöisen sisällönanalyysin tulosten jatkotarkastelussa. Tarkastelen saamiani sisällönanalyysiin tuloksia rinnakkain CAIMeR-mallin osa-alueiden kanssa. Tämän analyysiäni ja tuloksia syventävän prosessin osan kuvaan alaluvussa 4.3.

Tutkimuksessani pyrin rakentamaan ymmärrystä siitä, miten osallisuus esiintyi vastaajien kertomuksissa kokemuksina avoimen kohtaamispaikan toiminnassa. Tarkastelen kohtaamispaikan toimintaa interventiona. Pyrin ymmärtämään niitä kausaalisuutta ja tapahtumia käynnistäviä mekanismeja, jotka aikaansaavat vaikutuksia lapsiperheiden osallisuuteen ja hyvinvointiin. CAIMeR-mallin osa-alueiden avulla pyrkimys on havainnollistaa mekanismeja ja kontekstitekijöitä niin, että vaikutusten syntymisen prosessin voisi ymmärtää ja vaikutuksia aikaansaavia tekijöitä nimetä.

4.2 Aineiston hankinta ja kuvaus

Toteutin aineiston hankinnan kyselytutkimuksena sähköisellä verkkolomakkeella. Kyselytutkimus on tapa kerätä tutkimusaineistoa muun muassa erilaisista yhteiskunnallisista ilmiöistä, ihmisten kokemuksista, mielipiteistä, tiedoista, arvoista ja toiminnasta (Hirsjärvi ym. 2009, 195–197; Vehkalahti 2014, 11). Kyselytutkimus toteutui yhteistyössä Pohjois-Savon YHDESSÄ!-ohjelman sekä osatoteuttajana olleen Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin kanssa. Osana parisuhteen ja vanhemmuuden tuen tarvetta kartoittanutta Webropol-kyselyä oli ”Avoimet kohtaamispaikat perheiden tukena” osio, josta kyselyn perustietojen ohella koostin tämän tutkimuksen aineiston. Kyselylomake on tämän tutkimuksen liitteenä (ks. liite 1). Kyselytutkimuksesta kokonaisuutena vastasi Pohjois-Savon YHDESSÄ!-ohjelma. Vastaajille kerrottiin, että ”Avoimet kohtaamispaikat perheiden tukena” osion vastauksia käytetään myös Itä-Suomen yliopiston sosiaaliantropologian pro gradu -tutkielman aineistona. Tutkijan yhteystiedot olivat kyse-lyssä pro gradu -tutkielmasta lisätietoa haluaville.

Kysymysten muotoileminen on tärkeä vaihe tutkimuksen onnistumisen kannalta. Ratkaisevaa on kysyä tutkimuksen kannalta sisällöllisesti oikeita kysymyksiä yksiselitteisesti ja ymmärrettävästi. Rakensin kyselytutkimuksen kysymyksiä tämän tutkimuksen tavoitteiden ja tutkimuskysymysten sekä tutkimuksen viitekehysten, tutkittavasta ilmiöstä jo tiedetyn tiedon, lähtökohdista (ks. myös Tuomi & Sarajärvi 2009, 75; Valli 2015, 42). Kysymyksiä rakentaessani ajatteluani tuki holistinen käsitys osallisuudesta sekä kriittisen realismin mukainen näkemys elämismaailman kerroksisuudesta ja osien keskinäisestä vaikutuksesta toisiinsa. Kysymysten asettelun kautta minulla oli pyrkimyksenä saada tietoa osallisuuden ilmenemisestä, osallisuuteen vaikuttavista tekijöistä sekä osallisuuden vaikutuksista lapsiperheiden hyvinvointiin vastaajien kokemuksina.

Osallisuuden ollessa abstrakti ja moninainen ilmiö, sitä ei kysymyksenasettelussa ollut järkevää kysyä vastaajilta suoraan osallisuuden käsitteellä. Tämän vuoksi lähestyin osallisuutta avoimen kohtaamispaikan toiminnan ja siihen osallistumisen, osallistumiseen vaikuttavien tekijöiden sekä toiminnan kehittämisen kautta. Pyrkimykseni oli kysymyksenasettelulla suunnata vastaajia kuvaamaan kirjoituksissaan lähtötilannetta, mitä sitten on tapahtunut ja mikä tilanne on vastaushetkellä. Tällä tavoin pyrin saamaan näkyviin mahdollisia hyvinvoinnin muutoksia ja niihin vaikuttamassa olleita tekijöitä vastaajien kertomuksiin.

Valitsin kyselyn kysymystyypiksi avoimet kysymykset. Muotoilin kysymykset pyynnöksi kertoa kokemuksista, jolloin avoimet kysymykset olivat luonteva valinta. Avoimet kysymykset mahdollistivat vastaajien vapaamuotoisen ja omasanaisen ilmaisun. Vastaajien omasanaisista kuvauksista oli myös mahdollista saada sisällöllisesti rikas ja moninainen aineisto. (Ks. myös Hirsjärvi ym. 2009, 198–201; Valli 2015, 70–71.) Mahdollisuudella vastata omin sanoin halusin antaa tilaa vastaajien kerronnalle ja saada esiin moniulotteisia kuvauksia monitasoisesta ilmiöstä.

Kyselyn testaamisella ennen kyselyn avaamista tai lähettämistä vastaajille pyritään selvittämään vastausohjeiden ja kysymysten selkeyttä, yksiselitteisyyttä ja sisällöllistä toimivuutta, sekä kyselyn vastaamiseen kuluvaa aikaa (Hirsjärvi ym. 2009, 202–204). Kysymyksiä niiden rakentamisen vaiheessa kommentoivat ja arvioivat tutkielman ohjaajien

lisäksi Pohjois-Savon YHDESSÄ!-ohjelman tiimi. Kyselykokonaisuuden testaaminen tapahtui YHDESSÄ!-ohjelman toimesta. Lisäksi ”Avoimet kohtaamispaikat perheiden tukena” osion kysymyksiä testasi kolme kyselyn kohderyhmää edustavaa opiskelijakollegaa.

Linkki kyselyyn oli avoin aiheesta kiinnostuneille. Linkkiä jaettiin myös kohdennetusti muun muassa perusopetuksen Wilma-sivuston kautta, Ilona-verkostossa, alueen kuntien internet-sivuilla sekä Mannerheimin lastensuojeluliiton yhdistysten, Pohjois-Savon YHDESSÄ!-ohjelman ja Kuopion perheentalon Facebook-sivuilla. Esimerkiksi Pohjois-Savon YHDESSÄ!-ohjelman sivuston kautta kysely tavoitti yli 10 000 henkilöä. Kyselystä tiedotettiin lisäksi kuntien sivistystoimenjohtajille ja Pohjois-Savon alueen lapsiperheiden avoimien kohtaamispaikkojen henkilöstölle. Kysely oli avoinna 1.–30.11.2017 välisen ajan.

Vastausaikana kyselyyn vastasi kaikkiaan 963 vastaajaa. Kyselyn ”Avoimet kohtaamispaikat perheiden tukena” osion vastaajamäärä oli 926. Vastausaineistoa muodostui määrällisesti yhteensä 37 sivua Times New Roman -fontilla, fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1. Aineistosta muodostui runsas, vaikka kyselytutkimuksessa vastausten lukumääräinen saanti on aina epävarmaa (ks. myös Vehkalahti 2014, 12). Olen koostanut ”Avoimet kohtaamispaikat perheiden tukena” osion kysymyksiin saamani vastausten lukumäärät oikeeseen taulukkoon (ks. taulukko 2).

TAULUKKO 2. Kyselyn ”Avoimet kohtaamispaikat perheiden tukena” osion vastausten lukumäärät

Mihin lapsille ja perheille suunnattujen avoimien kohtaamispaikkojen toimintaan olet osallistunut?	926
Kerro kokemuksistasi avoimen kohtaamispaikan toiminnassa. Kerro, miksi olet alun perin lähtenyt mukaan avoimen kohtaamispaikan toimintaan? Kuvaa lisäksi avoimen kohtaamispaikan toimintaa? Entä millaisia vaikutuksia toiminnalla on ollut perheenne arkeen ja hyvinvointiin?	432
Kerro kokemuksistasi, mitkä tekijät avoimissa kohtaamispaikoissa saavat perheenne osallistumaan toimintaan ja tulemaan sinne uudelleen?	357
Miten kehittäisit avoimen kohtaamispaikan toimintaa?	231

Vastaajista suurin osa, lähes 90 %, oli naisia. Enemmistö vastaajista kertoi perhetilanteeksi asumisen yhdessä puolison ja lapsen/lasten kanssa. Vastaajien perheissä lasten lukumäärä oli yleisimmin 1-2. Asuinpaikkakunnan osalta enemmistö vastaajista asui kyselyn kohdealueen kaupunkikeskuksissa. Kyselyssä nimetyistä avoimista kohtaamispaikoista seurakunnan perhekerhoon oli osallistunut lähes puolet vastaajista. Perhekahvilaan osallistuneita oli 26 %, avoimeen päiväkotiin 19 % ja perheentalon toimintaan 7 %. Vastaajien kokonaismäärästä 38 % ei ollut osallistunut avointen kohtaamispaikkojen toimintaan. Tässä tutkimuksessa avovastaukset on käsitelty sellaisenaan ilman taustatietojen yhdistämistä vastauksiin.

Heti ensi lukemalla aineisto vaikutti rikkaalle, monipuoliselle ja antoisalle tutkimuksen tarkoituksen näkökulmasta. Aineistosta ilmeni myös muuhun kuin suoraan tutkimuskysymyksiin liittyviä mielenkiintoisia ja odottamattomia, ajatuksia herättäviä asioita. Tässä laadullisessa tutkimuksessa pyrkimyksenäni oli kohdeilmiön teoreettinen tulkitseminen ja ymmärtäminen, ei niinkään yleisen tiedon tavoittelu. Tutkijana käytin tutkimusaineistoa työvälineenä rakentaessani tätä tulkintaa ja ymmärrystä. (Ks. myös Eskola & Suoranta 1998, 47.)

Kokemuksellisuus tutkimuskyselyssä

Tutkimuksen kyselyn avointen kysymysten kysymyksenasettelussa pyysin vastaajia kertomaan kokemuksistaan avoimen kohtaamispaikan toiminnassa. Kokemusten kysyminen yhdistyi holistiseen ajattelutapaan ihmisyydestä ja osallisuudesta. Pyrkimykseni tavoittaa elämismaailman kerrostuneisuutta ja osallisuuden vaikutuksia lapsiperheiden hyvinvointiin ilmentyy yksilön subjektiivisten kokemusten kautta. Tämän vuoksi kokemusten kysyminen kysymyksenasettelussa muodostui luontevaksi ja oleelliseksi kysymisen tavaksi.

Tässä laadullisessa tutkimuksessa tarkastelun kohteena oli ihminen, hänen elämis- ja kokemusmaailma ja hänen niille antamansa merkitykset. Pyrkimyksenä oli tavoittaa ihmisten yksilölliset kuvaukset kokemastaan todellisuudesta, itselle merkityksellisistä ja tärkeistä asioista. Tutkimuksen keskeisenä tarkastelukohteena oli tutkittavien kokemukset, ajatukset ja tunteet osallisuudesta ja sen vaikutuksista, yksittäiset tapaukset osallistuvien ihmisten näkökulmasta. Tutkittava ilmiö on läsnä ihmisten elämismaailmassa,

mutta se ei suoraan avaudu käsitteellistämiseksi ja ymmärtämiseksi. (Ks. myös Varto 1992, 23–25, 58–59; Puusa & Juuti 2011, 47–52.) Tutkijan oma elämismaailma ja tutkimuksen toimijoiden elämismaailmat ovat eri maailmoja ja todellisuuksia. Tutkimuksen näkökulma oli tutkittavan kokemus- ja elämismaailma, jota tutkijana pyrin tulkitsemaan ja ymmärtämään oman elämis- ja kokemusmaailmani ohjaamana.

Kokemuksella on merkitys ihmiselle itselleen. Kokemusten kautta annamme merkityksiä asioille ja ilmiöille suhteessa todellisuuteen. (Ks. myös Bhaskar 1998, 25–27; Perttula 2006, 149.) Kokemus on yksilön subjektiivinen, aito ja oikea käsitys ja ymmärrys erilaisista asioista (Koivisto, Kukkola, Latomaa & Sandelin 2014, 14–15). Laineen (2010, 29) mukaan kokemus syntyy vuorovaikutuksessa elämismaailman ja todellisuuden kanssa, jossa toimitaan ja havainnoidaan, ja jota ymmärretään kokemusten jäsentämisen kautta. Ajattelen samalla tavoin yksilön kokemuksen olevan itselle aito ja oikea. Mutta voiko käsitys esimerkiksi omasta elämänhallinnasta olla vääristynyt vaikkapa heikentyneen toimintakyvyn tai kuormittavan elämäntilanteen vuoksi.

Emme voi kokea toisten ihmisten kokemuksia ominamme, mutta niitä voidaan jakaa. Voimme pyrkiä ymmärtämään kokemuksia muun muassa vertailemalla niitä toisten kokemuksiin tai tulkitsemalla niiden olosuhteita, konteksteja tai elämismaailmaa. (Koivisto ym. 2014, 14–15.) Tutkiessani vastaajien kuvauksia yhteenkuuluvuuden kokemuksista merkitystenantojen tavoittaminen oli tie osallisuuden ilmenemisen tulkinnalle sekä osallisuudelle annettujen merkitysten ja vaikutusten välisten yhteyksien ymmärtämiseksi (ks. myös Laine 2010, 40–45).

4.3 Aineiston analyysi

Tutkimuksen ydin on aineiston analysointi, tulkinta ja johtopäätösten tekeminen (Hirsjärvi ym. 2009, 221). Tutkimuksen voi ajatella olevan aineiston avulla tapahtuvaa tutkijan ja tutkimukseen osallistuvien vuoropuhelua. Metodisesta näkökulmasta tutkimusaineisto on kohteena olevaa ilmiötä koskevien päätelmien lähteenä oleva materiaali, aineisto, jota jalostetaan erilaisilla analyysimenetelmillä. (Puusa & Juuti 2011, 47.) Analysoinnin tavoitteena on aineiston informaatioarvon lisääminen luomalla hajanaisesta aineistosta yhtenäistä ja selkeää (Eskola & Suoranta 1998, 100; Tuomi & Sarajärvi 2009, 108).

Valitsin tutkimusaineiston analysoinnin menetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Sisällönanalyysi on systemaattinen aineistonkäsittelymenetelmänä, jossa tutkimusaineisto puretaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudelleen loogisen päättelyn ja tulkinnan avulla (Eskola & Suoranta 1998, 109–110; Tuomi & Sarajärvi 2009, 108). Analyysin etenemisen voi tallentaa, jolloin tehtyihin ratkaisuihin ja tulkintoihin voi palata tutkimuksen edetessä (ks. myös Puusa 2011, 118). Tutkimusaineistosta tulkinnan kautta monitahtoisia merkityksiä tavoittelevana aineistolähtöinen sisällönanalyysi oli luonteva valinta tutkimukseni analysointimetodiksi. Aineistolähtöistä analyysiäni tuki kriittisen realismin lähestymistapaa soveltavan CAIMeR-mallin osa-alueet. CAIMeR-mallin tukemana pyrkimykseni oli tunnistaa osallisuuteen vaikuttavia erilaisia tekijöitä.

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 108–113) kuvaavat Milesin ja Hubermanin (1994) aineistolähtöisen sisällönanalyysin kolmivaiheisena prosessina, jonka ohjaamana toteutin analyysini. Aineiston pelkistämisen vaiheessa tutkimusaineistosta karsitaan pois tutkimuksen kannalta tarpeeton aines, jolloin tekstiaineistoa pilkotaan ja tiivistetään. Pelkistäminen toteutetaan koodaamalla aineistosta tutkimuskysymysten kannalta olennaiset ja valittujen analyysiyksiköiden mukaiset ilmaisut. Aineiston ryhmittelyn vaiheessa pelkistetystä ja koodatusta aineistosta etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia kuvastavia käsitteitä. Samansisältöiset ilmaisut ryhmitellään alaluokiksi ja luokat nimetään kuvaavilla käsitteillä. Aineisto tiivistyy yksittäisistä ilmaisuista yleisempään käsitetasoon. Kategorisointi on tutkijan tulkintaa siitä, millä perusteilla ilmaisut jakautuvat samaan tai eri kategoriaan. Teoreettisten käsitteiden luomisen vaiheessa jatketaan ryhmitellyn aineiston alaluokkien kategorisointia yläluokkiin ja edelleen teoreettisten käsitteiden pääluokkiin. Käsitteellistäminen jatkuu muodostamalla pääluokkia yhdistävä luokka ja teoreettinen käsite.

Aloitin analyysiprosessin lukemalla aineiston läpi useaan kertaan vapaasti hahmottaakseni sen kokonaisuutena. Vapaan lukemisen jälkeen muodostin tutkimuksen tarkoitukseen ja asetettuihin tutkimuskysymyksiin perustuvat analyysiyksiköt. Analyysiyksikkö on muun muassa yksittäinen sana, lause tai pidempi ajatuskokonaisuus, ollen kuitenkin jokin tutkimustehtävälle olennainen yksikkö (Eskola & Suoranta 1998, 158; myös Tuomi & Sarajärvi 2009, 110). Tämän tutkimuksen analyysiyksiköt olivat yksittäisiä sanoja, lau-

seen osia ja ajatuskokonaisuuksia, jotka olivat osallisuutta kuvaavia ilmaisuja, osallisuuden vaikuttavien tekijöiden ilmaisuja sekä osallisuuden vaikutuksia kuvaavia ilmaisuja. Analyysiyksikön tehtävänä oli tutkimuskysymyksiä vastaavien ilmaisujen paikantaminen aineistosta.

Aineistosta nousi esiin useita kiinnostavia asioita, jolloin ymmärsin rajaamisen olevan tarpeellista. Tuomen ja Sarajärven (2009, 92) kehotuksen mukaan keskitin analyysin tarkkaan rajattuun ilmiöön jättäen tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimuskysymysten ulkopuolelle jäävät, vaikkakin mielenkiintoiset, aiheet tutkimuksen ulkopuolelle. Näin ollen ryhdyn lukemaan aineistoa tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimuskysymysten ohjaamana etsien tekstistä tutkittavaa ilmiötä kuvaavia osia ja ilmaisuja. Analyysiyksiköt ja ilmiötä kuvaavat ilmaisut olivat pohjana aineiston pelkistämiseksi (ks. myös Kylmä & Juvakka 2007, 117). Merkitsin ilmaisut tutkimuskysymyksittäin eri väreillä tulostamaani aineistoon ja kirjoitin huomioitani ilmaisujen yhteyteen.

Aineistosta nousi esiin useita samoja tai hyvin samankaltaisia ilmaisuja, joiden kautta vastaajat kuvasivat osallisuutta kokemuksina avoimen kohtaamispaikan toiminnassa, osallisuuden vaikuttavia tekijöitä sekä osallisuuden vaikutuksia. Lisäksi kirjoitetuissa ajatuskokonaisuuksissa oli ilmaistuna useita kerroksittaisia, toisiaan täydentäviä ja selittäviä kokonaisuuksia, jotka kuvasivat ilmiötä samanaikaisesti useamman tutkimuskysymyksen näkökulmasta. Pelkistämisen vaiheessa poimin aineistosta näitä sanatasoisia kuvaavia alkuperäisilmaisuja sekä lauseen osia ja ajatuskokonaisuuksia tiivistäen ne taulukkoon (ks. liite 2) pelkistettyinä ilmaisuina. Käytin ainoastaan alkuperäisilmaisuissa käytettyjä sanavalintoja turvatakseni merkityksellisten ilmaisujen olennaisen sisällön säilymisen (ks. myös Kylmä & Juvakka 2007, 117). Lopuksi varmistin aineiston läpiluennalla huomioineeni kaikki alkuperäisilmaisut ja niiden pelkistetyt ilmaisut taulukosta.

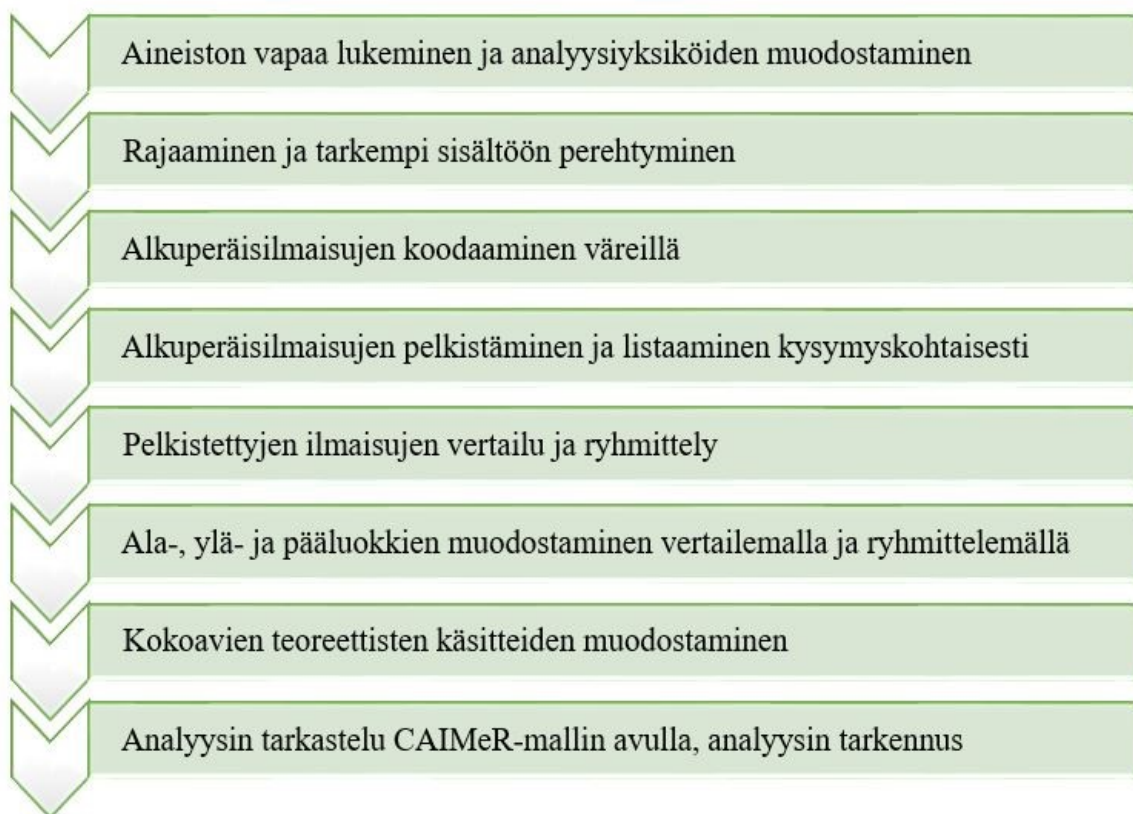
Ryhmittelyn vaiheessa vertailin pelkistettyjä ilmaisuja etsien yhtäläisyyksiä ja erilaisuuksia. Kokosin sisällöllisesti samankaltaiset ilmaisut taulukkoon allekkain. Ryhmistä muodostui alaluokkia, jotka nimesin ilmaisuja kuvaavilla käsitteellä. Ryhmittelemällä aineisto tiivistyi yksittäisistä ilmaisuista yleisemmälle käsitteelliselle tasolle. Ilmaisujen yhdistäminen ja jakaminen eri kategorioihin vaati runsaasti pohdintaa, ajatustyötä ja tul-

kintaa (ks. myös Kylmä & Juvakka 2007, 118; Tuomi & Sarajärvi 2009, 108). Tässä vaiheessa oli jo ensimmäisen kerran palattava alkuperäisaineiston äärelle lukemaan alkupe-
räisilmaisuja asiayhteydessään.

Jatkoin alaluokkien keskinäistä vertailua ja sisällöllisesti samankaltaisten luokkien yhdis-
tämistä. Analyysi eteni alaluokista yläluokkiin ja edelleen pääluokkiin. Nimesin saadut
seuraavan tason luokat sen alle jääviä luokkia yhteisesti kuvaavalla tavalla käyttäen ai-
neiston sanastoa. Luokkien nimeämisen vaiheessa käytin myös deduktiivista päättelyä.
Nimesin osan luokista tutuilla, teoriasta nousseilla käsitteillä eli nojauduin aikaisempaan
tutkimukseen ja olemassa oleviin käsitteisiin. Analyysissä muodostui kuhunkin kolmeen
tutkimuskysymykseen 6–7 yläluokkaa ja niiden 11–24 alaluokkaa. Käsitteellistämisen
vaiheessa etenin alkuperäisestä aineistosta nousseista ilmaisuista kokoaviin teorettisiin
käsitteisiin, joita muodostui tutkimuskysymyksittäin 2–4. (Ks. myös Tuomi & Sarajärvi
2009, 111.) Esimerkki sisällönanalyysistäni on tutkielman liitteenä (ks. liite 2).

Seuraavaksi tarkastelin sisällönanalyysistä muodostunutta taulukkoa rinnakkain
CAIMeR-mallin osa-alueiden kanssa. Osa-alueiden kautta deduktiivisesti tarkasteltuna
kiinnitin huomioni muun muassa sosiaalisen ja kulttuurisen kontekstin tekijöihin aiempia
huomioitani monitasoisemmin. Otin alkuperäisaineiston uudelleentarkasteluun tämän
ymmärryksen todentamiseksi etsien vastaavia alkuperäisilmaisuja. Eräät osallisuuden il-
mentymät saivat myös uusia kerrosteisia ulottuvuuksia. Ymmärsin kiinnittää huomioni
muun muassa aineistossa kuvattuihin toissijaisiin elämismaailman suhteisiin osallisuus-
teen vaikuttavina tekijöinä. Tässä vaiheessa aineistosta vahvasti esiin noussut vertaistuki
tarkentui analyysissä osallisuuden vaikutuksiin sijoittuvaksi.

Kokonaisuutena osallisuuden vaikutukset näyttäytyivät CAIMeR-mallissa kuvattujen
mekanismien kautta aiempia havaintojani syvemmin vastaajien ajattelussa, vuorovaiku-
tuksessa tai toiminnassa kuvaamina muutoksina. Näin omassa ymmärryksessäni rakentui
edelleen elämismaailman, sosiaalisen todellisuuden ja toimintojen monitasoisuus ja nii-
den keskinäinen liittyminen toisiinsa. Tarkensin analyysiäni näiden deduktiivisten ha-
vaintojen ja ymmärryksen pohjalta. Esimerkki CAIMeR-mallin mukaisesta analyysistäni
on tutkielman liitteenä (ks. liite 3). Kokonaisuutena tämän tutkimuksen analyysiprosessin
etenemisen olen havainnollistanut seuraavassa kuviossa (ks. kuvio 7).

KUVIO 7. Tutkimuksen sisällönanalyysin eteneminen

Analyysiprosessi voidaan kuvata konkreettisina vaiheina, mutta vaiheet ovat toisiinsa liittyviä ja päällekkäisiä tapahtumia. Prosessi ei ole saumattomasti etenevä jatkumo, vaan tutkija liikkuu eteenpäin ja takaisin lukien, pohtien, tulkiten, arvioiden ja tarkentaen useaan kertaan. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 9–10.) Käytännössä analyysityö ei ollut yhtenäistä etenemistä ja luokkien suoraviivaista yhdistämistä. Palasin alkuperäiseen aineistoon useaan kertaan pohtimaan alkuperäisilmaisujen kerrontaa ilmiöstä. Analyysi oli pohtimista ja kokeilua lomittain oivaltamisen ja onnistumisen sekä epäilyn ja uudelleen kokeilun kanssa.

Alkuperäinen empiirinen aineisto rakentui tutkittavien antamista merkityksistä, tulkinnoista ja käsityksistä osallisuudesta, osallisuuteen vaikuttavista tekijöistä ja osallisuuden vaikutuksista kyselyn näkökulmasta avointen kohtaamispaikkojen kontekstissa. Näin olen empiirinen aineisto on sidoksissa henkilöihin ja kontekstiin ilmentäen samalla tutkijana tekemiäni tutkimusasetelmallisia ratkaisuja (ks. myös Puusa & Juuti 2011, 51). Tekemääni sisällönanalyysiä ohjasivat tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset sekä

analyysin loppuvaiheessa CAIMeR-mallin osa-alueet. Analyysin kaikissa vaiheissa pyrin totuudenmukaisuuteen ja uskottaviin tulkintoihin perustellen tekemäni ratkaisut (ks. myös Puusa 2011, 118).

Tutkielman teoreettista viitekehystä rakentaessani perehdyin osallisuuteen, vaikuttavuuteen sekä kontekstina olevan matalan kynnyksen palveluihin liittyvään aiempaan tutkimukseen. Tutkimusaineistoa analysoin aineistolähtöisesti olemalla avoin aineistolle. Aineistoa käsitellessäni pyrin tiedostamaan ja sulkemaan teoriatiedon antamat ennakkokäsitykset ajattelun ja havaintojen tekemisen ulkopuolelle. Kyselyyn vastanneiden tuottama tutkimusaineisto on ainutlaatuinen, joten halusin ymmärtää ja tulkita sitä avoimella mielellä. Puhtaan aineistolähtöisyyden toteutumisen haasteena on käsitteellinen ja teoreettinen etukäteinen tietämys ja oletukset tutkittavasta ilmiöstä, jotka ainakin piiloisesti pyrkivät ohjaamaan tekemiäni jäsennyksiä, tutkimusasetelmaa, analyysiä ja tulkintoja. (Ks. myös Eskola & Suoranta 1998, 110–112; Ruusuvuori ym. 2010, 15–16.) Luokkien nimeämisen vaiheessa mukana on deduktiivisen päättelyn logiikkaa ja nojaudun teoriasta tuntemiini käsitteisiin. Teoriatiedon tehtävänä on rakentaa ajattelukehikkoa sekä avustaa analyysin tekemistä tutkimuksessa.

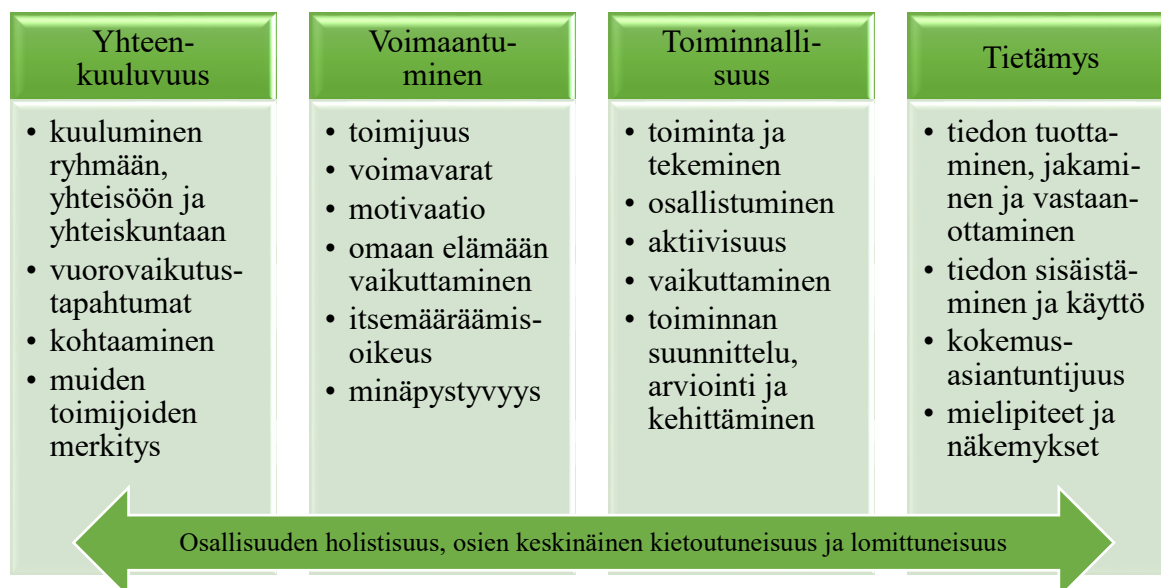
Tutkijana teen tulkintoja ja pyrin hahmottamaan kokonaisuuksia. Erittelen, luokittelen ja pilkon aineistoa osiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin prosessin mukaisesti, teen syn-teesejä ja kokoan aineiston uudestaan. Tavoitteenani on kokonaiskuvan rakentaminen aineistosta, tutkimuskysymyksiin vastaaminen ja uuden näkökulman esittäminen tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimuksen tulos- ja päätelmäosioissa raportoin tekemäni tulkinnat teoreettiseen pohjaan nojaten lopputulemina ja perusteltuina johtopäätöksinä. (Ks. myös Hirsjärvi ym. 2009, 223–225, 229–230; Puusa 2011, 114–116, 123.) Tutkijana tekemäni tulkinnat ja johtopäätökset ovat pyrkimys ymmärtää ilmiötä tutkittavien näkökulmasta. Tulososiossa raportoin tutkimustulokseni tutkimuskysymyksittäin tehden tulkintaani näkyväksi alkuperäisaineistosta poimimillani aineisto-otteilla.

5 TULOKSET

5.1 Lapsiperheiden osallisuuden ilmeneminen

Tämän tutkimuksen ytimenä on lapsiperheiden osallisuuden ilmeneminen, osallisuuteen vaikuttavat tekijät sekä osallisuuden vaikutukset lapsiperheiden arkeen ja hyvinvointiin. Tämän jaon mukaisesti käsittelen tutkimustuloksia kolmessa alaluvussa.

Tutkimusaineistossa osallisuuden ilmeneminen jakautui neljään luokkaan, jotka olen nimennyt yhteenkuuluvuudeksi, voimaantumiseksi, toiminnallisuudeksi ja tietämykseksi. Olen koonnut osallisuuden ilmenemisen luokat ja luokkia kuvaavat osatekijät oheiseen kuvioon (ks. kuvio 8). Nämä osallisuuden ilmenemisen osatekijät eivät ole toisiaan poisulkevia. Sen sijaan ne ovat toisiinsa kietoutuneita ja toisiaan täydentäviä, mikä kuvaa osallisuuden holistisuutta. Tätä osallisuuden luokkien kietoutuneisuutta ja toisiaan täydentävää luonnetta tarkoittaa kuviossa luokat toisiinsa yhdistävä kaksisuuntainen nuoli.

KUVIO 8. Osallisuuden ilmeneminen tutkimuksessa

Yhteenkuuluvuus

Osallisuus ilmenee yhteenkuuluvuutena. Vastauksissa yhteenkuuluvuus ilmeni kuuluminen ryhmään, yhteisöön, verkostoihin ja yhteiskuntaan. Ryhmään ja yhteisöön kuulumi-

nen antaa mahdollisuuden olla mukana itselle merkityksellisissä toiminnoissa tai vaikuttamisen foorumeissa. Yhteenkuuluvuus ilmeni myös tarpeena ja pyrkimyksenä sosiaaliin kanssakäymiseen ja suhteisiin muiden toimijoiden kanssa. Avointen kohtaamispaikkojen kontekstissa muut toimijat tarkentuivat vertaisiksi, samassa elämäntilanteessa oleviksi ja yhteistä elämismailmaa eläviksi henkilöiksi. Yhteenkuuluvuus on vertaisuutta, samanhenkisyttä ja yhteisen elämismailman tunnistamista. Edellä mainitut seikat kuvaavat osallisuutta sosiaalisena ilmiönä.

”Halusin ystäväystyä samassa elämäntilanteessa olevien ihmisten kanssa, löytää vertaisia sekä itselleni että lapsilleni.”

”Oppisin tuntemaan lapsen kanssa oman ikäluokan, joka on myöhemmin hoidossa ja koulussa sama.”

Yhteenkuuluvuus ilmeni vastauksissa myös vuorovaikutustapahtumina toisten toimijoiden kanssa. Vastaajat kuvasivat vuorovaikutustapahtumat keskusteluiksi ja ajatusten vaihdoksi, kuunteluksi ja toisen huomioimiseksi, sekä toiminnalliseksi yhdessä tekemiseksi. Toisten toimijoiden merkitys korostuu vuorovaikutustapahtumissa, sillä osallisuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutustapahtumissa osallistujat rakentavat sosiaalisia verkostoja ja keskinäistä yhteisyyttä.

”Tärkeäksi koen ennen kaikkea mahdollisuuden vapaaseen kanssakäymiseen.”

”Lapsi oppii toimimaan muidenkin lasten kanssa. Hyvää treeniä ennen hoidon aloitusta.”

Vastaajat korostivat kohtaamista ja kanssakäymistä toisten toimijoiden kanssa. Kohtaaminen ja kanssakäyminen toisten toimijoiden kanssa ilmentävät yhteenkuuluvuutta. Kohtaaminen ilmeni muun muassa ryhmään hyväksymisenä ja vastaanottamisena. Kohtaaminen on toisen arvostamista, huomioimista ja läsnäoloa sekä kuuntelemista ja kuulluksi tulemistä. Kohtaaminen kietoutuu vuorovaikutustapahtumiin. Ensikohtaamisella on usein kauaskantoiset vaikutukset. Näissä kohtaamistilanteissa muiden toimijoiden suhtautuminen ja toiminta on hyvin merkityksellistä.

”Avoin ja ystävällinen vastaanotto, kaikkien huomioiminen.”

”Kaverit, juttuseura, kukaan ei jää ulkopuoliseksi.”

Vastaavasti negatiiviset kokemukset vuorovaikutustapahtumista ja kohtaamisesta heikensivät yhteenkuuluvuutta. Kohtaamattomuus toisten toimijoiden kanssa ja esimerkiksi vuorovaikutussuhteen rakentumisen epäonnistuminen ilmenivät vastaajien kertomuksissa osattomuutena, eriarvoisuuden kokemuksena ja ulkopuolisuutena. Huonosta kokemuksesta koituu mielipahaa, joka heikentää hyvinvointia. Pidemmällä aikavälillä huonot kokemukset voivat rakentua ehkäiseväksi tekijäksi vastaavanlaiseen toimintaan osallistumiselle.

”Ei vaan sattunut sellaisia ihmisiä sinne, joiden kanssa olisi löytynyt yhteinen kieli.”

”En löytänyt paikkaani äitien jutturingeistä.”

”Moni uusi äiti kävi vaan kerran. Vaikea kesken kauden päästä jo valmiiksi ryhmäytyneisiin porukoihin.”

Yhteenkuuluvuus ilmeni vastaajien kuvauksissa yhteisöllisyytenä. Vastauksissa yhteisöllisyys ilmeni ryhmän yhteistoimintana sekä kokemuksena keskinäisestä arvostuksesta, samanarvoisuudesta ja hyväksymisestä. Yhteisöllisyys on yhdessä tekemistä, me-henkeä ja hyväksyvää ilmapiiriä. Yhteisön toiminta rakentuu toimijoiden keskinäisessä avoimessa vuorovaikutuksessa.

”Hyvä, rento ilmapiiri, jokainen saa tulla sellaisena kuin on.”

”Tasavertainen kohtaaminen toisten samassa elämäntilanteessa olevien kanssa.”

”Lapset viihtyivät ja olivat innoissaan, joten itsekin jaksoi lähteä.”

Toimijoiden tahto jakaa hyvää ja auttaa toisia omien kokemusten kautta ilmensivät myös yhteenkuuluvuutta. Vastaajat kuvasivat saaneensa toisilta toimijoilta tietoa toiminnasta. Osa vastaajista kertoi itse suositelleensa toimintaa muille. Yksilön hyvinvointia parantaa tunne ja kokemus hyvän tekemisestä toiselle. Vastaavasti toiselta vertaistoimijalta saatu tuki tai vihje voi toimia innostajana ja aktivoijana toimintaan mukaan lähtemiselle.

”Huippu hyvä toiminta, menin kaverien kertomusten perusteella ja en olisi pärjännyt ilman!”

”Perhekerhoon lähdin tuttavan innostamana, paikka ja ihmiset siellä tulivat tärkeiksi.”

”Ammattilaisten, vertaistuen ja toiminnan avoimuuden ja maksuttomuuden vuoksi olen suositellut toimintaa...”

Yhteenkuuluvuus ilmeni myös perheen sisäisenä yhteisyytenä. Vastauksissa tämä ilmeni vanhempien ja lasten välisenä suhteena, sekä perheenjäsenten yhteisenä toimintana ja tekemisenä. Yhteinen tekeminen ilman arjen kiireitä mahdollistaa toiselle suunnatun jakamattoman huomion. Läheisyys ja yhteisyys, me-henki perheen sisällä rakentuu vuorovaikutuksessa ja yhdessäolossa.

”Perhekerho on äidin ja lapsen yhteinen harrastus meidän perheessä.”

”Toiminta oli mukavaa yhdessäoloa, työntekijät auttoivat lastenhoidossa välillä, että sai askarrella hetken rauhassa isomman lapsen kanssa. Iloisia retkiä ja hetkiä.”

Voimaantuminen

Toinen osallisuuden ilmenemisen luokka on voimaantuminen. Aineistossa voimaantuminen ilmeni ensisijaisesti yksilön toimijuutena, voimavaroina ja motivaationa sekä omaan elämään vaikuttamisena.

Voimaantuminen ilmeni vastaajien kuvauksissa toimijuutena. Toimijuus näkyi aineistossa muun muassa vanhempien osallistumisena vapaaehtoisuuteen perustuvaan toimintaan, eri toimintavaihtoehtojen valitsemisena ja aktiivisina toimina oman ja perheen hyvinvoinnin parantamiseksi. Toimijuus kytkeytyy toiminnallisuuden luokkaan vanhempien pyrkimyksenä löytää perheelle mielekästä tekemistä ja rakentaa päivärytmiä. Toimijuus kytkeytyy myös tietämyksen luokkaan esimerkiksi haluna kehittää omaa osaamistaan ja vanhemmuuden taitoja. Enemmistö vastaajista korosti sosiaalisten suhteiden merkitystä ja tärkeyttä toimijuuden rakentumisessa.

”Lapseni ollessa pieni eikä vielä päivähoidossa, halusin tarjota hänelle virikkeitä ja samalla itse tutustua muihin äiteihin.”

”Kaipasin aikuista seuraa ja rutiinia lasten kanssa kotona ollessa. Sain molempia. Auttoi jaksamaan arjessa.”

Voimaantuminen ilmeni myös vastaajien itsetuntemuksena ja kykynä toimia tilanteen ja omien tarpeiden vaatimalla tavalla. Aineistossa korostui kuvaukset yksinäisyydestä. Uusi elämäntilanne pienen lapsen kanssa muuttaa totuttua elämäntilannetta ja sosiaalista verkostoa. Itsetuntemusta kuvaa tuntemusten sanottaminen, toimintakykyä puolestaan hakeutuminen mukaan avointen kohtaamispaikkojen toimintaan ja muiden ihmisten pariin.

”Äitiyslomalla seinät meinaa kaatua päälle.”

”Kerhopäivät ovat äidin henkireikä ja auttavat jaksamaan.”

”Onhan kotona kahden pienen lapsen kanssa oleminen välillä niin yksinäistä, että pakko on päästä ihmisten ilmoille miehen käydessä töissä.”

”Tärkeä on ollut saada puhua vanhemmuuteen liittyvistä tunteista ja haasteista.”

Vastauksissa voimaantuminen ilmeni myös yksilön ja ympäristön voimavaroihin liittyvinä ominaisuuksina ja taitoina sekä toisaalta mahdollisuuksina ja resursseina. Yksilön voimavaroiksi vastaajat kuvasivat muun muassa motivaation ja selviytymistaidot. Ympäristön voimavaroiksi he kuvasivat esimerkiksi elämänpiirin tarjoamat toimintamahdollisuudet sekä kulttuuriset tekijät. Voimaantuminen ilmeni myös vastaajien itseluottamuksena ja uskona omiin kykyihin. Voimaantuminen aikaansaa elämään tavoitteellisuutta, jolloin päivittäiset pienetkin asiat saavat merkityksen. Toimijuuden vahvistuminen ja toimintakyvyn lisääntyminen ilmenevät myös motivaationa ja positiivisuutena.

”Pelastavat arjen, kun näkee samassa tilanteessa olevia ihmisiä. Syy lähteä ihmisten ilmoille.”

”Olen kaivannut lapsiperhe arkeeni aikuiskontakteja. Kun olen saanut olla aikuisessa seurassa, olen iloisempi ja pirteämpi.”

Myös omaan elämään vaikuttaminen ilmensi voimaantumista. Omaan elämään vaikuttaminen ilmeni vastauksissa kuvauksina itsemääräämisoikeuden käyttämisestä ja toteutumisesta muun muassa valintoina ja päätöksentekona. Se ilmeni myös omien voimavarojen, halujen sekä tarpeiden sovittamisena tilanteeseen ja toimintaan. Omaan elämään vaikuttaminen on toimijuutta ja vallan käyttöä hetkessä sekä elämänhallintaa pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna. Se edellyttää kykyä ymmärtää ja käsitellä itseä ja perheeseen vaikuttavia asioita. Omaan elämään vaikuttaminen on mielipiteen ilmaisua ja vaikuttamismahdollisuuksien käyttämistä sekä tiedon tuottamista ja hankkimista. On merkityksellistä voida vaikuttaa ja päättää toimintaan osallistumisesta omien kykyjen ja kiinnostuksen mukaisesti.

”Perhekerhossa ja perhekahvilassa saa olla vapain mielin. Jos jollakin kertaa ei jaksu kauheasti seurustella, niin voi vain kuunnella ja katsella.”

”Vapaa toiminta, saa olla osallistumatta tai osallistua ohjattuihin toimintoihin.”

Voimaantuminen ilmeni vastauksissa elämänhallintana. Siihen liittyivät vastauksissa muun muassa avun pyytämisen ja vastaanottamisen sekä konkreettisen avun ja tukitoimien kuvaukset. Vastauksissa ilmeni vanhempien oman jaksamisen rajojen tunnistaminen sekä rohkeus avun pyytämiseen. Avun pyytäminen ja vastaanottaminen on yksilön itsetuntemusta oman jaksamisen tunnistamisena sekä minäpystyvyyttä käsityksenä omista kyvyistä ja taidoista. Tähän liittyy myös mukanaolo sellaisissa toimintaympäristöissä ja verkostoissa, joissa avun ja tuen hakeminen on mahdollista.

”Vertaisten seura auttoi konkreettisesti arjessa.”

”Tukihenkilö on käynyt lapsia hoitamassa, kun muuta tukiverkkoa ei ollut.”

”Tärkeintä on ollut yhteiset keskustelut ohjaajan ja toisten vanhempien kanssa, olen saanut apua ongelmiin.”

”Sain hengähdystauon ... kun perheentalon ohjaajat hoiti lasta.”

Toiminnallisuus

Kolmanneksi osallisuuden luokaksi aineistosta muodostui toiminnallisuus. Toiminnallisuus ilmeni toimintaan osallistumisena, konkreettisenä toimintana ja tekemisenä sekä asioihin vaikuttamisena. Vastaajat määrittelivät toimintaan osallistumisen vastauksissaan jonkin halun, tarpeen tai tavoitteen kautta. Enemmistö vastaajista korosti sosiaalisia kontakteja, vertaistukea ja yhdessäoloa muiden lapsiperheiden kanssa toimintaan osallistumisen tärkeimmiksi innostajiksi. Seuraavaksi eniten vastaajat korostivat osallistumista toiminnan, yhteisen tekemisen, vertaistoiminnan ja erilaisen kuin kotona toteutuvan tekemisen lähtökohdista. Oman tekemisen ja toiminnan kautta niin lapset kuin vanhemmat toteuttavat itseään ja kehittävät taitojaan yksin tai yhdessä toisten kanssa toimien.

”Laulua, askartelua ja leikkiä lapsille sekä erikseen että yhdessä aikuisen kanssa. Oli kiva juoda kahvit muiden vanhempien seurassa.”

”Toiminta oli rentoa yhdessäoloa, laulua ja kahvittelua sekä aina joitakin pientä puuhaa johon sai osallistua, esim. askartelua.”

Vastauksissa toiminnallisuus kytkeytyi vuorovaikutustapahtumiin ja kanssakäymiseen toisten kanssa. Toiminnallisuus ilmeni yhdessä toimimisena, erilaisuuden ja erilaisten toimintatapojen hyväksymisenä, sekä erilaisten elämäntilanteiden käytännön vaikutuksina yksilön tai perheen toimintaan. Toiminta on kaikkia yhdistävä tekijä ja luonteva tapa osallistua ja auttaa toisia osallistumaan. Toiminta luo edellytyksiä kiinnittyä yhteisöön ja sosiaalisiin suhteisiin lomittuen näin myös yhteenkuuluvuuteen.

”Paljon erilaisia perheitä. Joukossa myös niitä äitejä, jotka ovat keskenään lastensa kanssa, eivätkä ”pääse” juttelemaan muiden vanhempien kanssa.”

”Lapset tutustuu leikin kautta toisiinsa.”

Toiminnallisuus ilmeni vastauksissa myös elämänhallinnan ja oman elämän toimintojen kuvauksina. Vastaaajien aktiivisten toimien kuvakset oman ja perheen hyvinvoinnin parantamiseksi ilmensivät toiminnallisuutta. Se on mielekkäiden elämänsisältöjen rakentamista ja niissä toimimista. Toiminta yhdessä perheenjäsenten kanssa on yksi väline perheyhteisyyden rakentamisessa.

”Kävin aktiivisesti kerhoissa ja avoimessa pk:ssa ollessani lasten kanssa kotona, kun he olivat pieniä.”

”Lapset nauttii ja iloitsee harrastuksista ja erilaisista tapahtumista.”

Aktiivisuus toiminnassa, yhteisiin asioihin vaikuttaminen sekä oman asiantuntijuuden hyödyntäminen ilmensivät toiminnallisuutta vastauksissa. Kysyttäessä avoimen kohtaamispaikan toiminnan kehittämisen ideoita vastauksia tuli runsaasti. Sen sijaan vastauksissa ei käynyt ilmi esimerkiksi avointen kohtaamispaikkojen toiminnan yhteisen suunnittelun ilmaisuja. Toiminta ja tekeminen oli yhdessä tekemistä, mutta vapaata tai valmiiksi suunniteltua. Muutamat vastaajista osallistuivat toiminnan tuottamiseen tai olivat mukana yhdistystoiminnassa tai vapaaehtoistyössä. Yhteisiin asioihin vaikuttaminen ja palvelujen kehittäminen muun muassa vahvistaa toimijuutta oman elämänpiirin ja ympäristön asioissa.

”Toimin myös vapaaehtoisena toiminnassa, johon osallistuin lasteni kanssa viikoittain.”

”Tällä hetkellä olen itse järjestämässä toimintaa vertaistukiryhmässä.”

Tietämys

Neljäs osallisuuden ilmentymä liittyy tietoon ja olen nimennyt sen tietämykseksi. Tietämys ilmeni vastauksissa tiedon tuottamisena ja jakamisena, sekä tiedon hankkimisena ja vastaanottamisena. Tietämys ilmeni myös mielipiteiden ja näkemysten esiin tuomisena. Tietämyksen vahvin ilmenemisen tapa vastauksissa oli omien kokemusten jakaminen toisten toimijoiden kanssa vertaistukena ja kokemusasiantuntijuutena. Näin tietämys kytkeytyy omiin asioihin ja elämismaailman tapahtumiin vaikuttamiseen sekä valintoihin ja päätöksentekoon. Tietämys kietoutuu myös yleisesti toiminnan tai palvelujen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen.

Vastaajien kuvauksissa tietämys ilmeni tiedon tuottamisena ja jakamisena. Tiedon tuottaminen ja jakaminen ilmenivät tiedonvaihtona, keskusteluina, oman tietouden ja kokemusten välittämisenä toisille. Tiedon tuottaminen ilmeni myös palautteen ja kehittämisideoiden antamisena toiminnasta tai palvelusta omien kokemusten pohjalta. Ryhmässä ja yhteisössä tuotettu tietämys on yhteistoimintaa, jossa tieto on sosiaalisesti rakentunutta. Avointen kohtaamispaikkojen kontekstissa yhteinen kokemus- ja elämismaailma osaltaan rakentaa tietämystä.

”Saa jakaa ”neuvoja” yhdessä.”

”Keskustellaan tekemistämme havainnoista ja tiedotetaan mahdollisesti muita vanhempia.”

”Toivoisin itse enemmän keskustelua kasvatuksesta, etenkin eniten haasteita tuottavista asioista: unesta, ruokailusta, kuivaksi oppimisesta. Asiantuntijaluentoja enemmän. Enemmän yhteistä ruoanlaittoa ja ruokailua, helpottaa omaa arkea. Perhejoogaa tms. tuokioita, joiden oppeja voisi soveltaa kotona. Toivoisin myös iltatilaisuuksia.”

Tietämys ilmeni vastauksissa myös tiedon vastaanottamisena. Vastauksissa vanhemmat kuvasivat tietämystä tiedon vastaanottamisena osallistumisellaan luento- ja tiedotustyyppisiin tapahtumiin. Tietämystä vastauksissa kuvasi myös vanhempien yhteistoiminta eli keskustelut, kyseleminen ja asioiden pohtiminen yhdessä. Tietoa vastaanotetaan kuuntelemalla ja käymällä vuoropuhelua toisten kanssa sekä näkemällä ja katselemalla esimerkiksi visuaalista materiaalia tai muiden toimintaa. Vanhemmat esimerkiksi havainnoivat

oman lapsen toimintaa lapsiryhmässä saaden näin tietoa lapsen kehityksestä ja oppimisesta. Ihminen vastaanottaa tietoa myös tekemisen, kokemisen ja tuntemisen kautta.

”Ryhmän toiminta on auttanut ymmärtämään lasta sekä tuonut lisää keinoja toimimiseen.”

”Sai paljon tukea ja hyviä neuvoja kahden vauvan kanssa pärjäämiseen.”

”Sai näkökulmaa asioihin ja pieniä vinkkejä arkeen.”

Osa avointen kohtaamispaikkojen toimintaa on kasvatuksen tuki sekä tiedon välittäminen ja opastaminen. Tietämys ilmeni vastauksissa saadun tiedon sisäistämisenä ja hyödyntämisenä käytännössä. Tietämys ilmeni myös asiantuntijatietona, kasvatustietoutena ja tietoutena sekä työntekijöiden asiantuntijuutena. Vanhemmat kuvasivat vastauksissaan ammattihenkilöiden antaman tuen ja ohjauksen kasvatustietoutena ja vanhemmuuden taitoina. Vastauksissa vanhemmat arvostivat myös henkilökunnan ammattitaitoa ja tietoutta.

”Lapset saavat varhaiskasvatusta ja aikuiset tukea varhaiskasvatuksen ammattilaisilta.”

”Olen käynyt kuulemassa mm. kasvatustietoutta ja joskus kuunneltu jotain asiantuntijaa mm. ruokailuun ja uneen liittyvissä asioissa.”

”Hyvät, ammattitaitoiset ohjaajat.”

Olen sijoittanut tietämyksen luokkaan myös vastaajien kuvaamat oletukset, ennakkoluulot ja asenteet. Vastaajat kuvasivat toimintaan osallistumiseen tai osallistumattomuuteen vaikuttavia ennakkolähtöjä ja oletuksia palvelusta ja toiminnasta, sekä muista osallistujista. Vastaajat kuvasivat myös toisilta kuullun palautteen ja kokemusten vaikuttaneen omaan päätökseen toimintaan osallistumisesta. Ennakkoluulot ja oletukset muuttuvat tai ne saavat vahvistuksen tiedon ja omien kokemusten hankkimisen kautta.

” Koska olen siinä uskossa, että niissä käyvät ihmiset eivät ole aitoja, vaan esittävät siellä kiiltokuva vanhemmuutta.”

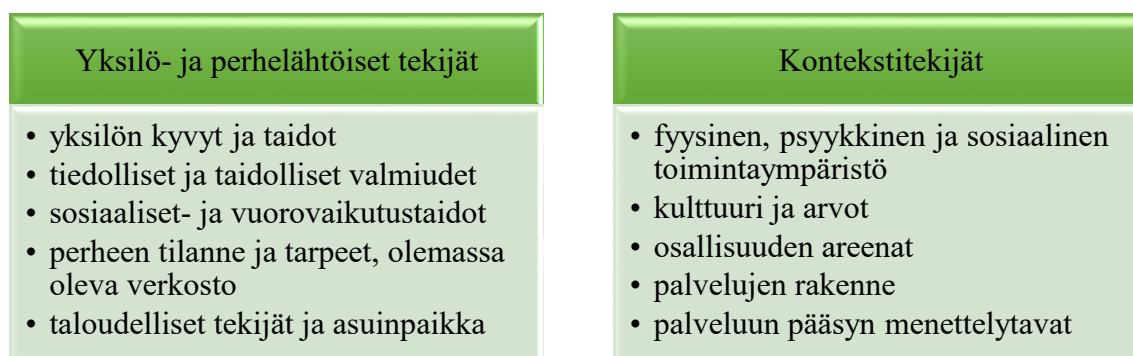
”Olen kuullut hyvää palautetta.”

”Minulla oli ennakkoluuloja tätä kohtaan, mutta ne kariutui pois.”

”Erittäin hyvä kokemus ja perheitä laidasta laitaan. Itse olin iloisesti yllätynyt nuorten äitien mukana olosta.”

5.2 Lapsiperheiden osallisuuteen vaikuttavat tekijät

Tässä tulosluvun toisessa osassa tarkastelen tutkimusaineistosta esiin nousseita tekijöitä, jotka vaikuttavat lapsiperheiden osallisuuteen. Kyselyn kysymyksenasettelu ohjasi vastaajia tarkastelemaan vaikuttavia tekijöitä avoimen kohtaamispaikan toiminnan kautta. Vastaajien kuvaukset sisälsivät kuitenkin myös yksilöistä ja perheistä lähteviä tekijöitä. Näin ollen osallisuuteen vaikuttavat tekijät yhdistyivät lopulta kahteen tekijäluokkaan, jotka nimesin yksilö- ja perhelähtöisiksi tekijöiksi ja kontekstitekijöiksi. Oheiseen kuvioon (ks. kuvio 9) olen koostanut luokittelun mukaisesti keskeisimmät osallisuuteen vaikuttavat tekijät, jotka avaan tekstissä aineistokuvauksilla täydennettynä.

KUVIO 9. Osallisuuteen vaikuttavat tekijät tutkimuksessa

Yksilö- ja perhelähtöiset tekijät

Osallisuuteen vaikuttaa vanhempien, lasten ja perheiden yksilölliset tekijät ja tilanteet. Näitä yksilölähtöisiä tekijöitä ovat muun muassa perheenjäsenten ikä, sosiaalinen asema, terveydentila, kyvyt ja taidot, itseluottamus sekä persoonalliset tekijät. Vastaajat kuvasivat itsestä tai lapsesta lähteviä yksilöllisiä tekijöitä, kuten ujous ja sosiaalisten tilanteiden pelko, joiden kokivat olleen vaikuttamassa toimintaan osallistumiseen.

”Yksin lapseni kanssa en olisi mennyt, mutta kaverin ja tämän lapsen kanssa käytiin aikanaan ahkerastikin.”

”Kävimme vain pari kertaa, koska koin itse ahdistavaksi mennä niin suuren joukkoon vieraita ihmisiä.”

”Ei auttanut erityislapsen kanssa, erotuttiin liikaa joukosta.”

Osallisuuteen vaikuttaa kyvyt ja taidot toimia vuorovaikutuksessa toisten kanssa ja luoda sosiaalisia vuorovaikutussuhteita. Vastaajat kuvasivat kokemuksiaan toimintaan osallistumisen sosiaalisista ja vuorovaikutuksellisista vaateista suhteessa omaan itseen. Vuorovaikutus on sosiaalista kanssakäymistä ja vastavuoroista toimintaa, joka vaatii toimijoilta vuorovaikutustaitoja. Taidot ovat yksilöllistä kyvykkyyttä ja taitoja toimia toisten ihmisten kanssa keskustellen, kuunnellen ja toiset huomioiden. Sosiaalisten suhteiden rakentuminen edellyttää luottamusta ja uskallusta ryhtyä vuorovaikutukseen toisten kanssa.

”Uudet ystävät! Ihana ilmapiiri. Lasten läsnäolo, tutut ja ihanat ihmiset vuosien ajan. On kuin toinen koti tuttuine tapoineen ja ihmisineen.”

”Olen vähän huono ollut tutustumaan ja moni tuntenut jo jonkun enkä ole uskaltanut juttusille.”

”Kerhot ovat suhteellisen sosiaalisten ihmisten paikka, aremmat ja hiljaisemmat ei tule tai jäävät syrjään.”

Osaaminen sekä kyky oppia ja hyödyntää oppimaansa vaikuttaa yksilön ja perheen osallisuuteen, elämänhallintaan ja arjesta suoriutumiseen. Osallisuuteen vaikuttaa myös kyky tiedostaa ja tunnistaa omassa ja perheen elämässä sekä hyvinvoinnissa tapahtuneita muutoksia. Vastaajat kuvasivat vanhemmuudentaitojensa kehittymistä saamiensa neuvojen, vinkkien ja tiedon hyödyntämisenä perheen arjessa. Tähän liittyi myös useat kuvaukset arjen sujumuuden ja oman jaksamisen lisääntymisestä. Uuden oppiminen, uusien taitojen käyttäminen ja niiden hyödyn huomaaminen lisäävät muun muassa motivaatiota, tavoitteellisuutta ja helpottaa arjen tilanteisiin sopeutumista.

”Mielekäs toiminta, yhdessä lapsen kanssa puuhastelu ja samalla toisten kanssa juttelu, ideoita vinkkejä kotiin ja yhdessä perheen kanssa jatkossa hyödynnettäväksi.”

Muut lapsiperheen elämismaailman toimijat osoittautuivat vastauksissa merkitykselliseksi osallisuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi. Kontakteilla muiden ihmisten kanssa ilmeni vastauksissa olevan merkittävä vaikutus osallisuuteen sosiaalisina suhteina ja motivoivana tekijänä. Monissa vastauksissa myös lasten näkökulmasta katsottuna vertainen seura ja leikkikaverit kuvattiin vaikuttaviksi tekijöiksi. Muiden toimijoiden kautta rakentuu yhteenkuuluvuus ja sosiaaliset kokemukset. Ilman muita ihmisiä ja vuorovaikutusta ei voi syntyä ihmissuhteita.

”Ystävystyminen muiden osallistujien kanssa motivoi käymään uudestaan.”

”Vetäjällä on tässä tietysti tärkeä rooli, mutta vähintään yhtä tärkeitä ovat muut kävijät.”

”Vertaistukea ja muita aikuiskontakteja sekä lapselle leikkikavereita.”

Osallisuuteen vaikuttaa myös yksilöiden ja perheiden erilaiset tarpeet. Vastauksissa tämä näkyi perheiden voimavarojen puutteiden kuvauksina sekä vastaavasti erilaisten avun ja tuen tarpeiden kuvauksina. Vastajaat kuvasivat myös erilaisia kiinnostuksen ja innostuksen kohteita. Perheiden tarpeita vastaavan toiminnan tarjonta tai tarjonnan puute voi muodostua vaikuttavaksi tekijäksi toimintaan osallistumiselle.

”Olisi eroperheille oma, missä lapsillekin olisi tukea eron jälkeen.”

”Teema aiheita parisuhteesta ja lasten kasvatuksesta.”

”Vertaisryhmiä myös koululaisten vanhemmille sekä erityisryhmien vanhemmille ja perheelle.”

Osallisuuteen vaikuttaa myös perheiden erilaiset tilanteet. Vastauksissa vanhemmat kuvasivat lapsiperhearjen ja työn yhteensovittamisen haasteita. Osallisuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi nousivat vastauksissa myös monet käytännön seikat, kuten pitkät välimatkat ja liikkumisen haasteet usean lapsen kanssa. Perheillä oleva tieto tai vastaavasti tiedon puute olemassa olevasta toiminnasta, palveluista ja vaihtoehtoista osoittautui vastauksissa osallisuuden välittömästi vaikuttavaksi tekijäksi. Osa vastaajista kertoi, etteivät he olleet löytäneet kyseisiä toimintoja, heillä ei ollut tietoa palveluista tai he eivät olleet osanneet haakeutua niihin.

”Lapsen ollessa 2-3v käytiin avoimessa päiväkodissa jotta lapsella olisi ollut leikkiseuraa kun en käynyt töissä, mutta käynnit loppui kun työt alkoi.”

”Aikataulut, omat rytmit, välimatkat jne. ovat hankaloittaneet osallistumista.”

”En ole ollut tietoinen mahdollisuuksista.”

Kontekstitekijät

Vastaajien kuvaamat lapsiperheiden osallisuuteen vaikuttavat tekijät, jotka olen nimennyt kontekstitekijöiksi, yhdistyivät monelta osin matalan kynnyksen palveluja kuvaaviin tekijöihin. Vastaajat kuvasivat osallisuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi muun muassa toimintaympäristöön liittyviä tekijöitä, kulttuuriin ja arvoihin liittyviä tekijöitä sekä palveluntuottajan toimintaan, palvelujen rakenteisiin ja menettelytapoihin liittyviä tekijöitä.

Yleiskuvana osallisuuteen vaikuttavista kontekstitekijöistä totean, että vastaajan näkökulmasta hyvin toimiessaan, tarpeita vastatessaan tai arvomaailmaan sopiessaan tekijät vahvistivat lapsiperheiden osallisuutta. Vastaavasti jos kuvatut kontekstitekijät toimivat huonosti tai eivät kohdanneet vastaajien tarpeiden ja toiveiden kanssa, ne toimivat osallisuutta heikentävinä tai estävinä tekijöinä. Myös vastaajan arvomaailmaan sopimattomat tekijät heikensivät tai estivät osallisuutta.

Osallisuuteen vaikuttavina tekijöinä vastaajat kuvasivat psyykkisen ja sosiaalisen toimintaympäristön. Toimintaympäristön tekijöiksi he nimesivät ilmapiirin ja tunnelman sekä vanhempien että lapsien kokemuksina. Vastauksissa korostui hyväksyvä ja kannustava ilmapiiri, jossa yksilö tuntee itsensä hyväksytyksi ja olonsa turvalliseksi. Vastaajat korostivat toimintaympäristön ilmapiiriä määritelmällä ”hyvä henki”. Sosiaalinen toimintaympäristö rakentuu toimijoiden vuorovaikutuksessa. Ryhmän toiminta sekä toiminnan luonne ja sisältö ovat sidoksissa kontekstiin. Kohtaaminen yhteisössä tai toiminnan mielekkyys ovat osallisuuteen vaikuttavia tekijöitä. Positiivinen ilmasto tai mielekkääksi koettu toiminta vahvistavat osallisuutta. Negatiivinen ilmapiiri tai mielekkyyden puuttuminen toiminnasta toimivat puolestaan heikentävänä tai estävänä tekijänä.

”Avoimet kohtaamispaikat ovat olleet juuri sopivan kutsuvia ja kuitenkin avoimia eli vapaita tulla ja olla, ja kuitenkin oli ohjelmaa ym. Ja niihin oli mukava mennä, rento tunnelma ym.”

”Joku ratkaisu siihen, ettei syntyisi kuppikuntaisuutta. ”Ei siihen kerhoon voi mennä, kun ne ovat valmis porukka.””

Toimijatahot itsessään organisaatioina ja yhteiskunnallisina instituutioina omalla toiminnallaan, rakenteellaan ja imagollaan toimivat tietynlaisina symbolisina toimintaympäristöinä sekä todellisina fyysisinä toimintaympäristöinä lapsiperheille. Tietty toimijataho palvelun tuottajana voi olla vaikuttava tekijä osallistumiseen ja palvelun käyttöön. Tämä

ilmeni vastauksissa halun ilmaisuina osallistua jonkun tietyn organisaation tai palveluntarjoajan toimintaan. Organisaatiot puolestaan toteuttavat palvelussaan omia tavoitteita ja toimintamalleja sekä laajempia yhteiskunnallisia tavoitteita lapsiperheiden osallisuuden vahvistamiseksi.

”Seurakunnan perhekerho oli avoin, hyvin suunniteltu ja ohjaajia oli tarpeeksi.”

”Esikoisen kanssa avoin päiväkotikielto oli helppo tapa tutustuttaa kotona hoidettavaa lasta muihin lapsiin.”

”Perhekahvilat ovat helppoja ja neutraaleja kohtaamispaikkoja.”

”Perheentalolla on leppoisa ilmapiiri ja erittäin ”matala kynnyks”. Paljon erilaisia perheitä.”

Vastaajat korostivat henkilökunnan toimintatapojen sekä osaamisen ja ammattitaidon vaikutusta osallisuuden kokemuksessa. Vastauksissa tämä ilmeni asiakas-työntekijä suhteen kuvauksina, työntekijöiden toiminnan kuvauksina sekä tehtävä- ja roolijakoina. Osaamista ja ammattitaitoa vastaajat kuvasivat muun muassa työntekijän kykyinä kohdata lapsiperheet ja tunnistaa heidän yksilöllisiä tarpeitaan. Ammattihenkilöt ovat yksilölle läheisessä tai virallisessa suhteessa olevia toimijoita, jotka toimivat myös organisaation virallisina edustajina. Työntekijöiden rooli, toimintatavat ja asennoituminen vaikuttavat niin lasten kuin vanhempien osallisuuden toteutumiseen.

”Hyvät työntekijät jotka kohtaa oikeasti ja kyselee kuulumisia ja muistaa meidän perheen.”

”Olisi tärkeää, että paikalla oleva työntekijä osallistuu ja vetää mukaan, ottaa kontaktia ja juttelee.”

”Työntekijät eivät uskalla puuttua tai ohjata eteenpäin apua hakemaan, vaikka näkevät äidillä olevan väsymystä, luottavat liikaa vertaistukeen.”

Osallisuuden areenat ovat siellä, missä lapsiperheet ovat, toimivat ja elävät arkea. Vastauksissa tämä ilmeni erilaisina osallistumisen tiloina ja paikkoina, tai niiden puutteena. Vastauksissa ilmeni vahvasti myös palvelutarjonnassa olevat alueelliset erot. Palvelujen näkökulmasta tarkasteltuna kyseessä voi olla liikkuvat palvelut, jolloin ne viedään leikkipuistoihin, neuvoloihin tai kirjastoihin perheiden luokse. Toisaalta palvelut voivat olla

keskitetty yhteen paikkaan, jolloin lapsiperhe tulee moninaisen palvelukirjon äärelle. Palvelu ja osallisuuden areena voi olla myös verkkofoorumi, sähköiset palvelut tai virtuaalinen toiminta-alusta. Areenojen tavoittaminen kietoutuu osallisuuteen muun muassa tietona palveluista ja voimavaroina osallistua. Keskiössä on palvelujen ja lapsiperheiden kohtaaminen sekä mahdollisuus osallistua ja toimia kulloisellakin areenalla.

”Fyysinen talo perheille, josta saa laajasti palveluita.”

”Tuettaisiin vanhempia toistensa kohtaamiseen arkisissa ympäristöissä esim. puistoissa.”

”Ei ole muita vaihtoehtoja paikkakunnalla.”

Osallisuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi nousivat vastauksissa myös kulttuuriin ja arvoihin liittyvät tekijät. Uskonto ja kristillinen kasvatus ilmeni vastauksissa sekä toimintaan osallistumista ja osallisuutta vahvistavana tekijänä että osallistumisen hylkäämisen perusteena. Lapsi- ja perhelähtöisyys toimintakulttuurina ja arvotekijänä ilmeni vastauksissa osallisuutta vahvistavaksi tekijäksi. Uskonto nivoutuu kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Uskonnon merkitys ihmisille on yksilöllinen ja sitä voidaan tarkastella yksilön tai yhteisön asiana. Toimintakulttuuri itsessään on ajattelumaailmaa toiminnan taustalla, joka ohjaa käytäntöjä ja tapoja. Toimintakulttuuri kytkeytyy kontekstiin sekä arvomaailmaan ja toiminnan tavoitteisiin. Yksilön ja perheen osallisuuteen vaikuttaa lapsen ja perheiden edun, tarpeiden ja toiveiden sekä perheen kokonaisvaltaisuuden ja oman asiantuntijuuden huomioiminen ja kunnioitus.

” Kerhossa laulettiin virsiä ja kerrottiin raamatun tarinoita, jonka vuoksi ei sitten enää käyty. Ei olla uskonnollisia, itseasiassa olen hyvin uskontoallerginen enkä siedä lasten aivopesua näihin hihhulointeihin.”

Vastaajat kuvasivat myös osallisuuteen vaikuttavana palvelujen rakenteisiin ja palveluun pääsyn menettelytapoihin liittyviä tekijöitä. Vastauksissa nämä tekijät tarkentuivat palvelun sijainniksi ja saavutettavuudeksi sekä aukioloajoiksi ja palvelujen maksuttomuudeksi. Kun palvelu sijaitsee omalla asuinalueella ja helposti lähellä kotia, kynnyks mukaan lähtemiselle säilyy matalana. Asuinalueelle sijoittuvana palvelu myös tukee lähiympäristön perheiden yhteisöllisyyttä ja verkostoitumista, jolloin kynnyks palvelun ulkopuoliseen yh-

teistoimintaan madaltuu. Aukioloajat ovat palveluihin osallistumiselle joko mahdollista tai estävä tekijä. Palvelujen maksuttomuus mahdollistaa jokaisen perheen osallistumisen tasavertaisesti taloudellisesta tilanteesta riippumatta.

”Matala kynnyks, ei tiettyä aikaa vaan aukioloaikojen puitteissa sai mennä, kun itselle kävi.”

”Maksuttomuus, hyvät kulkuyhteydet ja tilat, jossa mm. lasten hoitaminen/syöttäminen oli sujuvaa.”

”Avoimissa kohtaamispaikoissa pitäisi olla ilta aikaan tapahtumia.”

Vastaajat kuvasivat osallisuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi vastauksissaan toiminnan vapaaehtoisuuden sekä toimintaan osallistumisen mahdollisuuden ilman ilmoittautumista ja sitoutumispakkoa. Tämä on yksi rakenteellinen ja toiminnallinen keino säilyttää palveluihin osallistumisen kynnys matalana. Vapaaehtoisuus sisältää yksilön ja perheen näkökulmasta valinnanvapauden ja itsemääräämisoikeuden päättää osallistumisesta. Vastaajat korostivat myös tiloja ja järjestelyjä osallisuuteen vaikuttavina tekijöinä. Yhteisölliset tilat ovat yhdessä olemisen, tekemisen ja kanssakäymisen edellytys. Tilatekijät, kuten toimivuus, turvallisuus, valaistus, äänimaailma ja visuaalisuus, vaikuttavat toimijoiden terveyteen ja hyvinvointiin. Toimivat käytännön järjestelyt helpottavat ja tukevat toimintaan osallistumista.

”Ei osallistumispakkoa eikä tarvitse selitellä, jos joskus ei pysty tulemaan.”

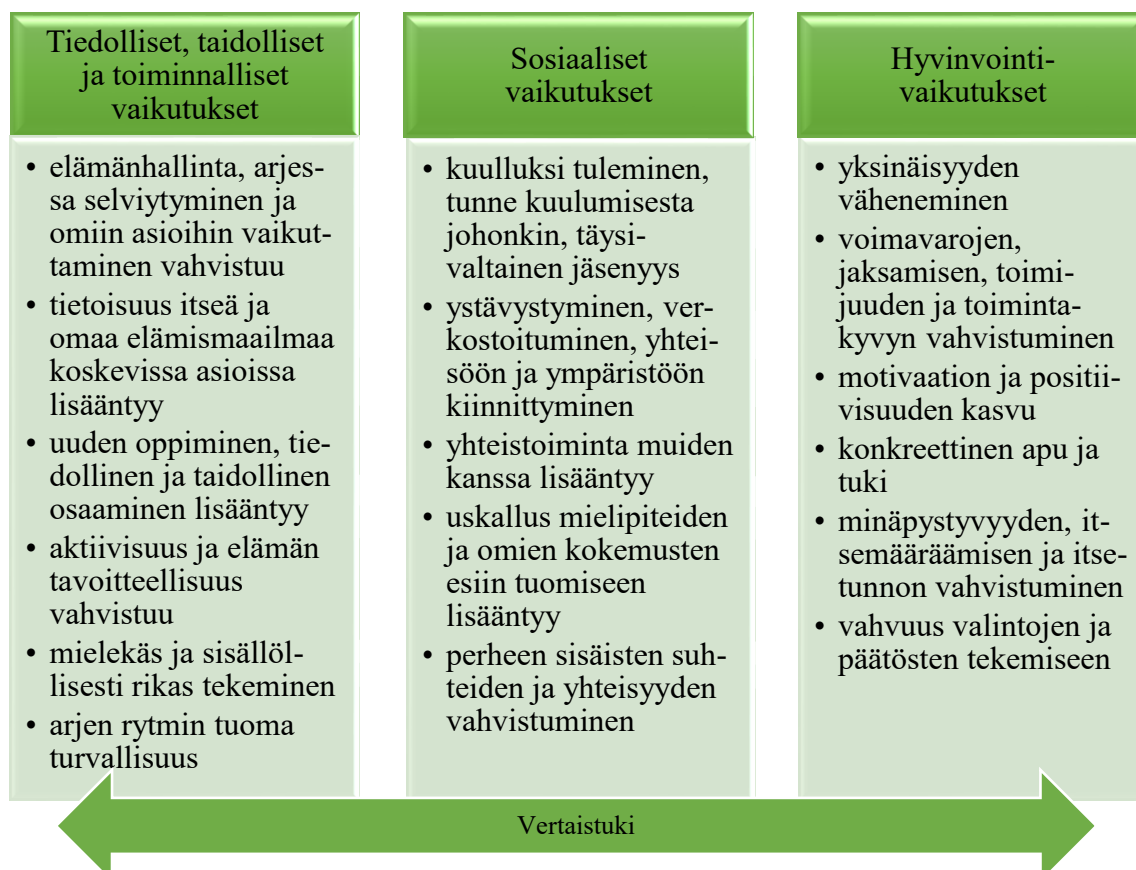
”Kohtaamispaikat ovat pieniä ja ihmisiä paljon. Kova hälinä ahdistaa ja on vaikea keskittyä.”

”Oli huomioitu käytännön järjestelyt, kuten ruokailu- ja vaipanvaihtomahdollisuudet.”

5.3 Osallisuuden vaikutukset lapsiperheiden arkeen ja hyvinvointiin

Tulosluvun kolmannessa osassa käsittelen osallisuuden vaikutuksia. Toteuttamani tutkimus ja tutkimusasetelma tarkastelee vaikuttavuutta osallisuuden koettuina ja kuvattuina vaikutuksina. Vaikutukset jakautuivat kolmeen luokkaan, jotka olen nimennyt tiedollisiksi, taidollisiksi ja toiminnallisiksi vaikutuksiksi, sosiaalisiksi vaikutuksiksi sekä hyvinvointivaikutuksiksi. Olen koostanut osallisuuden vaikutusten luokat ja luokkiin sijoittamani keskeiset vaikutusten ilmenemismuodot seuraavaan kuvioon (ks. kuvio 10).

Ylivoimainen enemmistö vastaajista toi vastauksissaan esiin vertaistuen. Vertaistuki oli tekijä, jonka paikkaa tuloksissa pohdin eniten. Yhtäältä se ilmentää osallisuutta ja toisaalta vertaistuki kuvattiin myös osallisuuteen vaikuttavana tekijänä. Vertaistuki ilmeni kuitenkin vahvimmin osallisuuden vaikutuksena sisältyen kaikkiin vaikutusten luokkiin. Tätä vertaistuen lapsiperheiden osallisuuteen ja hyvinvointiin tuottamaa monitahoista vaikutusta kuvaa oheisessa kuviossa luokat läpileikkaava kaksisuuntainen nuoli.

KUVIO 10. Osallisuuden vaikutukset tutkimuksessa

Vastaajat korostivat vastauksissaan vertaistukea. He yhdistivät vertaistuen muun muassa sosiaalisten suhteiden, kohtaamisen ja saman elämäntilanteen kuvauksiin, toiminnan kuvauksiin, tietämyksen ja osaamisen lisääntymisen kuvauksiin sekä tuen, avun ja jaksamisen kuvauksiin. Vertaistuessa toimitaan tasavertaisessa suhteessa sekä tuen antajina että vastaanottajina. Tuen saaminen samassa elämis- ja kokemusmaailmassa olevalta vertaiselta on emotionaalista tukea tai konkreettista apua arjen ongelmissa. Se on myös tiedollista tukea ja näkökulmaa omiin asioihin, joka osaltaan helpottaa esimerkiksi ahdistusta

tai pelkoa. Omien kokemusten ja tietämyksen hyödyntäminen sekä yhteiseen hyvään panostaminen tuottavat onnistumisen ja itsensä tarpeelliseksi tuntemisen kokemuksia. Tarpeellisuuden kokemus puolestaan antaa merkitystä ja luo tavoitteita tekemiselle ja elämälle.

”Sieltä sain uusia äitikavereita ja vertaistukea.”

”Mukavaa sosiaalista toimintaa, jossa voi löytää vertaistukea ja vaihtaa kuulumisia lapsiin liittyvissä asioissa.”

Tiedolliset, taidolliset ja toiminnalliset vaikutukset

Osallisuuden vaikutukset ilmenivät vastauksissa tiedollisina, taidollisina ja toiminnallisina vaikutuksina. Tiedollisen ja taidollisen osaamisen lisääntyminen tukee elämänhallintaa ja arjessa suoriutumista. Tietoisuus omaa elämismaailmaa koskevissa asioissa lisää mahdollisuutta vaikuttaa ja tehdä päätöksiä itseä ja perhettä koskevissa asioissa. Tietämyksen ja taitojen lisääntyminen vahvistaa aktiivisuutta ja elämän tavoitteellisuutta.

Osallisuuden vaikutuksena on tiedon lisääntyminen omaa ja perheen elämismaailmaa koskevissa asioissa. Tämä ilmeni vastauksissa perheen arkeen vaikuttavien seikkojen, kuten tarjolla olevien palvelujen ja osallistumisen mahdollisuuksien sekä saatavissa olevan tukiverkoston tietämyksenä ja ymmärryksenä. Vastauksissa ilmeni myös mahdollistunut valintojen ja päätösten teko perheen asioihin ja palveluihin liittyen. Tieto vahvistaa elämän toiminnallisia valmiuksia sekä mahdollisuuksia vaikuttaa ja tehdä päätöksiä.

”Yhdessä lapsen kanssa tekeminen hienoa, ideoita kotiin vietäväksi ja tulee myös vinkkejä muusta tarjonnasta mitä voi hyödyntää koko perheenä näyttelyt, esitykset, taideharrastusryhmät jne.”

Vastaajat korostivat itsensä sekä lasten kohdalla uusien taitojen oppimista sekä tiedollisen ja taidollisen osaamisen lisääntymistä. Vertaistuki korostui vastauksissa yhtenä tietojen ja taitojen jakamisen sekä vastaanottamisen välineenä. Vastaajat kuvasivat tietojen ja taitojen karttuvan muun muassa kokemuksia vaihtamalla muiden toimijoiden kanssa. He kuvasivat myös ryhmässä toimimisen auttavan oppimaan uutta lapsesta sekä omista toimintatavoista. Kasvatustietoisuuden, taitojen ja osaamisen lisääntyminen vaikuttaa yksilön toimijuuteen. Se näkyy muun muassa yksilön ja perheen arjen toimivuutena, arjessa

selviytymisenä, hyvinvointina ja elämänhallintana. Vanhempien oman kasvatustoiminnan peilaaminen toisten vanhempien tapoihin toimia lastensa kanssa tuottaa tiedollisen ja taidollisen osaamisen vahvistumista. Vastaavasti myös lapset oppivat leikkiessään toisten kanssa uusia tiedollisia ja toiminnallisia taitoja sekä ryhmässä toimimisen ja vuorovaikutuksen taitoja.

”Hyvä paikka lapsen leikkiä ja vaihtelua ympäristöön. Lapsi oppii toimimaan muidenkin lasten kanssa.”

”Mukava tekemistä, leikkimistä ja osallistumista. Hyvä hetki keskittyä hetkesi lapsen leikkiin.”

Vanhemmat kuvasivat vastauksissaan, kuinka he toiminnan ja tekemisen kautta olivat rakentaneet rytmiä, säännöllisyyttä ja struktuuria perheensä arkeen ja viikkoon. Lisäksi he kuvasivat toiminnan ja tekemisen tuoneen ohjelmaa ja monipuolista sisältöä perheen arkeen. Säännöllisyys ja rutiini tuovat lapsiperheen elämään hallinnan tunteen, turvallisuutta, pysyvyyttä ja ennakoitavuutta. Rutiinit toimivat apuna jäsentämässä arkea. Mielekäs toiminta tuo elämään sisältöä ja tavoitteellisuutta, joka puolestaan motivoi ja aktivoi. Toiminnan kautta opitaan uutta ja saadaan positiivista palautetta. Mielekäs toiminta itsessään ylläpitää ja lisää hyvinvointia.

”Toiminnalla on saatu perheellemme selkeä rytmi päiviin ja viikkoihin.”

”Olemme saaneet toiminnasta askartelu-, loru- ja lauluvinkkejä arkeen.”

Sosiaaliset vaikutukset

Osallisuuden sosiaaliset vaikutukset kytkeytyvät erilaisiin suhteisiin ja vuorovaikutukseen toisten toimijoiden kanssa sekä perheen sisällä ja lähipiirissä että lapsiperheen toimiessa erilaisilla osallisuuden areenoilla. Yhteisöllisyydellä ja yhteisön merkityksellä ilmeni vastauksissa olevan koettu positiivinen vaikutus yhteenkuuluvuuden tunteeseen ja yksilön hyvinvointiin. Yhteisyys toisten ihmisten kanssa on tärkeää. Sosiaaliset suhteet ja yhteisöön kuulumisen vähentävät ulkopuolisuuden tunnetta ja vahvistavat osallisuuden kokemusta kuulluksi tulemisena ja yhteisön täysivaltaisena jäsenenä. Ilojen ja surujen jakaminen kannattelee kuormittavienkin aikojen yli.

”Yksinäisyys lapsen kanssa ajoi perhekerhoon alun perin. Toiset ottivat hyvin vastaan ja tunsin heti kuuluvani joukkoon sekä hyvä fiilis joka sieltä jäi.”

”Sieltä saa ”voimaa” arkeen kun voi keskustella toisten samassa tilanteessa olevien kanssa lapsiin liittyvistä asioista ja muustakin.”

Ystävyysuhteiden syntyminen ja verkostoituminen toisten toimijoiden kanssa korostuivat useissa vastauksissa. Vastaajien kuvaamia sosiaalisia vaikutuksia olivat muun muassa tutustuminen uusiin ihmisiin, ystävyysuhteiden syntyminen ja säilyminen sekä sosiaalisten yhteyksien rakentuminen. Verkostoitumisen ja erilaisten suhteiden luomisen kautta vastaajat kuvasivat myös yksilön ja perheen kiinnittymistä yhteisöön ja ympäristöön. Samanlainen elämäntilanne ja yhteiset osallisuuden areenat yhdistävät lapsiperheitä tukien kaveri- ja ystävyysuhteiden syntymistä.

”No minun kohdalla olivat ne ystävät, ei niin se toiminta siellä.”

”Samankaltaisessa tilanteessa olevia vanhempia joiden kanssa on ollut mukava vaihtaa ajatuksia. Lisää myös sosiaalista elämää.”

”Halusin tutustua muihin äiteihin, päästä kotoa ihmisten ilmoille, jutella ja saada lapselleni leikkikavereita. Kahvitelimme ja juttelimme, lapset leikkivät. Saimme ystäviä ja tunsin kotiutuvani alueelle.”

Vastaajat kuvasivat merkityksellisinä myös keskusteluja ja omien kokemusten jakamista toisten toimijoiden kanssa. Lisäksi vanhemmat kuvasivat vastauksissaan yhteistoiminnan ja yhteisen tekemisen toteutumista ja lisääntymistä toimintaan osallistumisen myötä. Osallisuuden vaikutuksina tulkitsen vastauksista sosiaalisten- ja vuorovaikutustaitojen vahvistumisen keskustelujen, mielipiteiden esiin tuomisen ja yhteisen toimimisen kautta. Toimijoiden keskinäinen vuorovaikutus ja yhteistoiminta toteutuvat vanhempien keskuudessa muun muassa vertaistukena. Lapset leikkiessään ja yhdessä toimiessaan harjoittelevat ja oppivat vuorovaikutuksen ja yhdessä toimimisen taitoja.

”Sai jutella muiden äitien kanssa ja huomata, että muillakin on samat ongelmat.”

”Ryhmässä vaihdettiin joka kerta kuulumiset ja joka viikko oli jokin puheen aihe tai toiminta.”

”Hienoa ja hyvää saada lapseni tavata ikäisiään ja leikkiä muut lapset ympärillä. Vaihtelua päiviin ja oppimista.”

Perheen sisäiset sosiaaliset suhteet ja yhteisyys ilmenivät vastauksissa kuvauksina perheen sisäisen yhteenkuuluvuuden vahvistumisena yhdessä tekemisen ja lapsen keskittymisen myötä. Vastaaajien kuvauksissa näkyi myös arjen kiireiden ja töiden viemä vanhempien aika. Nykyilmionä myös sosiaalinen media ja sähköinen maailma sitovat huomiota pois lapsesta. Medialaite on tällöin lapsen ja vanhempien vuorovaikutuksen välissä rajoittaen tai poissulkien läsnäolon ja toisen huomioon. Vuorovaikutus ja yhteinen toiminta rakentaa ja vahvistaa osaltaan vanhempien ja lapsen suhdetta.

”Kerhossa on aikaa touhuta lasten kanssa, kun arjessa usein unohtuu pysähtyä leikkimään.”

”Olemme tehneet asioita, joita ei välttämättä kotona tulisi tehtyä.”

”Toiminta on mukavaa yhdessäoloa. Se on tehnyt hyvää meille.”

Hyvinvointivaikutukset

Hyvinvointiin liittyvinä vaikutuksina vastaajat korostivat voimaantumisen ja jaksamisen vahvistumisen kokemuksia. Vastaajat kuvasivat toisten aikuisten seuran lisänsen omaa arjessa jaksamista pienten lasten kanssa. Kuormittumisen tunteen väheneminen vaikuttaa yksilön toimintakykyä ja hyvinvointia vahvistavasti. Voimaantuminen ja jaksamisen lisääntyminen tukevat toimijuutta ja selviytymistä arkielämän tehtävistä. Kun elämismailmassa on itselle hyvinvointia tuottavia elementtejä, ne vahvistavat voimavaratekijöitä, motivoivat ja virittävät positiivisuutta. Voimaantumisella itseluottamuksena ja vahvistuvina voimavaroina on positiivinen vaikutus elämäntielle. Sen säteilyvaikutukset ovat merkittäviä myös koko perheen hyvinvoinnin kannalta.

”Kerhossa käytyä tuntui jaksavan taas arjessa paljon paremmin niin lapsen kuin puolisonkin kanssa. Mieli piristyi kummasti ja tuntui että jaksaa taas vaikka mitä ja arki ei tunnu niin raskaalta ja yksinäiseltä.”

”Ihmisten kohtaaminen antaa energiaa pyörittää kotiarkea.”

”Kun lapset olivat pienempiä, kävin säännöllisesti ja niistä oli iso tuki jaksamiselle.”

Useasta vastauksesta välittyi kokemus yksinäisyydestä. Vastaajat kuvasivat arjen yksinäisyyttä ollessaan pienen lapsen kanssa kotona. Yhteisön tuella ja ihmissuhteilla on vaikutusta yksilön fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin ja toimintakyvyn

vahvistumiseen. Toisten ihmisten seura ja ryhmään kuuluminen vähentävät yksinäisyyttä. Ihmisten yksinäisyyden kokeminen ja vastaavasti sosiaalisten suhteiden tai ryhmään kuulumisen tarve on yksilöllinen ja vaihtelee elämäntilanteen eri aikoina.

”Tarve nähdä toisia samassa elämäntilanteessa olevia.”

”Kerhoilla suuri positiivinen merkitys arkeen, en kokenut yksinäisyyttä, tutustuin moniin mukaviin ihmisiin ja perheisiin.”

Hyvinvointiin liittyvinä vaikutuksina vastaajat kuvasivat myös rohkeuden, avoimuuden ja vanhemmuuden identiteetin vahvistumisen kokemuksia. Vaikutukset ilmenivät yksilön minäpystyvyytenä, itsetuntona, luottamuksena sekä vanhemmuuden identiteetin ja toimijuuden vahvistumisena. Puhuminen omista asioista ja tuntemuksista vieraille ihmisille vaatii rohkeutta ja avoimuutta, luottamusta toisiin ihmisiin. Itsetunto ja luottamus omiin kykyihin vahvistuu, kun vanhemmat yhteistoiminnassa toisten kanssa voivat hyödyntää lapsiperheiden elämismaailman tilanteita, vertaisten toimintaa ja sosiaalisia suhteita peilauspintana omalle toiminnalle ja taidoille.

”En tunne olevani yksin ajatusteni kanssa. Olen myös saanut rohkaisua mm. avun pyytämiseen.”

”Toimintaan osallistuminen lisäsi minun kohdallani avoimuutta ja rohkeutta olla äiti ja liikkua lapseni kanssa.”

Osallisuudella ei välttämättä ole yksilölle tai perheelle koettuja vaikutuksia tai niitä ei tiedosteta. Vastaajat kuvasivat kokemuksia siitä, että avoimen kohtaamispaikan toimintaan osallistumisella ei ollut vaikutusta omaan tai perheen arkeen ja hyvinvointiin. Osalle vastaajista matalan kynnyksen kohtaamispaikan toimintaan osallistuminen sisälsi mielikuvan tarpeesta. Kokemus tarpeesta ilmeni ratkaisevana tekijänä toimintaan osallistumiselle tai osallistumattomuudelle. Perheiden elämäntilanteet ovat yksilöllisiä ja erilaisia. Samoin perheiden kokema tarve tai mahdollisuudet osallistua toimintaan ovat erilaisia.

”Ei ollut sen suurempaa vaikutusta perheemme arkeen.”

”Sosiaalisuuden tarve on eri ihmisillä erilainen. Myös avuntarve ja elämän kokonaisuus vaihtelevat. Emme ole siis juurikaan hyötynneet tällaisesta.”

”En ole kokenut tarvitsevani.”

6 POHDINTA JA PÄÄTELMÄT

6.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointi on keskeinen piirre tieteenharjoittamisessa ja kuuluu hyvään tutkimuskäytäntöön. Laadullisessa tutkimuksessa käsitteiden validiteetti ja reliabiliteetti soveltuvuus sellaisenaan luotettavuuden perusteiksi on haasteellista. Tutkimusta arvioidaan ja tarkastellaan laajemmin kokonaisuutena, jolloin sen koherenssi, sisäinen johdonmukaisuus korostuu. Laadullisen tutkimuksen pääasiallisena tutkimusvälineenä on tutkija. Näin ollen luotettavuuden ja eettisyyden arvioinnin keskeisin kriteeri on tutkija itse ja hänen rehellisyytensä. Arvioinnin tulee koskea koko tutkimusprosessia, tutkijan valintoja ja ratkaisuja. (Eskola & Suoranta 1998, 152–153; Tuomi & Sarajärvi 2009, 136–141; Aaltio & Puusa 2011, 153–156.) Tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä arvioidessani olen tarkastellut tutkimusta kokonaisuutena. Näin tutkimuksen johdonmukaisuus sekä tutkimusprosessin eri vaiheissa tekemäni valinnat, kuvaukset ja perustelut ovat yhteydessä tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointiin.

Tutkimuksen keskiössä on osallisuus ja osallisuuden vaikutukset lapsiperheiden hyvinvointiin. Olen rakentanut tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen nojautuen osallisuudesta sekä vaikuttavuuden ja vaikutusten tarkastelusta tehtyihin aiempiin tutkimuksiin, käsitteistöön ja olemassa oleviin teoreettisiin näkemyksiin. Puusan ja Juutin (2011, 52–53) mukaan laadullisessa tutkimuksessa teorian merkitys on keskeinen viitekehyksen muotoutuessa alan teoksiin ja aikaisempiin tutkimuksiin laajasti perehtyen. Tutkimuksen teoreettista viitekehystä rakentaessani ja tuloksia arvioidessani olen viitannut muiden tutkijoiden julkaisuihin ja saavutuksiin. Hyvän tieteellisen käytännön (ks. myös TENK 2012) mukaisesti olen viitannut aiempiin julkaisuihin asianmukaisesti antaen niille koolun arvon ja merkityksen tässä tutkimuksessani ja sen tuloksissa.

Kontekstualisointi ja kontekstin tuntemus ovat laadullisessa tutkimuksessa tärkeä tekijä, koska tutkimuksen toimijat sekä saadut tutkimustulokset ja niiden soveltaminen ovat sidoksissa kulttuuriin, toimintaympäristöön ja tilanteeseen (Kylmä & Juvakka 2007, 115). Sosiaalinen todellisuus rakentuu yksilöiden ja yhteisöjen asioille antamista erilaisista merkityksistä ja niiden tulkinnoista. Näin ollen sosiaalinen todellisuus ja siitä tehtävät tulkinnat ovat sidonnaisia kontekstiin ja siinä toimiviin henkilöihin. (Puusa & Juuti 2011,

51.) Tämän tietämyksen ja ymmärryksen saavuttamiseksi tutkimuksen teoriaosassa olen perehtynyt laajasti matalan kynnyksen palveluihin ja lapsiperheille suunnattuihin avoimiin kohtaamispaikkoihin aiemman tutkimuksen, käsitteistön ja käytännön toiminnan taasoilla. Myös ennakko-oletusten tiedostaminen ja huomioiminen tutkimusta tehtäessä lisää Eskolan ja Suorannan (1998, 16, 153) mukaan tutkimuksen varmuutta. Tutkijana olin itselleni entuudestaan vieraan asian äärellä. Lapsiperheiden palvelut ja avoimet kohtaamispaikat eivät ole osa minun elämismaailmaani, joten siltä osin minulla ei ollut ennakko-olettamuksia tai kokemusta asiasta.

Tutkimusasetelma tässä kyselytutkimuksessa on poikkileikkausaineistolla toteutettu poikittaistutkimus, jossa aineisto on kerätty useilta vastaajilta yhdessä ajankohdassa. Toinen tutkimusasetelmallinen vaihtoehto on seurantatutkimuksena toteutettu pitkittäistutkimus, jossa aineistonkeruu toteutetaan samoilta vastaajilta vähintään kahdessa eri ajankohdassa. Asioiden syy-seuraus -suhteita tai jonkin asian muuttamisen vaikutuksia toisen tekijän muutoksiin ei voi saada selville poikittaistutkimuksella. (Vastamäki 2015, 121–122.) Pitkittäistutkimus olisi mahdollistanut tavoittelemani osallisuuden vaikuttavuuden tutkimuksen. Sen sijaan osallisuuden koettujen vaikutusten ja osallisuuteen vaikuttavien tekijöiden esiin saaminen vastaajien kokemuksena toteutui kertaluontoisesti toteutetulla kyselytutkimuksella.

Menetelmällisesti verkkolomakkeella toteutetussa kyselytutkimuksessa esitin kysymykset kaikille vastaajille täysin samalla tavalla. Verkkokyselylomake sopi hyvin aineiston keräämistavaksi, koska tutkittava ryhmä ei ollut rajattu vastaajajoukko, vaan se muodostui avointen kohtaamispaikkojen toimintaan osallistuvista lapsiperheistä. Lisäksi kysely suuntautui maantieteellisesti laajalla alueella oleville vastaajille. Sähköisesti toteutetussa kyselyssä en tutkijana vaikuttanut läsnäolollani tai olemuksellani vastauksiin eikä vuoro-vaikutuksellinen valta-asetelma ollut vastaustilanteessa läsnä (ks. myös Kuula 2011, 174). Vastaajat saattoivat valita itselleen sopivan ajankohdan kyselyyn vastaamiselle ja pohtia kysymyksiä rauhassa. Vastaajien anonymiteetin ohella nämä tekijät lisäsivät tutkimuksen luotettavuutta. Tiedonhankinta on toteutettu eettisesti kestäväällä tavalla. (Ks. myös Hirsjärvi ym. 2009, 193–196; TENK 2012; Valli 2015, 44–50.)

Toteutetun verkkokyselytutkimuksen heikkoudeksi nostan tarkentavan informaation puutteen kyselyyn vastattaessa, jolloin väärinymmärrykset vastaustilanteessa ovat olleet mahdollisia. Tutkijana minulla ei myös ole tietoa muun muassa vastaajien suhtautumisesta kyselyyn, heidän tietämyksestään tutkittavasta asiasta tai vastaamisen huolellisuudesta. (Ks. myös Hirsjärvi ym. 2009, 193–196; Valli 2015, 44–50.) Lisäksi vapaasti verkossa saatavilla olleen kyselyn tutkimuksellista luotettavuutta heikentää epävarmuus siitä, ketkä kyselyyn todella vastasivat ja kuinka hyvin vastaajat edustivat tutkimuksessa tavoiteltua kohderyhmää (ks. myös Vehkalahti 2014, 12). Toteutustapana oli internetin kautta tehty verkkokysely. Se poissulki sellaiset vastaajat, joilla ei ollut internetin käyttömahdollisuutta (ks. myös Hall & Hall 2004, 111).

Hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti kyselyyn vastaajia informoitiin tutkimuksesta vastuussa olevasta tahosta sekä kehen he saattoivat ottaa yhteyttä halutessaan lisätietoja tutkimuksesta. Lisäksi kyselyn alussa vastaajille kerrottiin, paljonko kyselyyn vastaaminen vie aikaa ja vastaamisen tapahtuvan anonyymisti ilman tunnistavia henkilötietoja. (Ks. myös Kuula 2011, 104–107, 200–209.) Vastaajien omin sanoin kirjoittamat avoimet vastaukset saattavat toisinaan sisältää vastaajaa itseään tai toisia henkilöitä koskevia tunnistetietoja (Kuula 2011, 212–214, 245). Näissä tapauksissa poistin vastauksissa olleet suorat tunnistetiedot. Tulososion aineisto-otteita valikoidessani huomioin, ettei ote sisällä sisällöllisesti tai vastaustyyllillisesti seikkoja, joista vastaaja olisi tunnistettavissa.

Tutkimusaineisto koostui vastaajien kuvaamista kokemuksista, joiden voidaan olettaa olevan totuudenmukaisia, mutta kyselyn tarkoituksen mukaan muotoutuneita (ks. myös Puusa 2011, 118). Lisäksi todellisuus näyttäytyy jokaiselle yksilölle erilaisena ja sille annetut merkitykset ja kuvaukset ovat subjektiivisia (Kylmä & Juvakka 2007, 28–29). Eri ihmiset ymmärtävät, kokevat ja kuvaavat saman asian eri tavoin. Näin ollen subjektiiviseen tietoon ja kokemukseen pohjautuvasta aineistosta ei ole pyrkimystä muodostaa ja tulkita yhtä ainoaa totuutta tutkittavasta ilmiöstä. Tähän ymmärrykseen pyrin myös tutkimukseni kriittiseen realismiin nojaavalla lähestymistavalla.

Tutkimusaineistosta puhuttaessa luottamuksellisuudella ja eettisyydellä tarkoitetaan sellaisia lupauksia ja sopimuksia, joita tutkittavien tai vastaajien kanssa tehdään aineiston

käyttöön ja käyttötarkoitukseen liittyen (Kuula 2011, 88–89, 99). Tämän tutkimuksen tekeminen ei edellyttänyt tutkimuslupaa. Tutkimuskyselyssä vastaajille kerrottiin, että tuloksia hyödynnetään Pohjois-Savon lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman vanhemmuuden ja parisuhteen matalan kynnyksen palvelujen suunnittelussa sekä ”Avoimet kohtaamispaikat perheiden tukena” osion vastauksia käytetään lisäksi Itä-Suomen yliopiston sosiaalihalvintotieteen pro gradu -tutkielman aineistona. Vastaukset tulevat vain näihin kyseisiin käyttötarkoituksiin, eikä niitä luovuteta ulkopuolisille. Tutkimusaineistoa on käytetty ainoastaan ilmoitetussa käyttötarkoituksessa.

Kylmä ja Juvakka (2007, 110–111) sekä Kuula (2011, 115, 175, 222) painottavat, että tutkimusaineiston säilyttämisessä tulee huolehtia riittävästä tietoturvallisuudesta, ettei sähköisessä- tai paperitulostemuodossa oleva aineisto ole ulkopuolisten nähtävillä tai saatavilla. Tutkijana olen tiedostanut vastuuni aineiston turvallisesta säilyttämisestä. Tämän tutkimuksen aineisto on tallennettuna tutkijan salasanalla lukitulle kannettavalle tietokoneelle. Näin ulkopuolisilla ei ole pääsyä sähköiseen aineistoon. Analyysin tekemistä varten aineisto on myös tulostettuna paperiversioksi. Tulostettu aineisto ei ole ollut missään vaiheessa ulkopuolisten nähtävissä. Sähköinen ja tulostettu aineisto on tutkijan käytössä pro gradu -tutkielman valmistumiseen saakka, jonka jälkeen aineisto hävitetään.

Aineiston analyysin luotettavuus- ja eettisyystarkastelu tutkimusprosessissa on myös tärkeää. Keskeistä on tutkijan avoimuus ja herkkyys aineistolle eli uuden oppiminen ja uusien näkökulmien löytäminen aineistosta (Eskola & Suoranta 1998, 15). Aineiston lukeminen ja sisäistäminen oli tutkimusprosessissa ymmärrystäni avaava ja jopa tunteikas vaihe. Useat vastaajat olivat kuvanneet kirjoituksissaan hyvin henkilökohtaiselle tasolle meneviä kokemuksia ja tunteita. Tutkijana kävin eettistä pohdintaa vastaajien kuvasten itsessäni herättämistä tunteista ja niiden vaikutuksista tulkintoihini. Vastaajien kuvauksia lukiessa saatoin eläytyä heidän elämismaailmaansa.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi edellyttää aineiston tuntemusta, aikaa ajatteluprosessiin ja tulkintojen tekoon sekä perehtymistä analyysin tekemiseen. Analyysivaiheen tarkoituksena on saada aineistosta systemaattisella läpikäynnillä esiin jotain, joka vastaajan tekstissä ei suoraan ole ilmaistu ja läsnä. (Ruusu vuori ym. 2010, 16.) Pyrin kuvaamaan analyysivaiheen huolellisesti, jotta lukija voi seurata päättelyni etenemistä analyysin eri

vaiheissa. Tulkintojen tekeminen vaatii aineistoon perehtymistä, ajattelua, uudelleen aineistoon palaamista, tutkimuskysymyksiin tukeutumista sekä ymmärryksen rakentamista vastaajien osallisuudelle antamista kuvauksista ja merkityksistä. Analyysiä tehdessäni teoreettinen viitekehys oli ajattelun taustalla. Lapsiperheiden elämismaailman ja sosiaalisen todellisuuden ollessa kerrosteinen tarkastelin osallisuutta kriittisen realismin ja CAIMeR-mallin osa-alueiden ohjaamana tunnistaakseni osallisuuteen vaikuttavia erilaisia tekijöitä. Pyrin kuitenkin rakentamaan tulkinnat aineistosta käsin tehden oivaltavia havaintoja ja ymmärtämään ilmiön syvällisempiä merkityksiä ja syy-yhteyksiä.

Aineistolähtöinen analyysi saa osakseen kritiikkiä, sillä lähtökohtaisesti tutkijalla on tutkimastaan ilmiöstä käsitys tai hypoteesi, jolla on vaikutuksia tutkimusasetelmaan, käytettyihin käsitteisiin, analyysiprosessiin ja tuloksiin. Empiirinen tutkimuskohde täytyy olettaa jonkinlaiseksi, jotta se voidaan altistaa tarkastelulle. Myöskään uudet teoriat eivät voi syntyä pelkkien puhtaiden havaintojen perusteella. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–96; Ruusuvoori ym. 2010, 16–17.) Analyysiä tehdessäni luokkien nimeämisen vaiheessa päättelyn logiikkaan tuli osittain mukaan myös deduktiivista tutkimusotetta, jolloin loogisen päättelyn tukena käytin olemassa olevia käsitteitä. Luokkia nimetessä kuvastui yhteys ilmiöstä jo aiemmin tietämäni sekä aiemmin käyttämiini käsitteisiin. Luotettavuutta lisäämään ja tekemään ajattelu- ja tulkintaprosessiani näkyväksi olen lisännyt tutkielman liitteeksi (ks. liitteet 2 ja 3) esimerkit tekemistäni analyyseistä.

Tuloksia raportoidessani käytin tutkimuksen aineisto-otteita selventämään tekemiäni tulkintoja. Tulososion muodostui laaja sisältäen runsaasti aineisto-otteita. Tulososion monisanaisuuden ja aineisto-otteiden runsaan määrän perusteena on tutkittavaan moniulotteiseen ilmiöön lähestyminen konkreettisempien käsitteiden, asioiden ja toimintojen kautta. Tutkimustuloksia raportoidessani pyrin kuvaamaan tekemäni tulkinnat selkeästi ja johdonmukaisesti. Eskolan ja Suorannan (1998) sekä Hirsjärven ja kumppaneiden (2009) mukaan tutkimuksen kulun ja prosessissa käytettyjen periaatteiden tarkka kuvaus sekä päättelyn ja tulkintojen havainnollistaminen aineisto-otteilla lisää tutkimuksen luotettavuutta ja läpinäkyvyyttä.

Laadullisilla tutkimusmenetelmillä tehty tutkimus on ainutkertainen ja toiset tutkijat saattavat päätyä erilaiseen tulokseen käsitellessä ja tulkitessa tutkimusaineistoa (Aaltio &

Puusa 2011, 156). Syynä voi olla tutkimuksen subjektiivinen luonne, joka ilmenee tekeminiäni ratkaisuina, valintoina ja tulkintoina. Siihen voi vaikuttaa valitsemani tieteenfilosofinen näkökulma tutkimukseen sekä holistinen ymmärrys osallisuudesta. Syynä voi olla myös eri tutkijoiden erilainen esiyymmärrys ja teoreettinen perehtyneisyys tutkittavaan ilmiöön tai kontekstiin. Myös mahdollisuus yhdistää vastaajien taustatiedot avovastauksiin olisi voinut tuottaa jossain määrin erilaisen tuloksen (ks. myös Harinen 2009, 338–339).

Tutkimuksen avulla on pyrkimys kuvata tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman totuudenmukaisesti ja kattavasti. Tutkimustiedon avulla voidaan hahmottaa todellisuutta arkitietämystä syvällisemmin. (Kylmä & Juvakka 2007, 174.) Tutkimustulosten yhteenvedon osiossa pyrin arvioimaan tekemiäni tulkintoja ja johtopäätöksiä suhteessa aikaisempiin tutkimuksiin. Tutkimuksen luotettavuutta lisää tekemieni tulkintojen saama tuki muista samaa ilmiötä tarkastelleista tutkimuksista (ks. myös Eskola & Suoranta 1998, 154). Päätelmiä tehdessä pyrin huomioimaan, että vastaajien kuvaukset ovat heidän subjektiivisia kokemuksiaan, jotka oletettavasti näyttäytyvät erilaisina, kun tarkastelen niitä objektiivisesti tutkimustuloksina.

Tutkijana olen reflektiivisesti tietoinen lähtökohdistani aloittelevana tutkimuksen tekijänä ja kokemustasoni mahdollisista vaikutuksista tutkimusprosessiin (ks. myös Kylmä & Juvakka 2007, 129). Vahvistettavuutta on tutkimusprosessin kuvaaminen niin, että lukija saa käsityksen tehdyistä ratkaisuksista ja tutkimusprosessin etenemisestä sen kaikissa vaiheissa (Eskola & Suoranta 1998, 153). Olen pyrkinyt kuvaamaan prosessin eri vaiheet ja tekemäni valinnat, jotta lukijalle muodostuu kuva tekemäni tutkimuksen kulusta.

Eettiset kysymykset ovat kaiken tutkimustoiminnan lähtökohta ja tutkimuksen uskottavuuden perusta (Tuomi 2008, 143). Olen toteuttanut tämän tutkimuksen hyvän tieteellisen käytännön ja ohjeiden edellyttämällä tavalla rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti (ks. myös TENK 2012). Olen noudattanut eettisinä periaatteina ihmisten itsemääräämisoikeutta, vahingoittumattomuutta ja yksityisyyden kunnioittamista tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa (ks. myös Kuula 2011, 60). Tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmät täyttävät tieteellisen tutkimuksen vaateet.

6.2 Tutkimustulosten yhteenveto ja päätelmät

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin lapsiperheiden kokemuksia osallisuudesta, siihen vaikuttavista tekijöistä sekä osallisuuden vaikutuksista perheiden arkeen ja hyvinvointiin avointen kohtaamispaikkojen kontekstissa. Tutkimuksen tavoitteena oli syventää ymmärrystä ja tuottaa uutta tietoa osallisuudesta sekä matalan kynnyksen palveluista lapsiperheiden osallisuuden ja hyvinvoinnin tukijana. Osallisuuden taustateorianä oli holistinen käsitys osallisuudesta. Sovelsin tarkastelussani kriittisen realismin näkökulmaa. Tutkimuskysymykset olivat: millaisena osallisuus ilmenee matalan kynnyksen avointen kohtaamispaikkojen toimintaan osallistuville lapsiperheille, mitkä tekijät vaikuttavat toimintaan osallistuvien lapsiperheiden osallisuuteen sekä mitä vaikutuksia osallisuudella on lapsiperheiden arkeen ja hyvinvointiin?

Tutkimustuloksena lapsiperheiden osallisuus ilmeni yhteenkuuluvuutena, voimaantumisenä, toiminnallisuutena ja tietämyksenä. Avointen kohtaamispaikkojen kontekstissa osallisuus korostui sosiaalisena ilmiönä. Yhteenkuuluvuus ilmeni vuorovaikutustapahtumina, kohtamisena ja sosiaalisina suhteina toisten toimijoiden kanssa. Yhteenkuuluvuutta ilmensi myös kuuluminen osaksi ryhmää, yhteisöä, verkostoja ja yhteiskuntaa. Aiemmissa tutkimuksissa sosiaaliset suhteet, ryhmään kuuluminen ja muun yhteisön merkitys on kytkeytynyt voimaantumiseen (Itzhaky & Schwartz 2000), hyväksytyksi tulemisen kokemuksiin (Woodgate, Edwards & Ripat 2012) sekä vertaisuuteen (Lalayants, Baier, Benedict & Mera 2015). Kuuluminen yhteisöön antaa kokemuksen kuulumisesta johonkin. Yksilö tuntee olevansa merkityksellinen ja arvokas, hyväksytty ja kunnioitettu yhteisön jäsen. (Ks. myös Beresford 2012.) Yhteinen elämismailma toisten vertaisten kanssa edesauttaa yhteenkuuluvuutta ja lujittaa yhteisyyttä. Vertaisuus on yhteisen elämismailman jakamista ja keskinäistä ymmärrystä. (Ks. myös Isola ym. 2017.)

Osallisuus voimaantumisenä ilmeni ensisijaisesti yksilön toimijuutena, voimavaroina, motivaationa ja omaan elämään vaikuttamisena. Voimaantuminen kytkeytyy myös aieman tutkimuksen valossa yksilön itsetuntemukseen (Itzhaky & Schwartz 2000) sekä yksilöllisiin tekijöihin, kuten voimavaroihin, motivaatioon ja kykyyn toimia (Bult ym. 2011). Voimaantuminen on toimijuutta omassa elämässä, elämänhallintaa, omaan ja perheen elämään vaikuttamista (ks. myös Isola ym. 2017). Yksilön voimavarat, itseluottamus

ja usko omaan kykyihinsä aikaansaavoittavuutta ja merkityksellisyttä yksilön elämään ja tulevaisuuteen (ks. myös Martela & Steger 2016). Voimaantumisen tukee yksilön selviytymistä arkielämän tehtävistä ja vastaantulevista haasteista.

Toiminnallisuus osallisuuden ilmentäjänä kuvasi toimintaan osallistumista, konkreettista toimintaa ja tekemistä. Toiminnallisuus on yksilön toimintaa sekä yhteistä tekemistä ja yhdessä toimimista toisten toimijoiden kanssa. Toiminnallinen tekeminen kuvastui pääosin konkreettisenä tekemisenä ja toimintana lasten kanssa tai lasten keskinäisenä tekemisenä. Aikuisten toiminnallisuus painottui enemmän vuorovaikutukseen ja kanssakäymiseen toisten kanssa. Toiminnallisuus on elämänhallintaa ja vastuunottoa omasta elämästä (Kvarnström ym. 2012) sekä osallistumista erilaisiin vaikuttamisprosesseihin (Thoits 2011). Aiemmassa tutkimuksessa on myös todettu mielekkään tekemisen merkityksellisyys yksilön hyvinvoinnille ja aktiivisuudelle (Itzhaky & Schwartz 2000).

Osallisuuden ilmeneminen tietämyksenä oli tiedon tuottamista, jakamista ja vastaanottamista. Se oli myös tiedon sisäistämistä ja ymmärrystä. Yhteinen kokemus- ja elämismailma rakentaa tietämystä ja yhteistoimintaa. Tietämys on monen tekijän taustalla ja mahdollistaja, joka korostaa tiedon merkitystä osallisuudessa. Tieto palvelutarjonnasta mahdollistaa osallistumisen, kun tietää vaihtoehtoista, voi valita ja vaikuttaa. Fordham kumppaneineen (2011) on todennut tiedon saamisen ja ammattihenkilöiden tuen olevan merkityksellistä perheiden voimaantumisen ja myönteisten kokemusten rakentumiselle. Tiedon ja tuen saaminen on merkityksellistä myös vanhemmuuden taitojen vahvistumiselle sekä lapsen kasvulle ja kehitykselle (ks. myös Halme ym. 2010). Tietämyksessä korostuu myös uuden oppiminen, tiedon soveltaminen, kokemusten vaihtaminen, keskustelut ja vertaistuki.

Tutkimusaineistossa osallisuuden ilmaisuihin vanhempien kokemuksena korostui osallisuus sosiaalisena ilmiönä, sekä osallisuuden yksilön hyvinvointiin että tietoon liittyvät seikat. Sen sijaan lasten näkökulmasta tehdyissä kuvauksissa painottui tieto uuden oppimisena ja toiminnallisuuteen kytkeytyvät osallisuuden ilmenemisen muodot. Vanhemmat kyselyyn vastaajina välittävät näin lastensa osallisuuskokemuksia, jotka ovat kuitenkin vanhempien perspektiivistä tulkittuja (Wyness 2012). Lapset itse kokemukseensa tiedon-

tuottajina olisivat voineet tuottaa erilaisen vastausaineiston. Osallisuuden holistisuus ilmeni vastaajien kokemuksissa osallisuuden ilmenemisen toisiinsa kietoutuneina kuvauksina. Kriittisen realismin näkökulma välittyi tutkimuksen tuloksissa osallisuuden kerroksisuutena ja kokonaisvaltaisuuksena. Osallisuuden kuvausten ja tulosten käsitteiden kytkeytyneisyys ilmensi osallisuuden eri osien keskinäistä sidoksisuutta, osallisuuden sidoksisuutta kontekstiin sekä toiminnan luonteeseen. (Ks. myös Töttö 2006; Bhaskar ym. 2017.)

Tutkimustuloksissa lapsiperheiden osallisuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi muodostuivat yksilö- ja perhelähtöiset tekijät sekä kontekstitekijät. Yksilö- ja perhelähtöisissä tekijöissä korostuivat yksilön ominaisuudet, kyvyt ja taidot sekä voimavarat (ks. myös Bult ym. 2011). Yksilö- ja perhelähtöiset vaikuttavat tekijät kytkeytyvät CAIMeR-mallin mukaisiin mekanismeihin ja muutoksia aikaansaaviin voimiin muun muassa yksilön toimintana ja ratkaisuna, luottamuksena sekä kykyinä hyödyntää palvelujen antia (ks. myös Morén & Blom 2003). Osallisuuden kokemukseen ja toteutumiseen vaikuttavat yksilön toimintakyky ja jaksaminen, vanhemmuudentaidot, arjen sujuvuus sekä tiedonsaanti. Myös perheiden erilaiset tilanteet ja tarpeet, sekä mielenkiinnon kohteet ja perheiden tärkeäksi koekemat seikat osoittautuivat osallisuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi (ks. myös Woodgate ym. 2012).

Tutkimustuloksien valossa kontekstitekijät yhdistyivät vahvasti matalan kynnyksen palveluja kuvaaviin tekijöihin. Mekanismin kautta tarkasteltuna kontekstitekijöissä näytettyivät palvelujärjestelmän ehtojen ja lapsiperheiden elämismailman kohtaaminen palvelun rakenteiden sekä erilaisten toimijaroolien tasoilla (ks. myös Morén & Blom 2003). Näitä olivat muun muassa toimintaympäristöön liittyvät tekijät (Bult ym. 2011), kulttuuriin ja arvoihin liittyvät tekijät (Woodgate ym. 2012) sekä palveluihin pääsyyn, sijaintiin ja aukioloaikoihin, tiloihin ja järjestelyihin sekä toiminnan rakenteellisiin tekijöihin, kuten maksuttomuuteen ja vapaaehtoisuuteen liittyvät tekijät (Bulling 2017; myös Woodgate ym. 2012). Työntekijöiden ammattitaidolla, toiminnalla ja asenteella ilmeni myös olevan vaikutusta perheiden osallisuuden kokemukseen ja toteutumiseen. Myös aiempien tutkimusten mukaan henkilökunnan työskentelytavat ja asennoituminen vaikuttavat lapsiperheiden osallisuuden toteutumiseen (ks. myös Coyne & Cowley 2007; Laitila 2010; Cele & van der Burgt 2015).

Tämän tutkimuksen tuloksena osallisuuden vaikutukset jakautuivat tiedollisiin, taidollisiin ja toiminnallisiin vaikutuksiin, sosiaalisiin vaikutuksiin sekä hyvinvointivaikutuksiin. Vertaistuki korostui tutkimusaineistossa muodostuen tuloksissa vaikutuksia läpileikkaavaksi tekijäksi. Tiedolliset, taidolliset ja toiminnalliset vaikutukset tarkoittavat sekä tiedonsaantia että tietoisuutta itseä ja omaa elämismailmaa koskevista asioista, joka edelleen vaikuttaa yksilön elämänhallintaan (ks. myös Fordham ym. 2011). Ne ovat myös tietoa ja taitoja uuden oppimisena ja selviytymis- ja ongelmanratkaisutaitona (ks. myös Liu, Chao, Huang, Wei & Chien 2010). Yhteistoiminnassa muiden vertaisten kanssa uuden oppimista tapahtuu myös omien tekemisten arviointina suhteessa muiden toimintaan. Elämän rytmin ja struktuurin rakentuminen tietämyksen ja mielekkään toiminnan kautta tuo arkeen ennakoitavuutta ja turvallisuutta. (Ks. myös Martela & Steger 2016.)

Sosiaalisia vaikutuksia tuloksissa kuvasi yhteisöön kiinnittyminen, verkostoituminen ja ystävyysuhteet (ks. myös Beresford 2012; Isola ym. 2017). Sosiaalisia vaikutuksia kuvasi myös perheen sisäisten suhteiden ja yhteisyyden vahvistuminen sekä koko perheen yhteisen ajan ja tekemisen lisääntyminen (ks. myös Badura, Madarasova Geckova, Sigmundova, Sigmund, van Dijk & Reijneveld 2017). Sosiaalisten suhteiden muodostumisen, verkostoitumisen ja tietämyksen vahvistumisen myötä yhteistoiminta muiden kanssa sekä uskallus muun muassa omien kokemusten esiin tuomiseen lisääntyy.

Hyvinvointivaikutuksissa korostui voimaantuminen, itsetunnon ja toimintakyvyn vahvistuminen (ks. myös Liu ym. 2010) sekä usko ja luottamus omiin taitoihin ja kykyihin (ks. myös Itzhaky & Schwartz 2000). Martela ja Steger (2016) sekä Isola kumppaneineen (2017) ovat myös todenneet hyvinvoinnin vahvistumisen lisäävän motivaatiota ja positii-visuutta, joka edelleen vahvistaa vastuunottoa omasta elämästä ja antaa tavoitteellisuutta tulevaisuuteen. Hyvinvoinnin vahvistuminen lisää myös itsemääräämistä ja oman elämän hallintaa tuoden vahvuutta valintojen ja päätösten tekemiseen (ks. myös Itzhaky & Schwartz 2000).

Kriittisen realismin näkemyksiin nojautuminen tutkimuksessa lisäsi ymmärrystä todellisuuden ja elämismailman kerrostuneisuudesta. Sosiaalisen todellisuuden kerrosmaisesti rakentuneet tasot ovat keskinäisessä vaikutuksessa toisiinsa. Osallisuus todentuu elämismailman eri tasoilla ja rakentuu tilanteissa ja kontekstissaan uudelleen. (Ks. myös Morén

& Blom 2003; Bhaskar ym. 2017.) Tutkimusaineistossa ja tuloksissa osallisuuden ilmeneminen, siihen vaikuttavat tekijät ja osallisuuden vaikutukset näyttäytyivät eri elämämaailman tasoilla yksilölle henkilökohtaisena tai perheen tason kokemuksena, toimintana ja niihin vaikuttavina tekijöinä. Yhteisössä osallisuus ilmeni hyvänä henkenä ja yhteisyytenä sekä yhteisön toimintana. Yksilön asema yhteisössä ja yhteisön muut toimijat ilmenivät merkityksellisinä vaikuttajina osallisuuden kokemukselle sekä tiedolliselle ja toiminnalliselle toteutumiselle. Osallisuus ja siihen vaikuttavat tekijät ilmenevät myös organisaatiossa ja yhteiskunnassa esimerkiksi kulttuurina, lapsi- ja perhelähtöisyytenä, sekä toiminnan, ohjelmien tai poliittisten linjausten toimijoiden osallisuutta vahvistavina tavoitteina. Vaikutuksia tarkastellessani havaitsin yksilö-, organisaatio- ja yhteiskunnallisen tason vaikutuksia (ks. myös Vaarama 2015), sekä muun muassa vaikutusten luonteen olevan välittömiä ja osin taas pitkän aikavälin vaikutuksia (ks. myös Meklin 2001). Kriittisen realismin lisäarvo tutkimukselle oli vahvempi ymmärrys osallisuudesta yhteiskuntarakenteita läpileikkaavana ilmiönä.

Näiden tulosten pohjalta voin päätellä osallisuuden ja sen vaikutusten olevan tiukasti toisiinsa kytkeytyneitä lapsiperheiden kerrosmaisesti rakentuneessa elämämaailmassa. Sosiaalisen todellisuuden ja elämämaailman kerrostuneisuus sisältää toimijat, toiminnan ja sen rakenteet sekä näiden keskinäisen vuorovaikutuksen ja kausaaliset suhteet (ks. myös Mäntysaari 2006, 151–153). Näin ollen osallisuus ilmenee esimerkiksi yksilön sosiaalisena toimintana ja samanaikaisesti osallisuus rakentuu yksilön sosiaalisten suhteiden ja yhteisön jäsenyyden kautta. Toinen osallisuuden kytkeytyneisyyttä kuvaava seikka on ymmärrys sen osien jatkuvasta keskinäisestä vaikutuksesta toisiinsa. Esimerkiksi tarve yhteenkuuluvuuteen kohtaamisina ja ihmissuhteina kuvataan syinä toimintaan mukaan lähtemiselle. Samanaikaisesti ystävyysuhteiden syntyminen ja verkostoituminen toisten kanssa on seuraus ja vaikutus toimintaan osallistumisesta.

Totean osallisuuden olevan myös ilmiönä itseään vahvistava eli osallisuus lisää osallisuutta. Tämä kuvastaa osallisuuden emergenttistä, kerroksellisesti rakentuvaa luonnetta. Se myös osoittaa osallisuuteen vaikuttavien rakenteiden ja mekanismien olemassaolon, vaikka ne eivät aina ole suoraan havaittavissa. CAIMeR-mallin osa-alueiden antama tuki tutkimuksessa toi näkyviin osallisuuden rakentumisen elämämaailman eri osien vuoro-

vaikutuksessa. Muutos osallisuuden kokemuksessa, toteutumismahdollisuuksissa tai vaikutuksissa vaikuttaa edelleen laajempaan kokonaisuuteen yksilön tai perheen elämässä. Esimerkiksi tiedonsaanti palveluista vaikuttaa suoraan palvelujen käyttöön (ks. myös Fordham ym. 2011). Palvelujen käytöstä koituu edelleen usealla elämismaailman tasolla ilmeneviä, osallisuutta vahvistavia vaikutuksia (ks. myös Matthies 2008). Tai kuinka tietämyksen ja osaamisen vahvistumisen vaikutukset tulevat näkyväksi esimerkiksi vanhemmuuden taidoissa (ks. myös Halme ym. 2010; Liu ym. 2010). Vanhemmuuden taitojen vahvistuminen vaikuttaa edelleen esimerkiksi yksilön ja perheen arjenhallintaan (ks. myös Isola ym. 2017). Toimijuuden vahvistuminen puolestaan voi ilmetä aktiivisuutena omassa elämässä lisäten elämänhallintaa ja saaden aikaan aktiivisuutta esimerkiksi kehittämistoiminnassa ja vaikuttamisessa (ks. myös Itzhaky & Schwartz 2000). Nämä havainnot vahvistivat myös käsitystäni osallisuudesta holistisena ilmiönä.

Tulosten pohjalta voin myös päätellä osallisuuden olevan kiinteästi yhteydessä kontekstiin (ks. myös Bult ym. 2011; Woodgate ym. 2012; Bulling 2017) ja interventioon (ks. myös Häggman-Laitila & Pietilä 2007; Halme ym. 2010) sekä yksilöllisiin tekijöihin (ks. myös Bult ym. 2011; Woodgate ym. 2012; Vuorenmaa 2016). Warrenin (2007) osallisuuden holistinen malli soveltui hyvin tämän tutkimuksen taustateoriaksi. Malli on kuitenkin painottunut sosiaalityön interventioihin. Osallisuus sosiaalisena ilmiönä saa mallissa pienemmän arvon osallisuuden painottuessa omiin asioihin vaikuttamiseen, päätöksentekoon ja asiantuntijuuteen. Toiminnan luonne siis osaltaan määrittää osallisuutta ja osallisuuden rakentumista. Osallisuus ilmenee ja rakentuu eri tavoin erilaisissa konteksteissa ja tilanteissa. (Ks. myös Kuusela 2004; Bhaskar ym. 2017.) Avoimen kohtaamispaikan vahvasti sosiaalisessa toiminnassa muiden lapsiperheiden kanssa korostuvat osallisuuden yhteenkuuluvuuden ja toiminnallisuuden elementit. Sen sijaan oltaessa esimerkiksi viranhaltijan kanssa arvioimassa perheen tarpeita ja päättämässä palveluista korostuvat osallisuudessa tietämys ja voimaantuminen yksilön toimijuutena ja itsemääräämisenä. Osallisuuden toiminnalliset ja tietämyksen elementit korostuvat esimerkiksi yksilön toimiessa kokemusasiantuntijana lapsiperheiden palvelujen kehittämistoiminnassa.

Näiden tutkimustulosten pohjalta voin myös todeta osallisuuteen vaikuttavien tekijöiden tunnistamisen merkityksellisyuden. Osallisuuteen vaikuttavia tekijöitä on yksilö- ja perhetasolla (ks. myös Bult ym. 2011; Woodgate ym. 2012; Vuorenmaa 2016) jolloin niillä

on merkitystä muun muassa perheille palvelujen saavuttamisena (ks. myös McCartt Hess ym. 2000; Geeraert ym. 2004; Halme ym. 2010; Elstad & Eide 2017) tai palvelun tarjoajille avun ja tuen kohdentamisena (ks. myös Vaarama ym. 2008; Törmä 2009; Leemann & Hämäläinen 2015; STM 2016). Organisaatioiden ja yhteiskunnan tasoilla, esimerkiksi perhekeskusmallia suunniteltaessa, osallisuuden esteiden ja mahdollistajien tunnistaminen on merkityksellistä. Tämän tutkimuksen osallisuuteen vaikuttaneet yksilö- ja perhelähtöiset tekijät sekä kontekstitekijät antavat suuntaa tämän asian huomioimiselle.

Hallituksen strategisina tavoitteina sekä Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman ja maakunnallisesti Pohjois-Savon YHDESSÄ!-ohjelman tavoitteina on vahvistaa lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta ja matalan kynnyksen ennalta ehkäiseviä palveluja (STM 2016; STM 2018). Näiden tavoitteiden saavuttaminen on käytännössä mahdollista, kun tulevaisuudessa panostetaan toiminnassa ja resursseissa matalan kynnyksen palveluihin esimerkiksi avointen kohtaamispaikkojen muodossa. Teoreettisen perustani mukaiset matalan kynnyksen palvelujen laajemmat poliittiset tavoitteet, sekä avointen kohtaamispaikkojen palveluja kuvaavat tekijät sekä organisaatioiden toiminnalleen asettamat tavoitteet kuvastuvat tämän tutkimuksen tuloksissa. Yhteinen tahto- ja tavoitetila kaikilla tasoilla on lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden vahvistaminen sekä perheiden arjen ja hyvinvoinnin tukeminen. Voin tutkimustulosteni valossa todeta matalan kynnyksen avointen kohtaamispaikkojen toiminnalla olevan merkitystä lapsiperheiden kokemiin ja kuvaamiin hyvinvointivaikutuksiin ja hyvinvoinnin muutoksiin.

Yhteiskunnan toimijoiden eri tahoilla toteutettavissa strategioissa, ohjelmissa, palveluissa ja osallisuustyössä on merkityksellistä kulkea suuntaan, jossa asiakkaiden osallisuus on jo sisäänkirjoitettu toimintamalli (ks. myös Martin 2011; Koivisto ym. 2018; Sihvo ym. 2018). Osallisuuden toteuttamisen ei enää tulisi olla erillinen työntekijän työtehtävä tai ohjelman tavoite. Palvelurakenteet eivät läheskään aina mahdollista toimijoiden kokonaisvaltaista osallistumista palveluprosessin eri vaiheisiin. Valmiiksi määritellyt palvelut tai toiminta muodostuvat osallisuuden esteiksi. Vallan ja päätöksenteon siirtyminen palvelun käyttäjille estyy, jos ammattihenkilö kokee asiantuntemuksensa ja asemansa uhatuksi. Asiakkaiden ja palvelun käyttäjien osallisuuden vahvistaminen palveluprosessissa vaatii vielä opettelua kaikilta toimijoilta. Osallistuminen palveluprosessiin vaatii aktiivisuutta ja opettelua myös lapsiperheiltä. Yhdeksi jatkotutkimuksen aiheeksi nostaisinkin

lapsiperheiden osallisuuden toteutumisen omien palvelujen prosesseissa tai esimerkiksi monitoimijaisuuden toteutumisen LAPE-muutosohjelman perhekeskustoimintamallin suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Tie aitoon osallisuuteen on lapsiperheiden sekä muiden kohderyhmien toimijoiden asiantuntijuuden tunnistaminen.

Talouden näkökulmasta katsottaessa matalan kynnyksen palvelujen järjestäminen ja tarjoaminen lapsiperheille sosiaali- ja terveystalouden kentässä on myös kustannus. Tarpeet ovat rajattomat, kun vastaavasti resurssit palvelujen järjestämiseen ovat rajalliset. Niukat voimavarat tulee pyrkiä kohdentamaan tehokkaasti ja tarpeita vastaten, jotta lopputuloksena on mahdollisimman suuri lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääntyminen. (Ks. myös Meklin, Rajala, Sinervo & Vakkuri 2009, 188.) Merkityksellistä on nähdä ennalta ehkäisevien palvelujen säästö- ja hyvinvointivaikutukset varsinkin pidemmällä aikajännteellä tarkasteluna. Meklinin (2001, 108–110) mukaan palvelun vaikutukset voivat olla kestoaltaan ja voimakkuudeltaan lyhytkestoisia ja välittömiä, osa puolestaan pitkäaikaisia. Monet palvelut ovat pitkän elinkaaren investointeja, joiden kustannus syntyy nopeasti ja mahdollinen hyöty ilmenee myöhemmin. Lapsiperhepalvelujen toimivuuden ja vaikuttavuuden tutkimus sosiaali- ja terveystalouden kentässä on yksi tärkeä jatkotutkimusaihe.

Jatkotutkimusaiheeksi nostan tästä tutkimuksesta vielä vertaistukitoiminnan tarkastelun erilaisista näkökulmaista. Vertaistuki näyttöäytyi tutkimuksessa yksilön ja lapsiperheiden osallisuutta vahvistavana, tärkeäksi koettuna ja vaikuttavana tuen muotona. Aiemmissä tutkimuksissa (ks. myös Banach, Iudice, Conway & Couse 2010; Lalayants ym. 2015; Bellon, Sando, Crocker, Farnden & Duras 2017) on todettu, että vertaistuessa arvostetaan yhteisen elämämaailman kokemusten, tietojen ja taitojen vastavuoroista jakamista toisten toimijoiden kanssa sekä luottamuksellisuutta, kuulluksi tulemistä ja emotionaalista tukea. Vertaistuesta ja avointen kohtaamispaikkojen yhteisöistä haetaan apua myös yksinäisyyteen. Yksinäisyydestä negatiivisena kokemuksena voi koitua monia haitallisia sosiaalisia- ja terveystaloudellisia vaikutuksia (Hawkley & Cacioppo 2010). Vertaistuella voi olla suuri merkitys yksilölle ja perheelle myönteisinä lyhyen- ja pitkän aikavälin vaikutuksina.

Rakenteellisesti kaikkien saavutettavissa olevat maksuttomat ja helposti lähestyttävät palvelut tukevat vanhempien jaksamista ja mahdollistavat osaamisen ja tietämyksen vahvis-

tumisen. Lasten kohdalla tuki suuntautuu kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Pidemmällä aikavälillä hyvinvointivaikutukset voivat olla merkittäviä yksilöiden ja perheen arjessa, työelämässä, koulussa ja yleensä yhteiskunnassa pärjäämisessä ja selviytymisessä. (Ks. myös Halme ym. 2010.) Myös aiemmissa tutkimuksissa (ks. myös McCartt Hess ym. 2000; Geeraert ym. 2004; Elstad & Eide 2017) on todettu lapsiperheille suunnattujen ennalta ehkäisevien palvelujen ja monipuolisen tuen helpon saatavuuden, yksilöllisyyden ja joustavuuden tukevan ihmisten arkea ja palveluihin hakeutumista sekä vähentävän mahdollisten akuuttien ja myöhempien korjaavien palvelujen ja tukitoimien tarvetta.

Tämän tutkimuksen avulla minulla tutkijana oli mahdollisuus tuottaa uutta tietoa lapsiperheiden osallisuuteen liittyvästä todellisuudesta. Uskon, että tutkimustuloksia voidaan hyödyntää LAPE-muutosohjelman prosesseissa ja osallisuutta vahvistavissa käytännöissä, sekä matalan kynnyksen lapsiperheille suunnattujen palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä. Tieteellisesti tulokset voivat antaa uutta tietoa matalan kynnyksen palvelujärjestelmän mahdollisuuksista tukea lapsiperheiden osallisuutta ja hyvinvointia. Lisäksi tutkimus osaltaan tuotti uutta tietoa osallisuudesta ilmiönä ja osallisuuden vaikuttavuusnäkökulmasta lapsiperheiden arkeen ja hyvinvointiin. Osallisuus ilmiönä koskettaa kaikkia, joten jossain määrin tuloksia on mahdollista hyödyntää myös muiden palvelujen kohderyhmien osallisuuden toteutumisen tarkastelussa ja organisaatioiden toiminnassa.

Loppuyhteenvetona voin tämän tutkimuksen valossa todeta matalan kynnyksen avointen kohtaamispaikkojen osoittaneen arvonsa ja merkityksensä lapsiperheiden osallisuuden ja hyvinvoinnin tukijana. Bullingin (2017) tutkimustulosten kanssa yhtenevästi totean, että lapsiperheet kokevat tärkeinä tekijöinä avoimissa kohtaamispaikoissa sosiaalisen kanssakäymisen sekä mahdollisuuden tutustua ja verkostoitua toisten perheiden kanssa. Tärkeää on myös saada tukea vanhemmuuteen ja arkipäiväisiin tilanteisiin. Lapsille tärkeäksi koetaan mahdollisuus tutustua muihin lapsiin, oppia uusia taitoja ja leikkiä. Syy toimintaan osallistumiseen saattaa liittyä arjen toimintaan ja jäsentämisen tarpeeseen, muutostarpeeseen tai lisävoimavarojen etsimiseen. Se voi liittyä myös uteliaisuuteen, seuran ja vertais-tuen hakuun tai tiedon etsintään. Kynnys osallistumiseen koetaan matalaksi, kun kaikki ovat tervetulleita, vuorovaikutus on avointa, perheitä kuullaan ja heidän itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan. Keskeistä on perheiden kohtaaminen. Näin palvelujärjestelmä tarjoaa lapsiperheille varhaista tukea matalalla kynnyksellä arjen haasteista selviytymiseen.

LÄHTEET

Aaltio Iris & Puusa Anu 2011. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa Puusa Anu & Juuti Pauli (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Johtamistaidon opisto, JTO, Helsinki, 153–166.

Allardt Erik 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. WSOY, Helsinki.

Arnstein Sherry R. 1969. A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners* 35 (4), 216–224.

Avoin päiväkotitoiminta 2017. Kuopio. Avoin päiväkotitoiminta. Saatavissa: <https://peda.net/kuopio/varhaiskasvatus/leikkitoiminta/avoin-paivakotitoiminta>. Luettu 1.12.2017

Badura Petr, Madarasova Geckova Andrea, Sigmundova Dagmar, Sigmund Erik, van Dijk Jitse P. & Reijneveld Sijmen A. 2017. Do family environment factors play a role in adolescents' involvement in organized activities? *Journal of Adolescence* 59, 59–66.

Banach Mary, Iudice John, Conway Lindsay & Couse Leslie J. 2010. Family Support and Empowerment: Post Autism Diagnosis Support Group for Parents. *Social Work with Groups* 33, 69–83.

Bellon Michelle, Sando Sandi, Crocker Ruth, Farnden Jennifer & Duras Melissa 2017. Information, connection and giving back: peer support outcomes for families following acquired brain injury in South Australia. *Health and Social Care in the Community* 25 (1), 204–214.

Beresford Peter 2012. The Theory and Philosophy Behind User Involvement. Teoksessa Carr Sarah & Beresford Peter (toim.) *Social Care, Service Users and User Involvement*. Jessica Kingsley Publishers, London and Philadelphia, 21–36.

Bhaskar Roy 1998. Philosophy and scientific realism. Teoksessa Archer Margaret, Bhaskar Roy, Collier Andrew, Lawson Tony & Norrie Alan (toim.) *Critical Realism. Essential Readings*. Routledge, London, 16–47.

Bhaskar Roy, Danermark Berth & Price Leigh 2017. *Interdisciplinarity and Wellbeing: A Critical Realist General Theory of Interdisciplinarity*. Routledge Taylor & Francis Group, London and New York.

Blom Björn & Morén Stefan 2010. Explaining Social Work Practice – The CAIMeR Theory. *Journal of Social Work* 10 (1), 98–119.

Bloom Kathleen & Tam Jane A. 2015. Walk-In Services for Child and Family Mental Health. *Journal of Systemic Therapies* 34 (1), 61–77.

Brafield Helen & Eckersley Terry 2008. *Service User Involvement: Reaching the Hard to Reach in Supported Housing*. Jessica Kingsley Publishers, London and Philadelphia.

Bulling Ingunn Skjesol 2017. Stepping through the door – exploring low-threshold services in Norwegian family centres. *Child and Family Social Work* 22, 1264–1273.

Bult Maureen K., Verschuren Olaf, Jongmans Marian J., Lindeman Eline & Ketelaar Marjolijn 2011. What influences participation in leisure activities of children and youth with physical disabilities? A systematic review. *Research in Developmental Disabilities* 32, 1521–1529.

Bäckman Sonja 2008. Työkykyarviokokous moniammatillisen työryhmän päätöksentekotilanteena. Tutkimus vuorovaikutuksesta ja potilaan osallisuudesta. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Sosiologian laitos. Yliopistopaino, Helsinki.

Cele Sofia & van der Burgt Danielle 2015. Participation, consultation, confusion: professionals' understandings of children's participation in physical planning. *Children's Geographies* 13 (1), 14–29.

Clark Marion, Davis Ann, Fisher Adrian, Glynn Tony & Jefferies Jean 2008. *Transforming Services: Changing Lives. A Guide for Action*. The Centre of Excellence in Interdisciplinary Mental Health. The University of Birmingham and Suresearch, UK.

Coyne Imelda & Cowley Sarah 2007. Challenging the philosophy of partnership with parents: a grounded theory study. *International Journal of Nursing Studies* 44 (6), 893–904.

Dahler-Larsen Peter 2005. Vaikuttavuuden arviointi. Stakes, FinSoc, Helsinki.

D'Sa Amy & Rigby Mike 2011. The effectiveness of the service user consultant role in specialist personality disorder services. *Mental Health Review Journal* 16 (4), 185–196.

Duppong Hurley Kristin L., January Stacy-Ann A. & Lambert Matthew C. 2017. Using Caregiver Strain to Predict Participation in a Peer-Support Intervention for Parents of Children with Emotional or Behavioral Needs. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders* 25 (3), 170–177.

Elstad Toril Anne & Eide Arne Henning 2017. Social participation and recovery orientation in a “low threshold” community mental health service: An ethnographic study. *Cogent Medicine* 4.

Eskola Jari & Suoranta Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.

Fordham Loraine, Gibson Frances Leila & Bowes Jennifer 2011. Information and professional support: key factors in the provision of family-centred early childhood intervention services. *Child: care, health and development* 38 (5), 647–653.

Gallagher Peggy A., Rhodes Cheryl A. & Darling Sharon M. 2004. Parents as Professionals in Early Intervention: A Parent Educator Model. *Topics in Early Childhood Special Education* 24 (1), 5–13.

Geeraert Liesl, Van den Noortgate Wim, Grietens Hans & Onghena Patrick 2004. The Effects of Early Prevention Programs for Families with Young Children at Risk for Physical Child Abuse and Neglect: A Meta-Analysis. *Child maltreatment* 9 (3), 277–291.

Goossen Carolyn & Austin Michael J. 2017. Service User Involvement in UK Social Service Agencies and Social Work Education. *Journal of Social Work Education* 53 (1), 37–51.

Hajkowicz Stefan 2015. *Global Megatrends: Seven Patterns of Change Shaping Our Future*. CSIRO Publishing, Australia.

Hall Irene & Hall David 2004. *Evaluation and Social Research. Introducing Small-Scale Practice*. Palgrave Macmillan, Hampshire.

Halme Nina, Perälä Marja-Leena & Laaksonen Camilla 2010. Yhteistyöinterventioiden vaikuttavuus lapsiperhepalveluissa. Järjestelmällinen katsaus. Raportti 10/2010. Terveysten ja hyvinvoinninlaitos, Helsinki.

Harinen Päivi 2009. Tarkastelussa taustamuuttajat. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (3), 338–340.

Hawkey Louise & Cacioppo John 2010. Loneliness Matters: A Theoretical and Empirical Review of Consequences and Mechanisms. *Annals of Behavioral Medicine* 40 (2), 218–227.

Hietamäki Johanna 2016. Lastensuojelun alkuarvioinnin vaikutukset vanhempien näkökulmasta. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 529, Jyväskylä.

Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko & Sajavaara Paula 2009. *Tutki ja kirjoita*. Tammi, Helsinki.

Häggman-Laitila Arja & Pietilä Anna-Maija 2007. Lapsiperheiden terveyttä edistävä tuki ja sen lähtökohdat: Katsaus kehittämiskohteisiin ja jatkotutkimusaiheisiin. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 44, 47–62.

Iisalmen perheentalo 2017. Saatavissa: www.perheentalo.fi. Luettu 2.11.2017

Isola Anna-Maria, Kaartinen Heidi, Leemann Lars, Lääperi Raija, Schneider Taina, Valta Salla & Keto-Tokoi Anna 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 33/2017. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Itzhaky Haya & Schwartz Chaya 2000. Empowerment of Parents of Children with Disabilities: The Effect of Community and Personal Variables. *Journal of Family Social Work* 5 (1), 21–36.

Jakobsen Einar Steen & Severinsson Elisabeth 2006. Parents' experiences of collaboration with community healthcare professionals. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing* 13, 498–505.

Jalava Janne & Koiso-Kanttila Samuli 2013. RAY -rahoitteisten järjestöorganisaatioiden haasteet ja matalan kynnyksen dilemma. Teoksessa Niemelä Mikko & Saari Juho (toim.) Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Juvenes Print, Tampere, 172–193.

Joensuun perheentalo 2017. Saatavissa: www.joensuunperheentalo.fi. Luettu 2.11.2017

Julkunen Henna 2017. Avoimet kohtaamispaikat Pohjois-Savossa, tilanne 11.12.2017. Pohjois-Savon YHDESSÄ!-ohjelma, Kuopio. Julkaisematon lähde.

Kaakinen Juha, Törmä Sinikka, Huotari Kari & Inkeroinen Tiia 2003. Raha-automaattiyhdistyksen rahoittaman huumeiden vastaisen työn ja matalan kynnyksen palvelujen merkitys. RAY:n avustustoiminnan raportteja 10. Sosiaalikehitys Oy, Helsinki.

Kauppinen Tapani, Rotko Tuulia & Palokangas Elina 2016. Tulevaisuuden hyvinvointihaasteille pitää etsiä yhdessä ratkaisuja. Yhteiskuntapolitiikka 81 (1), 97–102.

Kettunen Pekka & Möttönen Sakari 2011. Asiakkuuden rajat ja mahdollisuudet sosiaali- ja terveyspalveluissa. Kansalaisyhteiskunta 2 (1), 57–68. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/51745/ky20111nakemyksiakettunenetmottonen.pdf?sequence=1>. Luettu 25.10.2017

Kiiski Kataja Elina 2017. Demokratian vaikeuksista kohti tulevaisuuden osallisuutta. Sitra, muistio. Saatavissa: https://media.sitra.fi/2017/03/15133803/Demokratian_vaikeuksista_kohti_tulevaisuuden_osallisuutta.pdf. Luettu 20.8.2018

Kivistö Mari 2014. Kolme ja yksi kuvaa osallisuuteen. Monimenetelmällinen tutkimus vaikeavammaisten ihmisten osallisuudesta toimintana, kokemuksena ja kielenkäyttönä. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 150, Rovaniemi.

Koivisto Juha, Isola Anna-Maria & Lyytikäinen Merja 2018. Osallisuus kuuluu kaikille. Innokylän innovaatiokatsaus. Työpaperi 9/2018. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Koivisto Kaisa, Kukkola Jani, Latomaa Timo & Sandelin Pirkko 2014. Kokemuksen mahdollisuudet. Teoksessa Koivisto Kaisa, Kukkola Jani, Latomaa Timo & Sandelin Pirkko (toim.) Kokemuksen tutkimus IV. Annan kokemukselle mahdollisuuden. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi, 7–27.

Kork Anna-Aurora 2016. Asiakasresponsiivisuudella tehokkuutta julkisiin palveluihin? Terveyskioski perusterveydenhuollon kehittämisinstrumenttina. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis 2237, Tampere.

Kuopion perheentalo 2017. Saatavissa: www.kuopionperheentalo.fi. Luettu 2.11.2017

Kuula Arja 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino, Tampere.

Kuusela Pekka 2004. Sosiaalisen maailman tasot ja toimijat. Esseitä sosiaalitieteiden ja arviointitutkimuksen metodologiasta. UNIpress, Helsinki.

Kvarnström Susanne, Hedberg Berith & Cedersund Elisabet 2012. The dual faces of service user participation: Implications for empowerment processes in interprofessional practice. *Journal of Social Work* 13 (3), 287–307.

Kylmä Jari & Juvakka Taru 2007. *Laadullinen terveystutkimus*. Edita Publishing Oy, Helsinki.

L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki

Laine Timo 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola Juhani & Valli Raine (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus, Jyväskylä, 28–45.

Laitila Minna 2010. Asiakkaan osallisuus mielenterveys- ja päihdetyössä. Fenomenografinen lähestymistapa. Väitöskirja. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Health Sciences 31, Kopijyvä Oy, Kuopio.

Lalayants Marina, Baier Meaghan, Benedict Anne & Mera Diana 2015. Peer Support Groups for Child Welfare–Involved Families. *Journal of Family Social Work* 18, 305–326.

Leemann Lars & Hämäläinen Riitta-Maija 2015. Matalan kynnyksen palvelut. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: www.thl.fi/sokra. Luettu 20.10.2017

Leemann Lars & Hämäläinen Riitta-Maija 2016. Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut. *Pohdintaa käsitteiden sisällöstä. Yhteiskuntapolitiikka* 81 (5), 586–594.

Liu Chung-Hua, Chao Yi-Hung, Huang Chiu-Mieh, Wei Fang-Chun & Chien Li-Yin 2010. Effectiveness of applying empowerment strategies when establishing a support group for parents of preterm infants. *Journal of Clinical Nursing* 19, 1729–1737.

Martela Frank & Ryan Richard M. 2015. The Benefits of Benevolence: Basic Psychological Needs, Beneficence, and the Enhancement of Well-Being. *Journal of Personality* 84 (6), 750–764.

Martela Frank & Steger Michael F. 2016. The three meanings of meaning in life: Distinguishing coherence, purpose, and significance. *The Journal of Positive Psychology* 11 (5), 531–545.

Martin Graham P. 2011. The third sector, user involvement and public service reform: A case study in the co-governance of health service provision. *Public Administration* 89 (3), 909–932.

Matthies Aila-Leena 2008. Kansalaisosallistuminen ja yhteisöllisyys eurooppalaisen hyvinvointipolitiikan murroksessa. Teoksessa Roivainen Irene, Nylund Marianne, Korhiamäki Riikka & Raitakari Suvi (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* PS-kustannus, Jyväskylä, 61–79.

McCartt Hess Peg, McGowan Brenda G. & Botsko Michael, 2000. A Preventive Services Program Model for Preserving and Supporting Families Over Time. *Child welfare* 79 (3), 227–265.

Meklin Pentti 2001. Tavoitteiden saavuttamisen arviointi kuntataloudessa. Teoksessa Myllymäki Arvo & Vakkuri Jarmo (toim.) Tulos, normi, tilivelvollisuus. Näkökulmia tilintarkastukseen ja arviointiin. Tampere University Press, Tampere, 91–117.

Meklin Pentti, Rajala Tuija, Sinervo Lotta-Maria & Vakkuri Jarmo 2009. Kunta hyvinvointipalvelujen järjestäjänä: rajallisten voimavarojen tehokkaan hallinnan ongelma. Teoksessa Karppi Ilari & Sinervo Lotta-Maria (toim.) Governance: uuden hallintatavan jäsentyminen. Tampereen yliopisto, Tampere, 181–214.

Morén Stefan & Blom Björn 2003. Explaining Human Change. On Generative Mechanisms in Social Work Practice. *Journal of Critical realism* 2 (1), 37–60.

Mäntysaari Mikko 2006. Tarkentuva tieto sosiaalityössä. Teoksessa Kuusela Pekka & Niiranen Vuokko (toim.) Realismin haaste sosiaalityöissä. UNIPress, Helsinki, 137–162.

Niiranen Vuokko 2002. Asiakkaan osallistuminen tukee kansalaisuutta sosiaalityöissäkin. Teoksessa Juhila Kirsi, Forsberg Hannele & Roivainen Irene (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylän yliopisto. Kopijyvä Oy, Jyväskylä, 63–80.

Närhi Kati & Kokkonen Tuomo 2014. Transformation of Participation Politics and Social Citizenship in Finnish Welfare Governance. Teoksessa Matthies Aila-Leena & Uggerhøj Lars (toim.) Participation, Marginalization and Welfare Services: Concepts, Politics and Practices Across European Countries. Taylor and Francis, 95–111.

Närhi Kati, Kokkonen Tuomo & Matthies Aila-Leena 2014. Asiakkaiden osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä. *Janus* 22 (3), 227–244.

Omeni Edward, Barnes Marian, MacDonald Dee, Crawford Mike & Rose Diana 2014. Service user involvement: impact and participation: a survey of service user and staff perspectives. *BMC Health Services Research* 14 (491). Saatavissa: <http://www.biomedcentral.com/1472-6963/14/491>. Luettu 17.12.2017

Paasio Petteri 2003. Vaikuttavuuden arvioinnin rakenne ja mahdollisuus sosiaalialalla. *FinSoc Työpapereita* 3/2003, Stakes, Helsinki. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77070/Tyopapereita3_03.pdf?sequence=1. Luettu 31.12.2017

Paasio Petteri 2006. Yleinen ja erityinen viitekehys arvioinnista. Horelli Liisa (toim.) Arvioinnin teemanumero. *Hallinnon tutkimus* 25 (3), 92–107.

Pekurinen Markku & Seppälä Timo T. 2014. Sosiaali- ja terveydenhuolto – yhteenveto tarkastelusta. Teoksessa Seppälä Timo T. & Pekurinen Markku (toim.) Sosiaali- ja terveydenhuollon keskeiset rahavirrat. THL raportteja 22/2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki, 17–20.

Pelastakaa Lapset -lehti 4/2017. Pelastakaa Lapset ry, Helsinki.

Perheentalot 2016. Pelastakaa Lapset – Rädda Barnen. Perheentalot. Saatavissa: www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/perheentalot/ Luettu 2.11.2017

Perhekahvilat 2017. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Perhekahvilat. Saatavissa: www.mll.fi/vanhemmille/toiminta-lapsiperheille/perhekahvilat/ Luettu 1.12.2017

Perhekerhot 2017. Kuopion ev.lut. seurakunnat. Perhekerhot. Saatavissa: www.kuopion-seurakunnat.fi/ryhmat/lapsille-ja-lapsiperheille/perhekerhot Luettu 1.12.2017

Perttula Juha 2006. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula Juha & Latomaa Timo (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Dialogia, Helsinki, 115–162.

Pestoff Victor 2012. Co-production and Third Sector Social Services in Europe: Some Concepts and Evidence. *Voluntas* 23, 1102–1118.

Pestoff Victor 2014. Hybridity, Coproduction, and Third Sector Social Services in Europe. *American Behavioral Scientist* 58 (11), 1412–1424.

Pihlaja Ritva 2010. Kolmas sektori ja julkinen valta. Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, nro 61. Pole-Kuntatieto Oy, Helsinki.

Puusa Anu 2011. Laadullinen aineiston analysointi. Teoksessa Puusa Anu & Juuti Pauli (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Johtamistaidon opisto, JTO, Helsinki, 114–125.

Puusa Anu & Juuti Pauli 2011. Mitä laadullinen tutkimus on? Teoksessa Puusa Anu & Juuti Pauli (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Johtamistaidon opisto, JTO, Helsinki, 47–57.

Rajavaara Marketta 2006. Yhteiskuntaan vaikuttava Kela. Katsaus vaikuttavuuden käsitteisiin ja arviointiin. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 69, Kelan tutkimusosasto, Helsinki.

Rautio Susanna 2016. Neuvolan perhetyö vanhemmuuden varhaisena tukena ja yhteistyönä. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 550, Jyväskylä.

Robson Colin 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Tammi, Helsinki.

Ruusuvuori Johanna, Nikander Pirjo & Hyvärinen Matti 2010. Haastattelun analyysiin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori Johanna, Nikander Pirjo & Hyvärinen Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Vastapaino, Tampere, 8–29.

Sihvo Sinikka, Isola Anna-Maria, Kivipelto Minna, Linnanmäki Eila, Lyytikäinen Merja & Sainio Salla 2018. Asiakkaiden osallistumisen toimintamalli. Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 16/2018. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Siitonen Juha 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Acta Universitatis Ouluensis E 37, Oulu.

Silvennoinen-Nuora Leena 2010. Vaikuttavuuden arviointi hoitoketjussa. Mikä mahdollistaa vaikuttavuuden ja vaikuttavuuden arvioinnin. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Johtamistieteiden laitos. Acta Electronica Universitatis Tampereensis 1006, Tampere.

Sirviö Kaarina 2006. Lapsiperheiden osallisuus terveyden edistämässä – mukanaolosta vastuunottoon. Asiakastilanteiden arviointia sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden ja perheiden näkökulmista. Väitöskirja. Kuopion yliopisto. Hoitotieteen laitos. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 132, Kuopio.

Stakes 2001. Arviointi sosiaalipalveluissa. Katsaus arvioinnin peruskysymyksiin. Fin-Soc Työpapereita 3/2001, Stakes, Helsinki. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75416/Ty%C3%B6papereita32001.pdf?sequence=1>. Luettu 31.12.2017

Stenvall Jari & Virtanen Petri 2012. Sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistaminen. Kehittämisen mallit, toimintatavat ja periaatteet. Tietosanoma Oy, Helsinki.

STM 2014. Sosiaalihuoltolaki lisää matalan kynnyksen palveluja. Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 30.12.2014. Saatavissa: http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/sosiaalihuoltolaki-lisaa-matalan-kynnyksen-palvelu-1. Luettu 20.10.2017

STM 2016. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:29. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74904/Rap_ja_muist_29_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 15.9.2017

STM 2017. Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf. Luettu 13.11.2017

STM 2018. LAPE-kärkihankkeessa rahoitettavat maakuntahankkeet. Saatavissa: <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut/maakuntahankkeet1>. Luettu 17.3.2018

TENK 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Saatavissa: http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. Luettu 29.11.2017

Tervonen-Gonçalves Leena & Oinonen Eriikka 2014. Vaikuttavuuden vaade ja vaikutelmien politiikka. Tapausesimerkinä terveyden edistäminen. Yhteiskuntapolitiikka 79 (5), 521–536.

THL 2018. Matalan kynnyksen palvelut. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/lapsi-ja-perhepalveluiden-muutosohjelma-lape-/matalan-kynnyksen-palvelut>. Luettu 17.3.2018

Thoits Peggy A. 2011. Mechanisms Linking Social Ties and Support to Physical and Mental Health. *Journal of Health and Social Behavior* 52 (2), 145–161.

Thompson Andrew G.H. 2007. The meaning of patient involvement and participation in health care consultations: A taxonomy. *Social Science & Medicine* 64, 1297–1310.

Toikko Timo 2009. Asiakkaiden osallistuminen palveluiden suunnitteluun, toteutukseen ja kehittämiseen. Valtaväylä-hanke. Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Seinäjoki.

Toikko Timo 2012. Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat. Tampere University Press, Tampere.

Tuomi Jouni 2008. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Tammi, Helsinki.

Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki.

Törmä Sinikka 2009. Matala kynnyks – pelkkä retorinen lupaus? *Janus* 17 (2), 164–169.

Töttö Pertti 2006. Kriittinen realismi ja sosiaalitieteiden menetelmät. Teoksessa Kuusela Pekka & Niiranen Vuokko (toim.) *Realismin haaste sosiaalitieteissä*. UNIPress, Helsinki, 45–75.

Vaarama Marja, Pieper Richard & Sixsmith Andrew 2008. The General Framework and Methods of the Care Keys Research. Teoksessa Vaarama Marja, Pieper Richard & Sixsmith Andrew (toim.) *Care-Related Quality of Life in Old Age: Concepts, Models, and Empirical Findings*. Springer, New York, 3–18.

Vaarama Marja 2015. Vaikuttavuus ikäihmisten palveluissa - käsite, mittaaminen ja empiirisiä esimerkkejä. GeroMetron vaikuttavuusseminaari. Helsinki 21.10.2015. Saatavissa: http://www.socca.fi/files/4904/Vaikuttavuus_ikaihmissen_palveluissa_kasite_mittaaminen_ja_empiirisia_esimerkkeja_Marja_Vaarama_21.10.2015.pdf Luettu 29.8.2018

Vakkuri Jarmo 2011. Kynnykset mataliksi. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 1/2011, 5–7.

Valkama Katja 2012. Asiakkuuden dilemma. Näkökulmia sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkuuteen. Väitöskirja. Universitas Wasaensis. *Acta Wasaensia* 267, Vaasa.

Valli Raine 2015. Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. PS-kustannus, Jyväskylä.

Valokivi Heli 2008. Kansalainen asiakkaana. Tutkimus vanhusten ja lainrikkojien osallisuudesta, oikeuksista ja velvollisuuksista. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. *Acta Universitatis Tamperensis* 1286, Tampere.

Varto Juha 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Kirjayhtymä Oy, Helsinki.

Vastamäki Jaana 2015. Kyselylomaketutkimus: tutkimusasetelman ja mittareiden valinta. Teoksessa Valli Raine & Aaltola Juhani (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus, Jyväskylä, 121–132.

Vedung Evert 1997. Public Policy and Program Evaluation. Transaction Publishers, New Brunswick.

Vehkalahti Kimmo 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Finn Lectura, Helsinki.

Virkki Päivi 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 66, Joensuu.

VNK 2011. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. Saatavissa: <http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/147449/Kataisen+hallituksen+ohjelma/81f1c20f-e353-47a8-8b8f-52ead83e5f1a>. Luettu 23.9.2017

VNK 2015. Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma. Saatavissa: http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82. Luettu 23.9.2017

VNK 2018. Ehea yhteiskunta ja kestävä hyvinvointi. Sosiaali- ja terveysministeriön tulevaisuuskatsaus. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160904/22_TUKA_STM_WEB.pdf?sequence=4&isAllowed=y. Luettu: 20.8.2018

Vuorenmaa Maaret 2016. Äitien ja isien osallisuus perheessä ja lasten palveluissa sekä osallisuuteen yhteydessä olevat tekijät. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Terveystieteiden yksikkö. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1631, Tampere.

Väisänen Antti & Vaalavuo Maria 2014. Sosiaalihuolto. Teoksessa Seppälä Timo T. & Pekurinen Markku (toim.) Sosiaali- ja terveydenhuollon keskeiset rahavirrat. THL raportteja 22/2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki, 27–29.

Warren Janet 2007. Service User and Carer Participation in Social Work. Learning Matters Ltd, Exeter.

Woodgate Roberta Lynn, Edwards Marie & Ripat Jacquie 2012. How families of children with complex care needs participate in everyday life. Social Science & Medicine 75, 1912–1920.

Wyness Michael 2012. Children's participation and intergenerational dialogue: Bringing adults back into the analysis. Childhood 20 (4), 429–442.

LIITTEET

Kysely

LIITE 1

Perustiedot ja Avoimet kohtaamispaikat perheiden tukena osiot

YHDESSÄ!
HYVÄ ILMAPIIRI KANTAA

Kysely parisuhteen ja vanhemmuuden tuen tarpeesta

Valtakunnallinen lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma (LAPE) on hallituksen kärkihanke, jota johtavat Sosiaali- ja terveysministeriö sekä Opetus- ja kulttuuriministeriö. Pohjois-Savossa YHDESSÄ! -ohjelma toteuttaa maakunnallisesti tätä muutosta, jossa perheiden palveluja uudistetaan vastaamaan perheiden tarpeita ja tarjoamaan tukea oikea-aikaisesti.

Kysely on YHDESSÄ! -ohjelman toteuttama ja haluamme selvittää, millaista tukea vanhemmuuden ja parisuhteen kysymyksissä kaivataan. Tuloksia hyödynnetään Pohjois-Savon lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman vanhemmuuden ja parisuhteen matalan kynnyksen palvelujen suunnittelussa. Kyselyssä on yhteensä 5 sivua ja vastaaminen kestää n. 15 minuuttia. Kyselyyn vastaaminen tapahtuu nimettömänä, eikä yksittäistä vastaajaa voida tunnistaa vastausten perusteella. Kysely on auki 30.11.2017 asti.

Vastauksillasi on suuri merkitys, kun palveluja kehitetään perheiden tarpeita vastaaviksi. Kiitos sinulle vastauksestasi.

Perustiedot

1. Sukupuoli *

- mies
- nainen
- muu
- en halua määritellä

2. Olen tällä hetkellä *

- töissä
- perhevapaalla
- työtön
- opiskelija
- muu tilanne, mikä

3. Perhetilanteeni tällä hetkellä *

- Asun puolison ja lapsen/lasteni kanssa
 Asun lapseni/ lasteni kanssa ja minulla on yksinhuoltajuus
 Meillä on entisen puolisoni kanssa yhteishuoltajuus
 Perheeni on uusperhe
 Muu tilanne, mikä

4. Lasten lukumäärä perheessä

	1	2	3	4 tai enemmän
0-3 vuotiaita lapsia	☐	☐	☐	☐
4-6 vuotiaita lapsia	☐	☐	☐	☐
7-12 vuotiaita lapsia	☐	☐	☐	☐
13-15 vuotiaita lapsia	☐	☐	☐	☐
16-18 vuotiaita lapsia	☐	☐	☐	☐
yli 18 vuotiaita lapsia	☐	☐	☐	☐

5. Asuinpaikkakuntani on *

Iisalmi

Seuraava -->

YHDESSÄ!
HYVÄ ILMAPIIRI KANTAA

Kysely parisuhteen ja vanhemmuuden tuen tarpeesta

Avoimet kohtaamispaikat perheiden tukena

Muutosohjelman painopisteen siirtyminen ennaltaehkäiseviin palveluihin korostaa varhaisen tuen merkitystä. Erilaiset matalan kynnyksen kohtaamispaikat ovat yksi osa-alue, jotka voivat toimia vanhempien tukena. Kartoitamme tällä kyselyllä perheiden yhteenkuuluvuuden ja osallisuuden kokemusta avoimissa kohtaamispaikoissa, sekä toiminnan vaikutuksia perheiden hyvinvointiin. Tämän osa-alueen vastauksia käytetään lapsi- ja perhepalvelujen kehittämisen lisäksi myös Itä-Suomen yliopiston sosiaalihuollintieteen pro gradu -tutkielman aineistona. Lisätietoja gradusta antaa Minna Heinström, minnajh@uef.fi

20. Mihin lapsille ja perheille suunnattujen avoimien kohtaamispaikkojen toimintaan olet osallistunut?

- Perhekahvila
- Perheentalo
- Seurakunnan perhekerho
- Avoin päiväkot
- Muu, mikä?
- Kuntani alueella ei ole avointa toimintaa lapsiperheille
- En ole osallistunut toimintaan, miksi?

21. Kerro kokemuksistasi avoimen kohtaamispaikan toiminnassa. Kerro, miksi olet alun perin lähtenyt mukaan avoimen kohtaamispaikan toimintaan? Kuvaa lisäksi avoimen kohtaamispaikan toimintaa? Entä millaisia vaikutuksia toiminnalla on ollut perheenne arkeen ja hyvinvointiin?

1000 merkkiä jäljellä

22. Kerro kokemuksistasi, mitkä tekijät avoimissa kohtaamispaikoissa saavat perheenne osallistumaan toimintaan ja tulemaan sinne uudelleen?

1000 merkkiä jäljellä

23. Miten kehittäisit avoimen kohtaamispaikan toimintaa?

1000 merkkiä jäljellä

Esimerkki aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä

LIITE 2

Osallisuuden ilmeneminen / Yhteenkuuluvuus

Alkuperäisilmaisut	Pelkistetyt ilmaisut	Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
<i>"Vertaistuki itselle ja leikkikavereita lapselle."</i> <i>"Mukavaa piristystä kotiäitiyteen. Vertaista seuraa"</i> <i>"Tarve nähdä toisia samassa elämäntilanteessa olevia."</i> <i>"Kohtaa saman ikäisten lasten vanhempia voi vaihtaa kuulumisia."</i> <i>"Lapselle leikkikokemukset oman ikäisten seurassa."</i> <i>"Verkostoituminen muiden äitien/perheiden kanssa, lapsille leikkikavereita ja itselle juttuseuraa."</i> <i>"Tutustuin moniin mukaviin ihmisiin ja perheisiin ja solmin muutaman vuosien jälkeenkin kestävän ystävyys-suhteen."</i> <i>"Mukava tavata vertaisia ja erilaisia perheitä."</i> <i>"Vertaistuki ja toisten ihmisten läsnäolo."</i> <i>"Mukavaa toimintaa ja samassa elämäntilanteessa olevien kohtaamisia."</i> <i>"Tarve saada aikuiskontakteja."</i> <i>"Sosiaalisia kohtaamisia itselleen ja lapsille."</i> <i>"Sai helposti ja avoimesti sekä luottamuksellisesti jutella toisten samassa tilanteessa olevien kanssa."</i> <i>"Samankaltaisessa tilanteessa olevia vanhempia joiden kanssa on ollut mukava vaihtaa ajatuksia. Lisää myös sosiaalista elämää."</i> <i>"Vapaa keskustelu, kokemusten jakaminen, virkistyminen, uusien tuttavuuksien tuleminen tätä kautta."</i>	• Vertaiset, muut vanhemmat • Vertaiskontaktit • Yhteiset puheenaiheet • Löytää vertaisia • Sama elämäntilanne • Saman ikäiset lapset • Muita kotiäitejä / äitiysvapaalla / perhevapaalla olevia • Auttoi verkostoitumaan • Saa ystäviä • Syntyy ystävyys-suhteita ja verkostoja • Tutustuminen uusiin ihmisiin • Halu tavata muita • Elinikäisiä ystäviä • Erilaisia vanhempia kokoontuu yhteen • Aikuista seuraa • Toisten vanhempien läsnäolo • Pieni kahvihetki toisten kanssa • Mahdollisuus vapaa-seen kanssakäymiseen • Kohtaamisia • Tavata puolituttuja • Tarve kohdata ihmisiä • Juteltiin erilaisista asioista • Ajatusten vaihtoa • Kysellä miten arki heillä • Jaetaan ja vaihdetaan kuulumisia ja fiiliksiä • Juttuseuraa • Uusia tuttavuuksia • Sosiaalisuuden tarve • Olen oppinut jakamaan asioita	Vertaisuus, vasta-vuoroisuus, muut toimijat Verkostoituminen, ystävyys-suhteet Kohtaaminen Sosiaalinen kanssakäyminen	Kuuluminen ryhmään, yhteisöön, verkostoihin ja yhteiskuntaan Vuoro-vaikutus-tapahtumat	Y H T E E N K U U L U V U S

Konteksti	Mikro-taso	Alkuperäisilmaisut
Matalan kynnyksen avoimet kohtaamispaikat, mekanismien sosiaalinen ja kulttuurinen konteksti	Yksilön ja perheen tiedot, taidot ja osaaminen, vuorovaikutus, toimintatavat tarpeet ja mielenkiinnonkohteet motiivit, valinnat ja päätöksenteko arvot elämismaailma, verkosto ja lähipiiri arki ja elämäntilanne	<i>"En tiedä mitä on tarjolla."</i> <i>"Tieto siitä, että muitakin tuttuja on tulossa."</i> <i>"Sosiaalinen pelko, ei tunne ihmisiä."</i> <i>"Mukavat ihmiset, sopiva aikataulu perheen rytmiin."</i> <i>"Mielekäs toiminta, yhdessä lapsen kanssa puuhastelu ja samalla toisten kanssa juttelu..."</i> <i>"En halunnut pyöriä lapsen kanssa vain kotona hoitovapaalla. Tarvitsimme vertaiskontakteja."</i> <i>"Vertaistoiminta sekä halusin lapsille ja itselleni seuraa."</i> <i>"Lapset saivat ohjattua, kristillistä kasvatusta."</i> <i>"Toiminta on lapsilähtöistä ja perhekeskeistä."</i> <i>"Uutena paikkakunnalla hain itseni kanssa samassa elämänvaiheessa olevia ihmisiä, äitejä ja lapsia."</i> <i>"Sai juttuseuraa ja edullisesti ruokaa."</i> <i>"Suuri kynnyks lähteä sekä usein liian väsynyt ja aikaa ei ole riittävästi."</i>
Konteksti	Meso-taso	Alkuperäisilmaisut
Matalan kynnyksen avoimet kohtaamispaikat, mekanismien sosiaalinen ja kulttuurinen konteksti	Ryhmän ja yhteisön vuorovaikutustapahtumat ja kohtaaminen toimintatavat ja säännöt arvot	<i>"Toiset ottivat hyvin vastaan ja tunsin heti kuuluvani joukkoon."</i> <i>"Kaverit, juttuseura, kukaan ei jää ulkopuoliseksi."</i> <i>"Yhdessä leikkimistä: aluksi ohjattua, sitten vapaata."</i> <i>"Lapsikohtainen lähestymistapa."</i> <i>"Siellä on ollut vertaistukea, luentoja, askartelua/yhteistä puuhaa lasten kanssa."</i>
Konteksti	Makro-taso	Alkuperäisilmaisut
Matalan kynnyksen avoimet kohtaamispaikat, mekanismien sosiaalinen ja kulttuurinen konteksti	Yhteiskunnan ja organisaation tavoitteet ja toimintatavat rakenteet arvot, politiikka, motiivit	<i>"On kiva, että kotona oleville vanhemmille ja lapsille järjestetään aika ja paikka, jossa he voivat vapaasti viettää aikaa keskenään."</i> <i>"Helppous, keskeinen sijainti, iloinen vastaanotto."</i> <i>"Matala kynnyks, ei tiettyä aikaa vaan aukioloaikojen puitteissa sai mennä, kun itselle kävi."</i> <i>"Liian kaukana asuinpaikasta."</i> <i>"Ei osallistumismaksua tai sitoutumispakkoa."</i>